

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Навчально-науковий інститут педагогіки
Кафедра початкової освіти та культури фахової мови
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ)
Запорізький національний університет
Рівненський державний гуманітарний університет
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія імені Тараса
Шевченка
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
Бердянський державний педагогічний університет

**Початкова освіта:
виклики сьогодення та перспективи розвитку**

Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної
конференції
(4 листопада 2025 року)

Житомир
2025

УДК 37. 014.3 : 373. 3

Рекомендовано до друку Вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка від 28 листопада 2025 року (протокол № 22)

Рецензенти:

Бойко Ірина Іванівна, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри психології КЗ «Житомирський обласний ІППО» ЖОР.

Плахотнюк Наталія, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теоретичної та прикладної лінгвістики Державного університету «Житомирська політехніка».

Сахневич Ірина Дем'янівна, кандидат педагогічних наук, доцент, методист Навчально-методичного кабінету професійно-технічної освіти у Житомирській області.

Початкова освіта: виклики сьогодення та перспективи розвитку: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (4 листопада 2025 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка. 2025. 158 с.

У збірнику матеріалів Всеукраїнської наукової конференції (4 листопада 2025 року) представлено наукові статті щодо теоретико-методологічних засад розвитку початкової освіти в Україні, дидактики Нової української школи, професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, наступності дошкільної та початкової освіти.

Матеріали збірника будуть цікаві науковцям, викладачам, педагогам початкової школи, здобувачам вищої освіти спеціальності «Початкова освіта», аспірантам, вихователям, всім, хто цікавиться сучасними проблемами початкової освіти.

Відповідальність за правильність фактів, посилань, наведених у матеріалах, несуть їх автори.

УДК 37. 014.3 : 373. 3

© колектив авторів 2025

© ЖДУ імені Івана Франка, 2025

Зміст

А. І. Банцер. Методичні особливості вивчення правил безпечного переходу дороги молодшими школярами на уроках «Я досліджую світ».....	6
В. Ю. Біденко. Формування математичної компетентності в учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій.....	9
Р. О. Бондаренко. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках ЯДС засобами інтерактивних технологій.....	12
Г. О. Волківська. Навчальні ігри як засіб підвищення ефективності уроків навчання грамоти.....	16
М.В. Ганечко. Використання наочності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.....	18
І. В. Голубовська. Особливості організації літературно-краєзнавчої роботи в початкових класах.....	22
О. А. Гордієнко. Використання гри у процесі формування корисних звичок у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.....	25
Р. Я. Дацюк. Казка на уроках «Я досліджую світ» як ефективний засіб виховання безпечної поведінки молодших школярів.....	30
Ю. В. Дейнека. Особливості мотивації до вивчення математики в дітей молодшого шкільного віку.....	33
С. С. Дорош. Особливості розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	36
С. О. Дощинська. Розвиток логічного мислення учнів початкових класів засобами ігрових технологій на уроках математики.....	40
О. М. Дубініна. Формування критичного мислення і медіаграмотності учнів початкової школи.....	42
Д. М. Зданівська. Виховання безпечної поведінки молодших школярів засобами казки на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	46
В. В. Іванова. Формування творчого мислення молодших школярів засобами геометричних задач.....	50
С. Ю. Карпишина. Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання.....	53
О. С. Коваленко. Формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.....	56
І. М. Коновальчук. Організація взаємодії вчителів початкових класів із батьками учнів з особливими освітніми потребами в умовах змішаного навчання.....	59
І. О. Кугитко. Формування екологічних понять у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	63

В. Є. Левківська. Технології використання проблемного навчання на уроках математики в початковій школі в умовах реалізації Концепції Нової української школи.....	66
Н. В. Логиш. Використання наочності як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі.....	70
В. Ю. Малярчук. Гра на уроках «Я досліджую світ» як засіб формування соціальної поведінки молодших школярів.....	73
О. М. Марущак. Освітній потенціал електронних дитячих періодичних видань у початковій школі.....	76
Є. М. Марчинська. Формування навичок соціальної поведінки в молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».....	81
Є. В. Мельник. Використання творчих вправ на уроках мовно-літературної освітньої галузі у процесі розвитку зв'язного мовлення молодших школярів.....	84
О. А. Нестерчук. Ігрові технології як інструмент формування креативного мислення в учнів початкової школи на уроках математики.....	89
І. В. Ніколаєць. Особливості застосування проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	93
Д. В. Новікова. Формування пізнавальної активності в учнів початкової школи шляхом впровадження ігрових технологій на уроках математики.....	96
А. І. Петренко. Формування екологічної відповідальності в здобувачів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь).....	99
В. Ю. Пилипчук. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами цікавих ігор і вправ.....	102
В. Ю. Підгурська. Формування креативності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики.....	106
Л. А. Плахотнюк. Шляхи формування культури мовлення молодших учнів.....	108
М. С. Побережник. Роль педагогічної гри у процесі вдосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів.....	111
І. С. Поліщук. Розвиток творчої активності молодших школярів засобами інноваційних освітніх технологій при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	115
К. М. Руденко. Формування пізнавальних інтересів в учнів молодшого шкільного віку у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ».....	118
Н. Ю. Рудницька. Використання креативних технологій на уроках у початковій школі.....	121
Ю. О. Скумін. Робота над усним та письмовим переказом на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах.....	125

Т. П. Соломко. STEM-освіта як засіб формування креативного мислення молодших школярів на уроках математики.....	127
В. М. Стасюк. Методика формування в молодших школярів навичок безпечної поведінки під час відпочинку на уроках «Я досліджую світ».....	132
К. О. Толкач. Методичні особливості ознайомлення молодших школярів із українською державною та національною символікою на уроках «Я досліджую світ».....	135
А. О. Топюк. Використання театралізації на уроках літературного читання як засіб активізації діяльності учнів.....	139
М. О. Третяк. Формування орфографічної грамотності молодших школярів на уроках рідної мови.....	141
Н. І. Фесько. Формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки молодших школярів на уроках «Я досліджую світ».....	144
М. О. Царюк. Використання LEGO-технологій на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі.....	147
К. А. Чернікова. Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ».....	150
Т. І. Шанскова. Надання підтримки учням з ознаками стресу як реалізація психологічної компетентності вчителя початкових класів.....	154

А. І. Банцер,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Методичні особливості вивчення правил безпечного переходу дороги молодшими школярами на уроках «Я досліджую світ»

Безпека дітей на дорогах – це одна з головних умов їхнього щоденного життя. Адже від того, наскільки дитина вміє орієнтуватися у дорожній ситуації, залежить не тільки її здоров'я, а й життя. У молодшій школі ця тема стає особливо важливою, бо саме в цьому віці діти починають частіше пересуватися самостійно: ходять до школи без дорослих, відвідують гуртки, беруть участь у різних заходах. Тому навчання правил безпечного переходу дороги в межах курсу «Я досліджую світ» має бути продуманим і різнобічним, поєднувати знання, практику та відтворення реальних життєвих ситуацій.

Одним із ключових принципів цієї роботи є доступність і наочність. Молодші школярі найкраще сприймають інформацію через спостереження і власну дію. Тож на уроці варто використовувати макети вулиць, світлофори, іграшкові автомобілі чи фігурки пішоходів [2, с. 10]. Діти «переходять» вулицю на макеті, орієнтуючись на кольори світлофора, вчаться зупинятися і рушати, як у реальному житті. Такий підхід допомагає не просто запам'ятати правила, а зрозуміти, навіщо вони потрібні, і робити це в безпечних умовах.

Велике значення має зв'язок навчання з реальним досвідом дітей. На уроках «Я досліджую світ» теорію доцільно поєднувати з практичними спостереженнями. Наприклад, після вивчення сигналів світлофора учні можуть вирушити на невелику екскурсію шкільним подвір'ям чи сусідніми вулицями [1]. Там вони застосовують знання на практиці, розігруючи ролі пішохода й водія. Такі ігри не лише розвивають увагу та уяву дітей, а й формують у них почуття відповідальності за власну безпеку.

Ігрові форми навчання також є ефективними. Дітям цього віку властива активність і цікавість, тому гра – це природний спосіб засвоювати нове. Наприклад, гра «Світлофор»: учні зупиняються, коли «загоряється» червоний, готуються на жовтий і рухаються вперед на зелений. Або «Перехрестя», коли діти отримують картки з дорожніми ситуаціями і мають обрати правильну дію. Такі вправи тренують увагу, швидкість реакції й уміння мислити у непередбачених обставинах. Використовуючи такі ігри, діти навчаються розуміти правило «пішоходи повинні рухатися по тротуарах і пішохідних доріжках, тримаючись правого боку» [4, с. 7].

Дуже ефективною є вправа «Дорожні історії». Учитель розповідає коротку історію про вигадану дитину, яка порушила правило, наприклад, перейшла дорогу на червоне світло. Учні обговорюють, у чому помилка, і пропонують, як діяти правильно. Такі вправи вчать не лише аналізувати, а й робити свідомий

вибір. Цікавою і корисною формою роботи є також створення макетів міста або вулиць. Діти групами малюють карту з дорогами, пішохідними переходами, зупинками, а потім моделюють різні ситуації: як переходити під час дощу, як поводитися поруч із велосипедистом тощо. Це творчо й практично водночас, адже учні не просто повторюють правила, а вчаться бачити наслідки своїх дій.

Ще один ефективний прийом – аналіз відео чи фото дорожніх ситуацій. Учитель показує короткі ролики або зображення, де пішоходи чи водії порушують правила, і разом із дітьми обговорює, що було зроблено правильно, а що ні. Такі завдання розвивають уважність і допомагають дітям навчитися оцінювати ризики [1].

Важливо також пояснювати логіку правил. Дітям легше запам'ятати інформацію, коли вона подана у вигляді історій. Учитель може розповісти, наприклад, про героя, який не дотримався правил і потрапив у халепу, а потім разом із дітьми знайти правильне рішення. Такий «казковий» підхід формує внутрішнє розуміння, що правила існують не просто тому що «так треба», а щоб уберегти життя.

Цікавим варіантом є вправа «Підкажи товаришу». Діти працюють у парах: один виконує роль пішохода, інший наставника, який підказує, коли зупинитися або коли можна йти. Потім ролі міняються. Це не лише закріплює знання, а й вчить співпраці та взаємній відповідальності. Корисними є й заняття на свіжому повітрі. Учитель може організувати гру, де діти проходять «вулицю», знаходять перехід, оцінюють відстань до машини, впізнають знаки. Наприклад, дитина зупиняється перед уявним переходом, дивиться ліворуч і праворуч, переконується, що можна йти. Так формується справжня навичка безпечної поведінки. Не менш важливим є спільне обговорення реальних прикладів. Фото чи відео з вулиць допомагають побачити типові помилки, зокрема, дитину, що йде поза переходом, чи водія, який не пропускає пішохода. Такі завдання формують критичне мислення й уміння приймати правильні рішення.

Важливо дотримуватися поступовості у навчанні. Молодші школярі не можуть засвоїти всі правила одразу, тому навчання має бути поетапним: спершу сигнали світлофора, потім дорожні знаки, а далі складніші ситуації, як-от перехрестя чи рух у погану погоду. Така система дає змогу дітям упевнено переходити від простого до складного [3].

Не можна забувати й про зв'язок навчання з повсякденним життям. Діти повинні мати змогу застосовувати знання за межами школи. Після уроків вони звертають увагу на сигнали світлофора, поведінку водіїв, а вдома можуть обговорювати це з родиною. Наприклад, дитина, яка грала у «Перехрестя», потім уважніше переходить дорогу в реальності.

Велику роль відіграють і батьки. Спільні прогулянки, обговорення дорожніх ситуацій, виконання домашнього завдання, наприклад, ведення «Дорожнього щоденника» допомагають закріпити навички. Це розвиває самоконтроль і відповідальність.

Особливу увагу варто приділяти емоційному аспекту навчання. Діти молодшого шкільного віку часто сприймають навколишній світ через почуття,

тому важливо, щоб уроки безпеки викликали позитивні емоції. Якщо дитина відчуває інтерес, захоплення або навіть співпереживання герою історії, вона запам'ятовує матеріал значно краще [3]. Наприклад, учитель може розпочати урок із невеликої історії про хлопчика чи дівчинку, які поспішали до школи й ледь не потрапили у біду через неувважність на дорозі. Разом із класом діти обговорюють, що вони відчули, коли слухали цю історію, і що можна зробити, щоб такого не сталося в реальному житті. Такі емоційно насичені заняття допомагають формувати у дітей не просто знання, а й внутрішнє переконання у важливості обережності та уваги.

Ще одним важливим напрямом є соціально-виховний компонент. Правила дорожнього руху – це не лише набір інструкцій, а й частина культури взаємоповаги між людьми. На уроках можна обговорювати, що означає бути уважним до інших пішоходів, допомагати молодшим чи людям похилого віку, поводитися ввічливо на зупинці чи в транспорті [1]. Наприклад, учитель може організувати обговорення: «Що б ти зробив, якби побачив, що малюк вибіг на дорогу?» або «Як правильно перейти дорогу з бабусею?». Такі розмови виховують почуття відповідальності, доброзичливості та громадянської свідомості.

Ефективним також є проведення спільних заходів, наприклад, «Тижня безпеки дорожнього руху», коли учні разом із батьками, вчителями й представниками патрульної поліції беруть участь у конкурсах, квестах і тематичних майстер-класах [3]. Такі заходи створюють відчуття спільної справи, зміцнюють партнерство між школою та родиною й мотивують дітей бути уважними в реальному житті. Окрім того, участь дорослих допомагає дітям побачити, що дотримання правил – це норма поведінки, необхідна для всіх членів суспільства, а не лише вимога вчителя на уроці.

Отже, навчання правил безпечного переходу дороги в молодших класах має ґрунтуватися на принципах наочності, інтерактивності, послідовності та зв'язку з реальним життям. Ігри, моделі, історії, відео і практичні вправи допомагають дітям не просто запам'ятати правила, а й по-справжньому зрозуміти їх і відчути власну відповідальність за безпеку.

Список використаної літератури

1. 12 правил дорожнього руху, які мають знати всі школярі. URL: <https://bukischool.com.ua/blog/12-pravyl-dorozhnoho-rukhu> (дата звернення 15.10.2025).
2. Буглак Ю. Безпека дорожнього руху. 1-2 клас. Київ : Літера ЛТД. 2021. 32 с.
3. Система занять з вивчення правил дорожнього руху для школярів початкової школи. URL: <https://oleksijenko-tetyana.webnode.com.ua/news/sistema-zanyat-z-vivchennya-pravil-dorozhnoho-rukhu-dlya-shkolyariv-pochatkovoji-shkoli/> (дата звернення 15.10.2025).
4. Чорний Ю. О. Безпечна дорога додому : методичний посібник з безпеки дорожнього руху. Київ: Літера ЛТД. 2023. 76 с.

В. Ю. Біденко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування математичної компетентності в учнів початкових класів засобами інтерактивних технологій

Розвиток математичної компетентності учнів початкової школи є однією з основних складових сучасної освіти, яка сприяє розвитку критичного мислення, вміння логічно, послідовно та самостійно розв'язувати задачі. У цьому процесі важливу роль відіграють інтерактивні технології, що забезпечують активну взаємодію учнів із навчальним матеріалом, дозволяючи адаптувати навчання до потреб кожного учня. Використання інтерактивних методів не лише робить навчання більш цікавим та мотивуючим, але й допомагає глибше засвоїти математичні концепції, розвиваючи навички їх практичного застосування.

Теоретичний аналіз досліджень свідчить про те, що формування математичної компетентності учнів початкових класів є важливим аспектом освітнього процесу, яке активно розглядається в роботах вітчизняних науковців. Зокрема, Шаран О. В. та Шаран В. Л. підкреслюють важливість інтерактивних методів у навчанні, які сприяють розвитку логічного мислення та проблемно-орієнтованих навичок. Данканич Е. І. та Русин Г. акцентують увагу на необхідності адаптації навчальних технологій до потреб учнів, що забезпечує індивідуалізацію навчання. Паньків О. та Руденко Н. М. наголошують на важливості використання сучасних засобів інформаційно-комунікаційних технологій для підвищення ефективності навчання математики. Широков Д. Л. та Коломієць Т. А. досліджують роль інтерактивних методів у підвищенні мотивації учнів до вивчення математики. Захарова Г. Б. і Запороженко Т. П. аналізують вплив інтерактивних технологій на розвиток пізнавальних здібностей учнів, що, в свою чергу, сприяє глибшому засвоєнню математичних знань.

Метою статті є дослідження впливу інтерактивних технологій на формування математичної компетентності учнів початкових класів, а також вивчення ефективності їх застосування в процесі навчання. Стаття має на меті аналіз основних підходів і методів використання інтерактивних засобів у навчанні математики, визначення їх ролі в активізації пізнавальної діяльності школярів, підвищенні мотивації до навчання та розвитку критичного мислення у молодших школярів.

Інтеграція інтерактивних технологій у навчальний процес є важливим кроком на шляху до формування математичної компетентності учнів початкових класів. Застосування цих технологій дозволяє не лише створити сприятливі умови для засвоєння матеріалу, але й забезпечити активну

взаємодію учнів із навчальним процесом, що сприяє розвитку таких важливих навичок, як критичне мислення, аналітичний підхід до вирішення завдань та самостійність.

Водночас інтерактивні методи дозволяють створювати умови для персоналізації навчання, де кожен учень може працювати у своєму темпі, одержуючи необхідну підтримку від вчителя. Як зазначають Захарова Г. Б. та Запорожченко Т. П., інтерактивні технології виявляються надзвичайно ефективними для розвитку математичних здібностей учнів початкових класів, оскільки вони не лише формують математичні знання, але й сприяють розвитку пізнавальних здібностей, таких як логічний аналіз, навички обчислень, а також забезпечують розвиток мотивації до навчання [1, с. 115].

Інтерактивні методи навчання мають багато переваг, серед яких найбільшими є активізація пізнавальної діяльності учнів, можливість персоналізації навчання та інтеграція сучасних технологій у навчальний процес. Завдяки використанню цифрових технологій учні отримують можливість працювати з мультимедійними ресурсами, що створює для них комфортні умови для вивчення математичних тем.

Однією з найбільш популярних платформ є Kahoot!, яка дозволяє вчителям створювати інтерактивні вікторини та опитування, що мотивують учнів до активної участі в навчальному процесі. Іншою широко використовуваною платформою є Google Classroom, яка дає змогу вчителям ефективно організовувати навчальний процес, подавати завдання та здійснювати зворотній зв'язок із учнями в реальному часі. Істотною перевагою інтерактивного підходу є те, що він дозволяє не лише донести навчальний матеріал, а й стимулювати учнів до активного засвоєння знань через взаємодію з навчальними матеріалами.

Руденко Н. М., Широков Д. Л. та Коломієць Т. А. підкреслюють, що використання інтерактивних технологій на уроках математики допомагає зробити навчання більш захоплюючим і зрозумілим для учнів. Вони звертають увагу на те, що цей підхід забезпечує не лише високий рівень засвоєння матеріалу, а й сприяє формуванню навичок самостійної роботи та ініціативності учнів, що є важливим аспектом у розвитку математичної компетентності [2, с. 437].

Особливу роль відіграють інноваційні технології, що активно використовуються в умовах «Нової української школи». Такі технології забезпечують учням можливість працювати з цифровими інструментами, що сприяє розвитку інтересу до навчання та покращенню здатності до самостійної роботи. Використання інноваційних методів навчання дозволяє створювати умови для того, щоб кожен учень міг працювати на своєму рівні, а вчитель міг надавати індивідуальні рекомендації. Edmodo та Seesaw – це популярні платформи для навчання, що дозволяють учителям організовувати завдання, проводити оцінювання та забезпечувати персоналізований підхід до кожного учня. Зазначені інструменти дозволяють створювати навчальні середовища, в яких учні можуть працювати з різними типами завдань, від тестів до проєктних робіт, що має неабияке значення для розвитку математичних навичок учнів, а також підвищує їхню мотивацію та зацікавленість у предметі [3, с. 155].

Використання діяльнісно-ігрового підходу є ще одним важливим аспектом інтерактивних технологій, який допомагає зробити навчання ефективнішим. Шаран О. В., Шаран В. Л. та Данканич Е. І. зазначають, що інтерактивні ігри можуть стати потужним інструментом для розвитку математичних компетентностей учнів. Ігровий підхід дозволяє не лише підвищити інтерес до предмету, а й сприяє глибшому засвоєнню математичних концепцій, оскільки учні отримують можливість застосовувати отримані знання в різноманітних ситуаціях. Такі заняття створюють умови для розвитку практичних навичок, що допомагає учням краще засвоювати теоретичний матеріал і застосовувати його в реальному житті. Платформи, такі як Prodigy Math Game або Mathletics, використовуються для створення математичних ігор, які дозволяють учням на практиці перевіряти свої знання, що робить навчання більш захоплюючим і продуктивним [4, с. 144].

Інтерактивні технології також сприяють розвитку критичного мислення учнів, що є важливою складовою математичної компетентності. Вони дозволяють учням не лише засвоювати теоретичні знання, але й формувати навички самостійного аналізу та прийняття рішень. Використання мультимедійних засобів у навчанні дозволяє краще розуміти абстрактні математичні концепції та ідеї, що забезпечує їх практичне застосування.

Платформи, як-от GeoGebra, пропонують інтерактивні інструменти для вивчення геометрії та алгебри, що дозволяє учням унаочнювати математичні моделі і взаємозв'язки, що допомагає краще засвоїти теоретичні знання та застосовувати їх у реальному житті.

Інтерактивні технології дозволяють реалізувати принципи активного навчання, коли учні стають активними учасниками процесу, а не просто пасивними споживачами інформації, що створює можливість для колективної роботи, де кожен учень може зробити свій внесок у розв'язання задач, що сприяє розвитку соціальних і комунікативних навичок в учнів. Крім того, робота в групах надає можливість застосовувати інтерактивні засоби для вирішення складних завдань, що дозволяє школярам краще розуміти та засвоювати матеріал. Платформи на кшталт Microsoft Teams або Zoom дозволяють проводити дистанційні заняття та групові проекти, де учні можуть співпрацювати для виконання математичних завдань в режимі реального часу, що сприяє розвитку важливих навичок колективної роботи.

Завдяки використанню сучасних платформ та програмного забезпечення учні можуть працювати над проектами, що дозволяє їм не лише навчатися, а й використовувати набуті знання в реальних ситуаціях, розвиває практичні навички. Інтерактивні платформи, як Kahoot! і Quizizz, дозволяють проводити вікторини і тести в реальному часі, що робить навчальний процес не лише ефективним, але й динамічним та цікавим.

Нарешті, інтерактивні технології є важливим інструментом для розвитку не лише математичних знань, а й соціальних та комунікативних навичок учнів. Вони стимулюють колективну роботу, сприяють розвитку критичного мислення та навичок вирішення проблем. Використання цих методів допомагає створити більш демократичний та відкритий навчальний процес, де учні

можуть не лише засвоювати знання, але й брати активну участь у процесі їх створення.

Таким чином, інтерактивні технології вважаються ефективним засобом для формування математичної компетентності учнів початкових класів, оскільки вони сприяють розвитку пізнавальних та практичних навичок, підвищують мотивацію до навчання та допомагають адаптувати процес навчання до індивідуальних потреб учнів.

Список використаної літератури

1. Захарова Г. Б., Запорожченко Т. П. Формування математичної компетентності молодших школярів засобами інформаційних технологій. *Молодь і ринок*. 2022. № 7–8 (205-206). С. 113–118.
2. Руденко Н. М., Широков Д. Л., Коломієць Т. А. Застосування есередовища на уроках математики в початковій школі. *Молодий вчений*. 2020. №10 (86). С.435–439.
3. Русин Г., Паньків О. Використання інноваційних технологій на уроках у початковій школі в умовах «Нової української школи». *Acta paedagogica volynienses*. 2022. Вип. 2. С. 152–158.
4. Шаран О. В., Шаран В. Л., Данканич Е. І. Використання діяльнісно-ігрового підходу під час вивчення математики та інформатики в початковій школі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 142–145

Р. О. Бондаренко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках ЯДС засобами інтерактивних технологій

Актуальність дослідження. Інтегрований курс «Я досліджую світ» створює унікальні умови для формування пізнавального інтересу молодших школярів через дослідницьку, ігрову та комунікативну діяльність. У Державному стандарті початкової освіти (затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87) підкреслено, що освітній процес має забезпечувати розвиток пізнавальної активності, допитливості й самостійності учнів через застосування інтерактивних, діяльнісних і дослідницьких методів навчання, зокрема під час вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [4]. Завдяки поєднанню знань із різних галузей цей предмет сприяє цілісному сприйняттю навколишнього світу та розвитку ключових компетентностей. Інтерактивні технології, які активно впроваджуються у процес навчання, дозволяють зробити освітній процес динамічним і творчим,

забезпечують умови для співпраці, критичного мислення та самовираження учнів. Саме тому проблема розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів засобами інтерактивних технологій є актуальною і відповідає сучасним вимогам початкової освіти. Вивченням пізнавальних інтересів займалися видатні педагоги та психологи: М. Замелюк, Л. Олексюк, Л. Порядченко, О. Пуш, Л. Семеновська, Т. Яцик. Розвиток пізнавальних інтересів у процесі навчання на уроках «Я досліджую світ» досліджували Н. Максимчук, К. Парієва, В. Партола, Н. Смолянук, О. Хом'як.

Метою статті є аналіз можливостей використання інтерактивних технологій на уроках «Я досліджую світ» для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. У науковій літературі пізнавальний інтерес трактується як стійке прагнення особистості до здобуття нових знань, умінь і способів дії, що супроводжується позитивними емоціями та активною розумовою діяльністю [7].

У молодшому шкільному віці цей інтерес характеризується емоційністю, безпосередністю, швидким виникненням і потребує систематичного стимулювання через різноманітні форми діяльності – зокрема, ігрові та дослідницькі ситуації.

Інтерактивні технології навчання становлять сукупність методів і прийомів, що забезпечують активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, сприяючи співпраці, обміну думками та спільному конструюванню знань [5, с. 54–60].

Початкова школа є важливим етапом освітнього процесу, на якому формуються основи особистісного розвитку, позитивне ставлення до навчання, мотивація та інтерес до пізнання навколишнього світу.

Інтегрований курс «Я досліджую світ» (ЯДС) забезпечує міжпредметну інтеграцію, поєднуючи природничі, соціальні та гуманітарні знання, що створює сприятливі умови для розвитку пізнавального інтересу учнів.

Застосування інтерактивних технологій навчання на уроках ЯДС сприяє активній взаємодії між учасниками освітнього процесу, стимулює ініціативність, самостійність, співпрацю та дослідницьку активність молодших школярів – ключові чинники формування їхнього сталого інтересу до пізнання.

Для розвитку пізнавального інтересу молодших школярів доцільно застосовувати активні форми навчання та технології взаємодії, що стимулюють ініціативність, самостійність і співпрацю. Інтерактивні методи забезпечують активну взаємодію з навчальним матеріалом, учителем і однолітками, сприяють діалогічному спілкуванню, колективному пошуку рішень, розвитку критичного мислення та пізнавальних умінь. Їх використання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє формуванню стійкої навчальної мотивації та інтересу до пізнання в учнів 1–4 класів [4, с. 72].

І. Бородіна досліджує активізацію навчальної діяльності молодших школярів через розвиток творчого мислення на уроках «Я досліджую світ». Авторка наголошує, що поєднання наочності з інтерактивними технологіями не

лише сприяє кращому засвоєнню матеріалу, а й стимулює пізнавальний інтерес, допитливість і бажання досліджувати [1, с. 85].

Л. Порядченко та Т. Олексюк виокремлюють низку інтерактивних технологій, ефективних для розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» [3, с. 266–270]. З-поміж інтерактивних технологій, що сприяють розвитку пізнавального інтересу на уроках ЯДС, дослідники виокремлюють низку ефективних методичних підходів, зокрема: методи колективної взаємодії (зокрема «мозковий штурм», «мікрофон») сприяють розвитку креативності, комунікативних умінь та навичок нестандартного мислення; ігрові технології та рольове моделювання («Ми – мандрівники», «Екологи-дослідники») активізують уяву, критичне мислення та здатність до прогнозування; робота в малих групах (методи «Акваріум», «Карусель») формує навички співпраці, відповідальності та спільного розв'язання завдань; інформаційно-комунікаційні технології (мультимедійні презентації, інтерактивні дошки, освітні платформи Kahoot!, LearningApps, Wordwall та інші, відеофрагменти, віртуальні екскурсії, онлайн-опитування тощо) забезпечують емоційне залучення, наочність і гейміфікацію навчального процесу; технології проєктного навчання (мініпроєкти «Мое дерево», «Чиста вода – здорова планета») розвивають дослідницькі компетентності, навички самостійної роботи з інформацією та її практичного застосування [2, с. 39–42].

Застосування інтерактивних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» реалізується через різноманітні вправи й завдання, що сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів. Наприклад, серед ефективних прийомів, що сприяють розвитку пізнавального інтересу молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», можна назвати такі: вправа «Коло ідей» (називання тварин і обмін цікавими фактами про них), гра «Так – ні» (використання карток для аргументованих відповідей на запитання), проєкт «Мінігербарій» (збір ілюстрацій, замальовки та дослідження властивостей рослин), онлайн-вікторина «Хто я?» на платформі Kahoot! (відгадування природних об'єктів за описом або зображенням).

Використання інтерактивних технологій на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє розвитку пізнавального інтересу молодших школярів у кількох взаємопов'язаних напрямках. По-перше, активізується навчально-пізнавальна діяльність: учні стають уважнішими, ініціативнішими, охоче висловлюють власні думки, що перетворює урок на динамічний процес активного пізнання. По-друге, формується внутрішня мотивація до навчання, адже практична спрямованість завдань, можливість експериментувати та досліджувати викликають у дітей задоволення від процесу пізнання і бажання відкривати нове. Водночас інтерактивні методи сприяють розвитку критичного мислення та соціальних навичок: робота в парах і групах навчає співпраці, аргументації, слуханню та пошуку спільних рішень, що поглиблює інтерес до змісту навчання. Важливою складовою є емоційна залученість: гра, дискусія, рольові ситуації створюють атмосферу зацікавленості, підсилюють сприйняття матеріалу та роблять його ближчим до життєвого досвіду дитини. Нарешті,

інтерактивні технології сприяють інтеграції знань і їхньому практичному застосуванню: учні вчаться пояснювати природні явища, дотримуватися правил безпеки, піклуватися про довкілля, що формує усвідомлений інтерес до навколишнього світу та забезпечує життєву значущість здобутих знань.

Висновок. Інтерактивні технології навчання відіграють важливу роль у формуванні пізнавального інтересу учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Вони забезпечують активну участь дітей у навчальному процесі, сприяють розвитку мотивації, критичного мислення, комунікативних і соціальних навичок. Завдяки емоційній залученості, практичній спрямованості та можливості досліджувати навколишній світ, інтерактивні методи роблять навчання змістовним, функціональним і життєво значущим для кожного учня.

Список використаної літератури

1. Бородіна І. В. Розвиток творчого мислення молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» засобами наочності: кваліфікаційна робота / науковий керівник – к.п.н., ст. викладач Манькута Аліна Олександрівна. Кривий Ріг. 2023. 127 с.
2. Партола В. І., Смолянчук Н. В. Використання методу проєктів у процесі викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Новий коле́гіум. 2019. № 1. С. 39–42.
3. Порядченко Л. А., Олексюк Т. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів. *Молодий вчений*, 2021. № 10 (98). С. 266–270.
4. Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
5. Пуш О., Яцик Т., Замелюк М. Супровід розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів: діагностичний аспект. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2021. Випуск № 1. С. 54–60.
6. Рижньова Є. Ю. Розвиток пізнавального інтересу у молодших школярів засобами інтерактивних технологій навчання на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»: кваліфікаційна робота / науковий керівник – к. п. н., доцент Аліна Олександрівна Манькута. Кривий Ріг. 2024. 107 с.
7. Семеновська Л. І. Формування пізнавального інтересу молодших школярів. *Педагогічний досвід роботи*. 2021. URL: <http://znz81.zp.ua/images/metod/dosvid4.pdf>

Г. О. Волківська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Підгурська В. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Навчальні ігри як засіб підвищення ефективності уроків навчання грамоти

Сучасна початкова школа орієнтується на формування в молодших школярів не лише базових навичок читання та письма, а й стійкої мотивації до навчання, уміння самостійно мислити, взаємодіяти з однолітками, творчо розв'язувати навчальні завдання. Одним із найефективніших засобів досягнення цих цілей є навчальні ігри, що поєднують у собі пізнавальну, емоційну та діяльнісну складові навчання.

Проблема ігрових технологій у педагогіці має давні традиції. У працях вітчизняних науковців Н. Бібік, М. Вашуленка, А. Гамалій, Т. Ковтун, С. Лахай, О. Савченко підкреслюється, що гра є провідною діяльністю дитини молодшого шкільного віку, у процесі якої відбувається засвоєння соціального досвіду, розвиток мовлення, мислення, уяви. Так, В. Сухомлинський зазначав: «Гра – величезне світле вікно, через яке в духовний світ дитини вливаються життєдайний потік уявлень, понять про навколишній світ. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості і любові до знань» [2; с.95]. Гра неодмінно відбувається у формі ігрової діяльності. В «Українському педагогічному енциклопедичному словнику» під редакцією С. Гончаренка поняття «ігрова діяльність» трактується як особливий вид активної діяльності дітей, у ході якої вони засвоюють суспільні ролі, взаємини та рідну мову як засіб людського спілкування [1]. Гра в початковій школі – це не лише розвага, а дидактичний засіб, який сприяє активізації мислення дітей, збагаченню словникового запасу, розвитку мовленнєвої діяльності.

Використання ігрових методів у навчанні грамоти ґрунтується на діяльнісному підході, що передбачає засвоєння знань через практичну діяльність учня, активну взаємодію з навчальним матеріалом та однолітками. Навчальні ігри посідають важливе місце в освітньому процесі початкової школи, оскільки вони сприяють створенню позитивної мотивації до навчання, формують інтерес до слова, звуку, букви, тексту. Ігрова діяльність активізує пізнавальні процеси, викликає в дітей бажання навчатися, розвиває допитливість, сприяє формуванню внутрішньої потреби у спілкуванні з книгою, текстом, мовним матеріалом. Під час гри учні не лише отримують знання, а й активно діють: слухають, порівнюють, виділяють звуки, аналізують мовний матеріал, що забезпечує свідоме, глибоке й міцне засвоєння грамоти.

До основних дидактичних функцій навчальної гри належать *мотиваційна, пізнавальна, розвивальна та виховна*. Мотиваційна функція пробуджує інтерес до навчання, створює ситуацію успіху, забезпечує емоційний комфорт, що

особливо важливо на початкових етапах формування читацьких умінь. Пізнавальна функція сприяє засвоєнню нових знань і способів дій у цікавій, доступній формі, допомагає пов'язувати нову інформацію з уже відомою. Розвивальна функція формує пізнавальні процеси – увагу, пам'ять, мислення, уяву, а також мовленнєву активність і аналітико-синтетичні вміння. Виховна функція навчальної гри сприяє розвитку колективної взаємодії, умінню співпрацювати, дотримуватися правил гри, виховує почуття відповідальності, взаємоповаги та підтримки.

Завдяки використанню навчальних ігор урок навчання грамоти набуває інтерактивного, діяльнісного характеру. Він стає не лише засобом опанування техніки читання й письма, а й простором розвитку творчості, комунікативності, самовираження дитини. Ігрові методи дозволяють учителеві враховувати індивідуальні особливості кожного учня, забезпечують варіативність і гнучкість навчального процесу, сприяють формуванню позитивного емоційного ставлення до навчання, що є запорукою успішного оволодіння грамотою.

Використання ігор під час навчання грамоти дає змогу органічно поєднати навчальну, пізнавальну та ігрову діяльність, підтримуючи стійкий інтерес учнів до слова і тексту. Ігрові методи створюють позитивну атмосферу, сприяють розвитку уваги, пам'яті, мислення, мовлення та допомагають учням засвоювати навчальний матеріал у природний і захопливий спосіб. Однією з таких ігор є «Почуй і відгадай», у якій учитель вимовляє ряд слів, а діти мають визначити, у якому з них чується певний звук, наприклад: сонце, сова, листок – знайди слово, у якому є звук [с]. У грі «Звуковий ланцюжок» перший учень називає слово, другий – нове слово, що починається з останнього звука попереднього, наприклад: *кіт – тарілка – автобус – сани* тощо. У грі «Знайди свою букву» учитель роздає картки з буквами, а учні шукають у класі предмети або зображення, у назві яких є їхня буква. Цікавою формою роботи є «Буквене лото»: діти отримують картки з малюнками, а вчитель називає букву, завданням є знайти малюнок, назва якого починається з цієї букви. Гра «Чарівні склади» допомагає формувати навички читання: учитель показує склади, а діти швидко утворюють із них слова, наприклад: *ма, ма – мама; ко, ти – коти*. У грі «Хто швидше прочитає?» на дошці записано ряд слів чи коротких речень, які учні читають по черзі або змагаються командами, хто зробить це швидше і правильніше. Гра «Склади речення» розвиває граматичну правильність мовлення і мовленнєву творчість: учитель пропонує набір слів, із яких діти складають речення, добирають прикметники, змінюють порядок слів чи утворюють нові варіанти. Завершити урок можна грою «Закінчи історію», де учитель починає коротку розповідь, а діти продовжують її, наприклад: «*Жила-була літера А. Вона вирішила подорожувати...*». Такі ігри не лише роблять процес навчання цікавим, а й сприяють формуванню в учнів стійкої мотивації до читання, розвитку мовлення та творчих здібностей.

Таким чином, ігрові методи навчання грамоти забезпечують цілісне засвоєння знань через діяльність, сприяють формуванню в учнів мовленнєвої компетентності, розвитку творчих здібностей та позитивного ставлення до навчання. Саме через гру діти пізнають світ мови як цікавий, доступний і

захопливий простір для самовираження. Такі ігри не лише розвивають навички читання та письма, а й створюють ситуацію успіху, забезпечують емоційне залучення кожної дитини до навчального процесу.

Для досягнення бажаного результату педагог має дотримуватися певних методичних умов, зокрема забезпечувати відповідність гри навчальній меті та змісту уроку, урахувати вікові особливості й рівень підготовки учнів, стимулювати активну участь усіх дітей, поєднувати ігрові та навчальні завдання в межах однієї діяльності, а також створювати доброзичливу, творчу атмосферу співпраці. Навчальні ігри виступають ефективним засобом підвищення якості навчання грамоти в початковій школі, адже вони забезпечують реалізацію діяльнісного підходу, сприяють формуванню мовленнєвих умінь і навичок, розвивають пізнавальний інтерес, стимулюють мислення та увагу, формують позитивне ставлення до процесу навчання. Ігрова діяльність допомагає дітям природно засвоювати навчальний матеріал, підтримує їхню активність і мотивацію, створює емоційно комфортне середовище, у якому навчання стає цікавим і змістовним.

Отже, впровадження ігрових технологій у практику початкової освіти є важливим напрямом удосконалення методики навчання грамоти, що відповідає сучасним вимогам Нової української школи та сприяє всебічному розвитку молодших школярів.

Список використаних літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене. Рівне: Волинські обереги. 2011. 552 с.
2. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. Київ: Радянська школа. 1977. 670 с.

М. В. Ганечко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання наочності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі

Сучасна початкова освіта в Україні спрямована на формування всебічно розвиненої, компетентної та самостійної особистості. Одним із основних засобів реалізації цього завдання є інтегрований курс «Я досліджую світ», який поєднує знання з природознавства, основ громадянської освіти, історії, географії, етики та культури. Курс покликаний не лише передати дітям базові знання, а й розвивати вміння досліджувати навколишній світ, аналізувати явища, робити висновки та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки.

Проблема використання наочності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є об'єктом дослідження багатьох вітчизняних науковців. Зокрема, значний внесок зробили М. Вульчин, З. Пикулицька та Ю. Деркач, які дослідили використання засобів наочності у процесі інтегрованого навчання на уроках у початковій школі; Н. Максимчук та О. Хом'як, які у своїх працях проаналізували особливості розвитку пізнавальної активності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах НУШ; Р. Рославець, Д. Пріма та С. Орлова досліджували окремі аспекти методики навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початковій школі.

Для учнів початкових класів, у яких абстрактне мислення тільки формується, наочність є основним засобом пізнання. Адже саме через наочність діти можуть бачити, відчувати, порівнювати й оцінювати явища навколишнього світу, оскільки вона дозволяє конкретизувати знання, робить навчання зрозумілішим і цікавішим, а також стимулює пізнавальну активність та розвиток мотивації до навчання.

Наочність у сучасній педагогіці визначається як метод і принцип навчання, що полягає у використанні конкретних об'єктів, моделей, ілюстрацій, схем, фотографій та технічних засобів для формування уявлень про явища або об'єкти. Для молодших школярів такий підхід є необхідним, адже вони сприймають інформацію через образи і сенсорний досвід [2, с. 79].

Наочні засоби навчання дають можливість показати розвиток і зміну явищ та процесів, спрямувати індивідуальний процес сприйняття й засвоєння знань. Завдяки використанню наочності учні формують повні та різнобічні уявлення про навколишній світ, що сприяє глибшому розумінню матеріалу. Використання наочних матеріалів значно підвищує ефективність навчання, адже інформація краще запам'ятовується через образи та спостереження. Крім того, наочність допомагає впорядкувати отримані знання, поєднати їх у єдину систему [1, с. 78].

На інтегрованих уроках в початковій школі наочність доцільно застосовувати на всіх етапах навчання: під час вивчення нового матеріалу, закріплення, формування практичних умінь і навичок, а також перевірки засвоєних знань. Проте результати педагогічних спостережень свідчать, що наочні засоби найефективніші саме під час ознайомлення учнів із новим навчальним матеріалом. Ефективність використання різних видів наочності у навчальному процесі молодших школярів визначається кількома важливими аспектами. По-перше, наочність виконує не лише інформаційну, а й пізнавальну функцію, допомагаючи дитині краще зрозуміти навколишній світ. По-друге, в молодшому шкільному віці провідну роль у сприйнятті відіграють відчуття, тому візуальні образи стають основою пізнавальної діяльності. По-третє, наочність пробуджує інтерес до предмета, активізує мислення та стимулює бажання досліджувати й пізнавати нове [1, с. 78].

У початковій школі під час проведення інтегрованих уроків дедалі активніше впроваджуються інноваційні форми наочності, що поєднують традиційні та цифрові технології. Особливе місце серед них посідають інформаційно-комунікаційні технології, які значно розширюють можливості

візуалізації навчального матеріалу. Використання комп'ютера, інтерактивної дошки, відеоматеріалів, анімації та інтерактивні презентації допомагає зробити процес навчання динамічним, захопливим і наочним. Завдяки цим технологіям учні не лише сприймають готові образи, а й самостійно беруть участь у створенні візуального контенту, що сприяє кращому розумінню навчального матеріалу. Крім того, використання мультимедійних технологій у навчальному процесі дає змогу створювати віртуальні наочні моделі природних процесів, дослідження тварин і рослин, карти, схеми, динамічні моделі, що забезпечує глибоке й системне сприйняття теми, оскільки поєднують текст, зображення, звук та рух [1, с. 78–79].

Атмосфера зацікавленості, практична спрямованість навчання, індивідуальний підхід і поєднання уроків із позакласною діяльністю сприяють тому, що використання наочності в інтегрованому курсі «Я досліджую світ» стає потужним інструментом розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів [3, с. 27].

До наочних засобів, що використовуються у природничій освітній галузі на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ», належать різноманітні об'єкти живої та неживої природи, що допомагають учням безпосередньо спостерігати природні явища, порівнювати їх властивості та робити самостійні висновки. До натуральних об'єктів неживої природи, які застосовуються під час вивчення тем цього курсу, відносять зразки ґрунтів (чорнозем, піщаний, глинистий) і корисних копалин (вугілля, торф, нафта, пісок, глина, граніт, вапняк, залізна та мідна руда). Такі матеріали зазвичай об'єднують у тематичні колекції: «Види ґрунтів», «Руди», «Будівельні матеріали», «Горючі корисні копалини». Для ефективної роботи на уроці бажано мати кілька примірників колекцій, щоб учні могли виконувати завдання в парах або малих групах. Частина наборів може бути без підписів, аби школярі вчилися самостійно розпізнавати види ґрунтів чи мінералів.

У класі важливо мати окремі зразки колекцій для проведення дослідів та практичних робіт. Значну роль у забезпеченні наочності відіграють натуральні об'єкти живої природи (рослини й тварини). Так живі об'єкти дозволяють дітям безпосередньо спостерігати процеси росту, розвитку та взаємодії у природі, що формує глибокі та конкретні знання. Прикладом може бути експеримент з вирощуванням квасолини. Крім того, частину рослин і дрібних тварин можна збирати сезонно на території школи, навчально-дослідній ділянці, якщо вона є у навчальному закладі, або під час екскурсій. Особливе значення мають кімнатні рослини, які використовуються для систематичних спостережень і дослідів протягом навчального року.

До фіксованих натуральних засобів навчання належать гербарії, зоологічні колекції, вологі препарати, мікропрепарати, що дозволяють демонструвати об'єкти, які складно спостерігати в натуральному вигляді та використовуються для порівняння, класифікації та узагальнення знань учнів [4, с. 132–133].

Відповідно на уроках курсу «Я досліджую світ» наочність застосовується в різних темах і формах. Наприклад, у процесі вивчення теми «Моя країна Україна, а я її дитина» доцільно використовувати мапи, плакати, де зображено

символи країни, відео про регіони та культурні традиції. Учні можуть створювати власні колажі, що відображають особливості природи, культури та історії свого регіону [5]. Під час вивчення теми «Пори року» доцільно використовувати календарі природи, відеофрагменти про зміну сезонів, фотографії та малюнки. Практична діяльність дітей може бути спрямована на порівняння явищ різних пір року, спостереження за погодою та аналіз змін у природі [6].

Переваги використання наочності полягають у тому, що воно забезпечує зв'язок теорії з практикою, формує науковий світогляд, стимулює пізнавальну активність, розвиває мислення та уяву, підвищує якість засвоєння знань, допомагає учням аналізувати, порівнювати, класифікувати явища та робити власні висновки.

Отже, наочність є ключовим елементом ефективного навчання в інтегрованому курсі «Я досліджую світ», що допомагає дітям зрозуміти та запам'ятати навчальний матеріал, розвивати пізнавальну активність, мислення та уяву, формувати науковий світогляд та соціальні компетентності. Ефективне використання наочності передбачає поєднання різних її видів, активну участь учнів у навчальному процесі та використання сучасних технологій.

Список використаної літератури

1. Вульчин М., Пикулицька З., Деркач Ю. Використання засобів наочності у процесі інтегрованого навчання на уроках у початковій школі. *Молодий вчений*, 2019. № 6 (70). С. 76–80.
2. Друшляк М. Г. Словник візуальної освіти : наочність, візуалізація, візуальне мислення. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 1(15). Ч. 2. С. 78–83.
3. Максимчук Н. С., Хом'як О. А. Особливості розвитку пізнавальної активності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах НУШ. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука*. Рівне : «Гельветика». 2024. № 2. С. 24–29.
4. Рославець Р., Пріма Д., Орлова С. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича, соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь) у початковій школі : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закладів ОПП «Початкова освіта». Луцьк : ПП Іванюк В. П. 2022. 181 с.
5. Урок «Моя країна Україна, а я – її дитина». URL: <https://naurok.com.ua/urok-moya-kra-na-ukra-na-a-ya---ditina-241966.html> (дата звернення: 18.10.2025).
6. Я досліджую світ. Конспект уроку. Пори року. URL: <https://vseosvita.ua/library/ya-doslidzhuiu-svit-konspekt-uroku-pory-roku-859653.html> (дата звернення: 18.10.2025).

І. В. Голубовська,
кандидат філологічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Особливості організації літературно-краєзнавчої роботи в початкових класах

У процесі реалізації НУШ зростає роль літературного краєзнавства, спрямованого на розширення знань дітей про історико-мистецькі традиції рідного краю; на національно-культурну самоідентифікацію школярів; на поглиблення патріотичних почуттів; на формування в учнів твердих переконань про життя як найвищу цінність.

Літературне краєзнавство утворилося на стику крає- та літературознавчої наук, тож дослідницька діяльність у цій галузі передбачає не тільки ознайомлення з творчістю місцевих письменників, а й вивчення історичних і географічних особливостей певного регіону. Такий підхід сприятиме патріотичному вихованню, адже у свідомості маленьких українців нерозривно пов'язані між собою любов і до великої Вітчизни, і до материзни, тому вводити дітей у світ літературного краєзнавства слід ще з початкової школи.

Теоретичні аспекти функціонування літературно-краєзнавчої галузі розглядали у своїх працях В. Антонович, В. Єршов, С. Єфремов, Г. Мокрицький, Є. Пасічник, С. Пультер, Б. Степанишин, Д. Чижевський та ін. Потребу інтеграції літературного краєзнавства в освітній процес неодноразово підкреслювали Л. Башманівська, Н. Волошина, М. Горда, А. Лисенко, В. Неділько, Г. Самойленко, О. Фесенко, В. Шульженко тощо.

Згідно з Енциклопедією сучасної України, літературне краєзнавство досліджує діяльність місцевих письменників, літературних об'єднань, гуртків, а також перебування в регіоні вітчизняних і зарубіжних літераторів, відображення краю в красному письменстві, мемуаристиці. При цьому зв'язки письменників із місцевістю досліджують комплексно й за біографічними даними, тематикою творчості, прототипами образів-персонажів, описом подій, що там відбувалися, картинами побуту й природи, відтворенням місцевого колориту тощо [1].

Першочергово літературне краєзнавство вивчає діяльність письменників-краян, і не лише уродженців якогось регіону, а й народжених в іншій стороні майстрів слова, котрі через різні обставини тимчасово чи постійно проживали в регіоні. Також літературні краєзнавці досліджують діяльність місцевих літературних угруповань, мистецьких об'єднань, гуртків творчості тощо; збирають й аналізують документально-біографічну інформацію про перебування в регіоні вітчизняних й іноземних літераторів; простежують, яким чином у літературній творчості, в художній автобіографістиці й мемуаристиці відображені історія, природа, культура, традиції краю.

Складовими елементами вказаної царини є усна народнопоетична творчість, здобуток вітчизняних класиків та новітніх письменників. У процесі читання текстів, написаних земляками, молодші учні долучаються до історико-документальних ресурсів, фольклорно-літературної спадщини українців, що сприятиме формуванню в дітей національної ідентичності й патріотичних почуттів. Завдяки правильно організованій літературно-краєзнавчій роботі у здобувачів початкової освіти може підвищитися й рівень мовленнєвої компетентності, адже читаючи й обговорюючи набуток письменників-краян, школярі розширюють свій словниковий запас, збагачують мовлення розмаїтими мовностилістичними засобами, поліпшують вимову, набувають певних ораторських навичок.

У кращих творах майстрів слова завжди містяться важливі етичні послання, адресовані читачам. Аналізуючи твори, обдумуючи вчинки персонажів, молодші учні вчаться доброти, чесності, взаєморозуміння, толерантності. Це сприяє вихованню моральних цінностей і формуванню етичного ставлення до інших людей. Робота з літературними текстами вимагає від школярів використання окремих елементів літературознавчого аналізу твору, формування навичок критичного мислення. Юні читачі навчаються оцінювати сюжети, персонажів та їх поведінку, обмірковувати непрості життєві ситуації, робити обґрунтовані висновки.

Літературне краєзнавство надає можливість дітям сприймати й цінувати мистецтво слова. Здобувачі освіти вчаться розрізняти красу в художніх текстах, відчувати гармонію між словом та образом. У такий спосіб в юних читачів формуються естетичні смаки й художній світогляд. Власне, через регіональне мистецьке надбання діти опановують і загальнонаціональний набуток. Літературно-краєзнавча діяльність допомагає молодшим учням зацікавитися новою темою, а також систематизувати вже вивчене; забезпечує усвідомлене набуття знань; розширює уявлення школярів про навколишній світ; поглиблює зв'язок навчання зі справжнім життям; урізноманітнює самостійну роботу.

На думку В. Вітюк та О. Данилюк, літературно-краєзнавча робота спрощує для учнів процес сприймання літературних текстів, допомагаючи дітям ґрунтовніше осмислити художньо-естетичні цінності та зорієнтуватися в багатогранному мистецькому світі [2, с. 345].

Спираючись на зазначені функції літературно-краєзнавчого матеріалу, педагог може реалізувати його потенціал у царині передусім патріотичного виховання учнів через формування в них почуття гордості за свій народ, інтересу до минувшини й сучасності рідного краю, до національних традицій. Крім того, вивчення літературного краєзнавства сприятиме й естетичному вихованню дітей через розвиток спостережливості та вміння сприймати красу рідного довкілля, через формування відповідального ставлення до природи й людської праці, бажання долучитися до природоохоронної діяльності.

Читання й обговорення творів місцевих авторів на уроках позакласного читання допоможе дітям глибше усвідомити зв'язок між художнім словом і навколишнім світом. Особливої уваги потребує виразне читання творів учителем або учнями – з попередньою підготовкою (вибір інтонації, темпу,

пауз). Після читання проводиться бесіда, що передбачає мовні спостереження (виділення прислів'їв, приказок, діалектних слів, пейзажних замальовок тощо); порівняння з фольклорними творами, тематично близькими; виявлення місцевого колориту (топоніми, традиції, звичаї, народна кухня і т. ін.). Після обговорення можна запропонувати дітям творчі завдання: намалювати ілюстрацію до прочитаного; скласти власний вірш, казку за мотивами творів письменників-краян; виготовити книжку-саморобку; написати лист улюбленому героєві; зіграти сценку із твору.

Любов до України починається з любові до малої батьківщини, шаноби до її культури. Учитель початкових класів повинен знати, хто з письменників народився, жив чи живе в регіоні, які визначні твори тут написано, хто з митців-краян знайшов тут свій останній притулок.

Житомирщина подарувала українській дитячій літературі багато славних імен: Лесю Українку, Степана Васильченка, Максима Рильського, Всеволода Нестайка, Валерію Врублевську, Данила Окийченка, Ніну Комашню, Миколу Яненка, Ларису Письменну, Миколу Сингаївського, Вадима Крищенка, Василя Скуратівського, Марію Пономаренко, Валерія Шевчука та ін. Пропагувати творчість письменників-краян можна не тільки на уроках позакласного читання, а й у процесі виховної діяльності (літературних вікторин, презентацій книг земляків, зустрічі зі сучасними авторами, віртуальних мандрівок, екскурсій до музею письменника і т. п.).

Якнайкраща форма проведення літературно-краєзнавчої роботи – зустріч із новочасними літераторами-краянами. Письменники читають власні твори, розповідають про себе, діляться з дітьми ідеями, історіями написання творів. Під час цих зустрічей учні мають нагоду хоч на мить завітати до творчої лабораторії митця, долучитися до дивовижного світу літератури. Так, маємо незабутні спогади про знайомство з визначною українською дитячою письменницею Марією Антонівною Пономаренко (1945–2022), яка з великим ентузіазмом зустрічалася з юними читачами Житомира й області; регулярно відвідувала заклади дошкільної освіти, ліцеї, бібліотеки. Протягом багатьох років поетеса спілкувалася і з майбутніми вчителями початкових класів – студентами Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Учитель початкової школи має докласти необхідних зусиль, аби максимально пов'язати літературу з буденним життям школярів. Діти збирають твори про свою малу батьківщину; порівнюють пейзажі в художньому тексті з реальним довкіллям, архітектурою; досліджують мистецьку неповторність художнього слова. Школярам особливо цікаво дізнатися про період життя, проведений славетним літератором у певному регіоні; про твори, написані в рідному краї; про спогади сучасників; про пам'ятки доби, які збереглися донині. Наприклад: «Звягель – батьківщина Лесі Українки», «Житомирщина в життєвому і творчому шляху Всеволода Нестайка», «Михайло Коцюбинський і газета «Волинь» тощо.

Учням можна запропонувати такі завдання: ознайомитися в бібліотеці з книгами й місцевою періодикою, в яких публікувалися тексти літератора; відвідати пам'ятні місця, пов'язані з життям і творчістю письменника, на основі

побаченого скласти розповідь; зібрати цікавий матеріал про автора й упорядкувати літературну карту; підготувати антологію віршів про рідний край. У такий спосіб діти мають відчувати себе наступниками національної культури, хранителями історичної пам'яті українського народу.

Екскурсія є також ефективним засобом пробудження інтересу школярів до літературного краєзнавства. На Житомирщині можна відвідати такі науково-дослідні й культурно-освітні заклади: Житомирський обласний літературний музей, Літературно-меморіальний музей В. Г. Короленка (Житомир), Літературно-меморіальний музей-садиба М. Т. Рильського (Романівка), Музей родини Косачів-Драгоманових (Звягель), Меморіальний музей Оноре де Бальзака (Верхівня).

Якщо ж можливості відвідати музей немає, то варто провести віртуальну мандрівку. Педагог повинен максимально залучити учнів до такого виду діяльності, щоб вони осягнули й закріпили в пам'яті все побачене. Тож після відвідин музею школярі можуть обмінятися думками про екскурсію; оформити фотовиставку; написати відгук до стінгазети; прорекламувати книжки літератора; провести вікторину про життя і творчість письменника; презентувати мультимедійні проекти.

Отже, літературно-краєзнавча діяльність наближує творчість письменника до школяра. Об'єднуючи в собі літературознавство та історію ріднщини, літературне краєзнавство може сприяти підвищенню рівня загальної культури молодших учнів; розвитку в них художньо-естетичного смаку; формуванню читацької компетентності та почуття гордості за славетних краян.

Список використаної літератури

1. Енциклопедія сучасної України. URL: <https://esu.com.ua/article-55784> (дата звернення: 12.10.2025 р.).
2. Вітюк В., Данилюк О. Слово як засіб формування художньо-естетичних цінностей молодших школярів у процесі вивчення літератури рідного краю. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2015. С. 341–348.

О. А. Гордієнко,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання гри у процесі формування корисних звичок у поведінці дітей дошкільного та молодшого шкільного віку

Шкідливою звичкою психологи називають будь-яку нав'язливу дію, яку дитина виконує несвідомо та не здатна припинити за власним бажанням або на прохання дорослих. Найпоширеніші – обгризання нігтів, колупання в носі, смоктання пальців та дрібних предметів, розчісування подряпин на шкірі, розгойдування на стільці.

Як бачимо, це досить безневинні явища, які в більшості випадків не завдає значної шкоди малюку і більше вражають батьківськи нерви, ніж дитяче здоров'я. Проте поява шкідливої звички – ознака того, що в малюка виникли певні проблеми, вирішити які він не може самотійно, отже, шкідливі звички є наслідком психологічного стресу та нервового перенапруження.

Дитячі психологи стверджують, що схильність дітей смоктати пальці, висмикувати волосся, гризти нігті та вчиняти інші несвідомі рухи допомагає маленькій людині знизити рівень внутрішнього занепокоєння та хоча б частково заповнити нестачу батьківської уваги, тепла та ласки [1].

Якщо помічаєте, що малюк все частіше повторює одну й ту ж неконтрольовану дію, шукайте причину. Для цього потрібно уважно спостерігати за дитиною, її реакціями на найрізноманітніші дії дорослих. Можливо, малюк активніше гризе нігті в момент, коли дорослі з'ясовують стосунки, або коли його збирають у дитячий садок. Дитині некомфортно, вона стривожена, переживає за батьків, хоче спати – та несвідомо виражає свої почуття відомим їй способом.

Багато батьків занепокоєні, що дитина може занести інфекцію у ранку на шкірі. Безумовно, це привід для занепокоєння, проте небезпека не така велика, як здається. Тут ще діє суспільна думка про правила поведінки, про вихованість дитини. Деякі батьки вважають шкідливі звички звичайним проявом неслухняності: дитині багато разів повторили припинити, а вона ніби назло це робить. Вважати так – помилка: малюк зовсім не хоче вивести дорослого з рівноваги, просто йому самому дуже складно позбавитись нав'язливої дії, він й не помічає, що вона стає його звичкою. Потрібно йому допомогти впоратись із цим – своєю любов'ю та розумінням.

По-перше, дорослому потрібно самому припинити нервувати. Тільки доброзичлива атмосфера в сім'ї допоможе дитині позбутися негарної звички.

Деякі дитячі психологи взагалі вважають шкідливі звички супутником певних періодів дитячого розвитку, і лише від батьків залежить, наскільки тривалий період вона існуватиме. Але будь-які спроби «виправити» дитину за допомогою постійного смикання та нагадувань призведуть до додаткових проблем. Ідеальним способом боротьби психологи називають усунення першопричини небажаних звичок та нейтральне ставлення батьків до них. Будь-яка несвідома дія, якщо на ній не концентруватися, рано чи пізно зникне. Тоді як постійні смикання та зауваження, навпаки, дадуть закріплювальний ефект. Якщо батьків сильно дратують звички малюка, потрібно намагатися відволікти його цікавим для дитини способом – іграми, розвагами, розмовами [2].

Проте перед сном не слід грати з дитиною в рухливі та шумні ігри, бо це може викликати проблеми зі сном, який так необхідний дитині для повноцінного розвитку і життя. В перші місяці життя немовля має відпочивати 16 – 20 годин на добу, однорічна дитина – 14–16 годин, у 2– 5 років – 14 годин, у 6–8 років – 12 годин, 9–11 років – 11 годин, 12–14 років – до 10 годин на добу [1].

Картина, знайома багатьом: як тільки стрілки годинника наближаються до вечірнього часу, в невтомного шукача пригод спостерігається сплеск активності: йому терміново потрібно ще «трошки погратись», «попити», «поїсти» тощо. Хтось із дітей дійсно може народитися «совою»: зранку млявий та сонний, а ввечері – зразок «вічного двигуна», який зовсім не готовий йти у царство Морфея. Психологи запевняють, що в ранньому віці рідко зустрічаються яскраво виражені «жайворонки» та «сови». В малюків часто складається індивідуальний ритм сна та неспання, які змінюють один одного протягом доби з певною черговістю. Матусі слід зрозуміти, через який саме час після періоду активності настане час сну, та відправити дитину в ліжко. Дитина тре очі, позіхає, стає млявою, втрачає інтерес до того, що відбувається, пхикає – все це означає, що цей «енерджайзер» не проти подрімати. Не можна упустити момент – наступний може трапитись години через дві-три. Спостерігаючи за дитиною нетривалий час, можна таким чином правильно побудувати її режим дня.

Підготовка до сну може початися з укладання ляльок та інших іграшок, коли дитина розміщує їх на матрасику, накриває ковдрочкою. Під тиху колискову дитина й сама починає позіхати. Потрібно вкласти малюка та запропонувати подихати разом: рівномірні вдихи та видихи в унісон. Можна пригадати приємні події минулого дня, тримаючи руку дитини, погладити по головці, що заспокоїть та розслабить дитину. Ненароком зачепити вії – і малюк мимоволі заплющить очі та незабаром засне. Варто взяти за правило вечірні купання в теплій ванні – на неї погоджуються навіть найвідчайдушні буяни. Після такої приємної процедури особливо солодко спиться. Якщо зробити її щоденною, в дитини виробиться чітке розуміння: якщо йдемо у ванну, значить, скоро відхід до сну. Таким же умовним сигналом може стати склянка теплого молока або чаю перед сном. Попив – і пора в ліжечко. Матусі потрібно деякий час побути з малюком, посидіти поруч, погладити спинку, щось розказати, побажати гарних снів. Якщо малюк боїться темряви, залишити нічник увімкненим. Допомагає тиха музика або аудіоказка.

До корисних звичок, звісно, варто віднести й уміння правильно виражати свої емоції, керувати ними. Часто-густо можна спостерігати, як малюки, розлютившись, голосно кричать, а радіючи, шалено стрибають. Варто допомогти дитині стати господарем своїх почуттів [2].

Наші емоції не виникають на пустому місці, кожна виконує свою функцію. Наприклад, негативні «сигналізують», що ситуація нас не влаштовує та що потрібно якось вибиратися з неї. Позитивні емоції свідчать про те, що нас все влаштовує, нам добре. Це своєрідна «цукерка»: хочеться повернутися в позитивний стан. Для цього потрібно зробити те, від чого воно виникає. Функція здивування – «повідомляти» про те, що реальність не відповідає нашим очікуванням. Інтерес передбачає та випереджує події, а страх попереджає про небезпеку.

Емоції сильно впливають на життя дорослої людини, тим більше й маленької дитини. Багатьом батькам доводиться спостерігати, що малюки іноді

впадають в істерику, засмучуються або стають зовсім некерованими від радості. Важливо навчити дитину керувати своїми емоціями.

Розуміння своїх емоцій та прояв їх у прийнятний у суспільстві спосіб – одне з найважливіших умінь зрілої особистості. Основи цього важливого вміння починають закладатися в дитячому віці. Маленька дитина не в змозі контролювати свої емоції: вони, як хвилі, захльостують малюка з головою. І завдання дорослого – допомогти йому.

Основний клопіт дорослим завдають негативні емоції дитини, які часто супроводжуються криками, слізьми або фізичною агресією. В такій ситуації батьки зазвичай просять нащадка не злитися і не плакати. На жаль, цей метод рідко коли виявляється ефективним.

По-перше, навіть доросла людина не може припинити вплив якогось почуття тільки тому, що про це її попросили. По-друге, заборонена емоція, як замкнена греблею вода, буде шукати інші шляхи. Так, гнів, що не був висловлений, може бути звернений дитиною на безневинну домашню кішку або ж на саму себе, що іноді призводить до неприємних наслідків – депресій, психосоматичних захворювань. Ось чому потрібно не пригнічувати негативні емоції, а спрямовувати їх у мирне русло.

Ще ж робити, якщо дитина злиться або плаче від образи?

По-перше, потрібно визнати її право на ці почуття, навіть якщо їх причини здаються нам незначними. Втрата улюбленої іграшки, сварка з другом, невдалі спроби зав'язати шнурки на черевиках можуть здаватися дорослому дрібницею, але не дитині. Кажучи малюку, що він засмутився через дурницю, ми даємо йому зрозуміти, що не сприймаємо його почуття і переживання серйозно, причому саме тоді, коли йому так потрібна підтримка.

По-друге, не можна давати негативну оцінку почуттям дитини. Такі фрази, як «хороші діти не зляться та не вередують» або «хлопчики не плачуть», «яка ти негарна, коли плачеш», привчають дитину стидатися своїх почуттів та приховувати їх від оточуючих.

По-третє, варто проявити співчуття, адже дитині важливо знати, що вона не самотня, навіть коли засмучена. Дайте дитині знати, що ви поряд: малюка, що плаче, можна обійняти, обуреному сказати: «Я розумію, ти злий зараз». При цьому потрібно позначити емоцію сина або дочки, назвавши її. Згодом це допоможе дитині самій ідентифікувати свої почуття та не кричати, а говорити: «Я розсерджений», «Я засмучений».

Наступний крок – запропонувати дитині «безпечний» спосіб виразити емоції. У гніві діти 2-3 річного віку іноді намагаються бити своїх близьких або когось, хто опинився поряд. У жодному разі не можна дозволяти робити це. Зловіть руку малюка і тихим голосом скажіть: «Не можна бити маму!», а потім запропонуйте йому, наприклад, побити подушку або м'яч, щоб позбавитись негативної емоції. Якщо дитина опинилася під владою почуттів, не слід зразу питати про причину. Краще дати їй можливість виявити свої почуття, поплакати, а потім, коли вона заспокоїться, спитати, що трапилось. Можливо, доведеться порадитись з педіатром та напоїти малюка заспокійливим чаєм, а також звернути увагу на його харчування та режим дня. І, звичайно ж,

максимум терпіння, любові та менше вимогливості до нещасного бранця важких емоцій.

Хоча найбільше проблем завдають негативні емоції, важливо вміти керувати й позитивними. Стрибки, біганина і голосні радісні крики не завжди бувають доречними, тому дитині потрібно показати більш зручні для оточуючих способи вияву своїх почуттів. Так, якщо дитина звикла виявляти свою радість у рухливий спосіб – пропонуємо не бігати, а обійняти когось із близьких. Або взяти її долоню в свою та почати весело розмахувати руками. Щасливі вигуки можна замінити на негучну пісеньку, можна заспівати хором. Також запропонуйте дитині розповісти про свою радість бабусі, брату, друзі або улюбленій іграшці.

Найкраще діти вчаться на прикладі дорослих. Тому для того, щоб показати дитині, як керувати своїми почуттями, дорослому також необхідно вміти це робити. І хоча дорослі зазвичай здатні себе контролювати, саме у спілкуванні з дітьми це вміння іноді їх підводить.

А між тим дитині важливо знати, що її негативні емоції не викличуть осуду з боку батьків. Якщо матуся та татусь здатні пережити ці емоційні сплески, не показуючи гніву або образи, дитина розуміє, що її почуття для її самої та оточуючих не несуть загрози. Це надасть їй додаткову впевненість у своїх силах.

Ось чому важливо, щоб кожна мама і тато могли спокійно реагувати на дитячий гнів, образу та горе. Однак батьки – теж живі люди, в них також бувають важкі дні та погане самопочуття. І якщо дорослий розуміє, що починає «закипати» у відповідь на емоційні «вибрики» малюка, потрібно пригадати таке.

- Діти так поведуться не тому, що хочуть роздратувати або образити батьків. Вони просто ще не вміють впоратися з почуттями, не знають, як їх виразити по-іншому.

- Якщо дитина сумує або роздратована, це не означає, що дорослий неправильно виховує. Негативні емоції – частина людського життя, і тільки відчувши їх, дитина навчиться керувати ними.

Якщо дорослий не зміг стриматись і, наприклад, підвищив голос на малюка, він має обов'язково знайти в собі сили попросити пробачення. Так дорослий продемонструє, як повинна поводитись доросла людина, якщо раптово вона не впоралась зі своїми емоціями.

Отже, досвід показує, що звички формуються протягом життя, і для дитини важливим є передовсім приклад дорослого, активне спілкування, де дорослому варто виявити максимум терпіння та любові.

Список використаної літератури

1. Розвиток дитини по місяцях до року: чи все йде за планом? URL: <https://onclinic.ua/blog/faq-rozvytok-dytyny-po-misiatsiakh-do-roku> (дата звернення: 17.06.2025 року).

2. Сторінка вчителя-логопеда. URL: http://vyshneve-romashka.edukit.kiev.ua/informaciya_pro_zaklad/ctorinka_sestri_medichnoi_starshoi/ (дата звернення: 17.06.2025 року).

Р. Я. Дацюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Казка на уроках «Я досліджую світ» як ефективний засіб виховання безпечної поведінки молодших школярів

Сьогодні у світі, який динамічно трансформується під впливом соціальних, інформаційних і технологічних змін, особливого значення набуває виховання у дітей навичок безпечної поведінки. Щодня молодші школярі стикаються з безліччю ризиків: чи то в Інтернеті, чи вдома, на вулиці, або ж у спілкуванні з незнайомцями. Тому початкова освіта повинна зосереджуватися на формуванні в дітей усвідомлення важливості власної безпеки і розвитку відповідальної поведінки.

Вивчення предмету «Я досліджую світ» сприяє тому, щоб комплексно виховати безпечну поведінку. Він охоплює величезний спектр знань: від природознавства до соціальних, громадянських, етичних та здоров'язбережувальних аспектів. Проте успіх у формуванні цих навичок значною мірою залежить від того, як учитель викладає матеріал та які методи використовує.

Казка є одним із найефективніших інструментів для роботи з молодшими школярами. Це не просто художній твір, а потужний педагогічний засіб. Багато образів, емоційна насиченість та близькість до дитячого досвіду роблять казки неймовірно ефективними у засвоєнні знань, формуванні моральних цінностей та навчанні миттєвого реагування на різноманітні ситуації заради власної безпеки.

Дослідження питань формування безпеки життєдіяльності представлені у наукових роботах Б. Беттельгейм, О. Ващенко, Н. Герман, Л. Гураш, В. Приходько, В. Сухомлинського.

Незважаючи на численні дослідження про використання казок у вихованні, проблема їх цілеспрямованого застосування на уроках «Я досліджую світ» для формування навичок безпечної поведінки залишається маловивченим. Тому існує потреба в науковому обґрунтуванні, розробці та впровадженні методики використання казок як ефективного навчально-виховного інструменту у початковій школі.

Під навичками безпечної поведінки розуміють усвідомлену й активну діяльність особистості, спрямовану на запобігання ризикам для власного життя й здоров'я, а також на недопущення шкоди іншим людям і довкіллю. Психолого-педагогічні дослідження свідчать, що ці навички формуються в процесі цілеспрямованого та багаторазового виконання відповідних дій, яке супроводжується їх осмисленням, обговоренням і узагальненням отриманого досвіду.

Казки мають величезний освітній потенціал, оскільки:

- вони забезпечують емоційне залучення дітей до навчального матеріалу;
- служать моделлю безпечної поведінки в різних життєвих ситуаціях (пожежі, на дорозі, взаємодії з незнайомцями, допомозі одне одному);
- формують позитивні моральні принципи через героїчні приклади;
- розвивають здатність розпізнавати небезпеку та робити усвідомлений вибір.

На уроках курсу «Я досліджую світ» казку можна використовувати під час ознайомлення з темами «Безпека вдома», «Безпека на дорозі», «Поведінка в природі», «Безпечний Інтернет», «Допомога іншим», «Безпечна школа».

Казки можуть перетворити суху педагогічну інформацію на захопливі розповіді, допомагаючи дітям легко запам'ятовувати правила поведінки. Наприклад, казка про недбайливого їжачка може стати основою для обговорення правил дорожнього руху, тоді як історія про чарівну краплю води може стати основою для обговорення екологічної безпеки.

Казки допомагають учням розвивати емоційний інтелект, саморегуляцію та почуття відповідальності як важливі компоненти безпечної поведінки.

Інтеграція казки у навчальну програму «Я досліджую світ» сприяє:

- покращенню когнітивних здібностей дітей;
- вихованню здорового, ціннісно-орієнтованого ставлення до життя;
- забезпеченню засвоєння правил безпечної поведінки;
- запобіганню ризикованій поведінці у повсякденному житті.

Казку можна використовувати як вступ до теми, путівник до правил та основу для рольових ігор або вправ на рефлексію («Якби ви були героєм, що б ви зробили?»).

Психолог Жан Піаже вважав, що маленькі діти мислять образно і що емоції відіграють ключову роль у засвоєнні правил поведінки. Тому твори мистецтва, особливо казки, є природним інструментом впливу на дітей. Казки заохочують дітей ототожнювати себе з персонажами, допомагають їм «переживати» ситуації, розуміти наслідки своїх дій та робити власні висновки про те, що безпечно, а що небезпечно.

На думку Н. А. Басюк, за допомогою казки у школярів закладаються основи безпеки життєдіяльності, формуються уявлення про можливі небезпеки повсякденного життя, усвідомлене ставлення до власної безпеки, уміння передбачати наслідки своєї поведінки, виховуються цінності й переконання, які сприяють свідомому вибору здорової поведінки. У казці закладено цілющі сили для психічного, соціального, духовного і фізичного здоров'я. Казки не тільки допомагають оволодіти основами безпеки життєдіяльності, вчать пильності й обережності, але й формують загальну культуру особистості дитини, моральні цінності, співпереживання, громадянські почуття [1, с. 622–623].

З погляду педагогіки, формування навичок безпеки відбувається завдяки багаторазовому повторенню, обговоренню та залученню до емоційного досвіду в ситуаціях, які допомагають дітям навчитися розпізнавати небезпеку та

правильно реагувати на неї. Казки створюють освітнє середовище, дозволяючи дітям із цікавістю, доступно і без примусу засвоювати навчальну інформацію.

Казки є ефективним інструментом для прищеплення навичок безпечної поведінки, оскільки дозволяють дітям переосмислювати свій досвід. Через емоційну взаємодію з персонажами діти переживають небезпечні ситуації в безпечному середовищі та роблять власні висновки щодо наслідків своїх дій.

Казки допомагають формуванню в дітей свідомого ставлення до особистої безпеки та допомагають опановувати зразки надійної поведінки у різних життєвих ситуаціях. На прикладах казкових історій та поведінки казкових персонажів книга ознайомлює з елементарними знаннями безпеки життєдіяльності: не довіряти незнайомцям та малознайомим особам, не бавитися зі сірниками, правильно користуватися електроприладами, газовими плитами, дотримуватися правил особистої гігієни та вживати здорову, багату на вітаміни їжу.

Отже, казка на уроках «Я досліджую світ» є не лише інструментом навчання, а й важливим джерелом, яке допомагає сформувати в молодших школярів внутрішні переконання щодо необхідності дотримання правил безпеки. Вона здійснює цілісний педагогічний вплив, що забезпечує глибоке й тривале засвоєння життєво важливих умінь.

Список використаної літератури

1. Басюк Н. Використання казки у формуванні навичок безпечної поведінки дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку. *Актуальні проблеми формування творчої особистості педагога в контексті наступності дошкільної та початкової освіти* : зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. Вінниця, 2021. Вип. 10. С. 621–623. URL: https://drive.google.com/file/d/1_3p3j8T2kEAQrnDaQZnvvSuDIw3L-OiP/view
2. Ващенко О. М. Формування у молодших школярів компетенцій безпеки життєдіяльності : теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2014. Вип. 18. С. 99–106.

Ю. В. Дейнека,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Рудницька Н. Ю.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Особливості мотивації до вивчення математики в дітей молодшого шкільного віку

Мотивація до навчання є одним із ключових чинників, що визначають успішність освітнього процесу. Особливо це стосується математики – предмета, який вимагає логічного мислення, посидючості, уваги й інтересу до пошуку закономірностей. У молодшому шкільному віці формування позитивного ставлення до математики має величезне значення, адже саме в цей період закладаються основи пізнавальної діяльності, ставлення до навчання в цілому та готовність долати труднощі у пізнавальному процесі [3, с. 229].

У початковій школі дитина лише входить у нову соціальну роль – роль учня, і від того, як вона сприйматиме навчання, значною мірою залежить її подальший розвиток. Математика часто стає одним із перших предметів, що викликають як інтерес, так і труднощі. Якщо вчителю вдається викликати позитивні емоції у процесі навчання, створити атмосферу успіху та підтримки, то мотивація до вивчення математики зростає природним чином. Навпаки, якщо діти стикаються з невдачами, відчуттям безпорадності, страхом зробити помилку, то формується стійке негативне ставлення до предмета, яке може зберігатися навіть у старших класах.

Дослідження мотиваційного аспекту як важливої складової освітнього процесу привертало увагу багатьох науковців, зокрема Н. Бойко, М. Боришевського, О. Дусавицького, С. Максименка, В. Моргуна, Н. Побірченко, В. Семиченко та інших. У своїх працях вони підкреслюють, що саме молодший шкільний вік є вирішальним етапом у формуванні внутрішньої мотивації до навчання, адже в цей період закладаються основи позитивного ставлення до пізнавальної діяльності. Особливо це актуально під час викладання математики, де за допомогою інтерактивних інструментів можна поєднати логічне мислення, творчість і елемент гри.

Сучасні дослідники, серед яких Н. Думанський, С. Крамаровська, В. Лапінський, В. Подолянюк та інші, звертають увагу на роль цифрових технологій та інтерактивних онлайн-ресурсів у підвищенні зацікавленості учнів.

Метою дослідження є вивчення специфіки мотивації до вивчення математики в молодших школярів та виявлення ефективних методів і засобів, які сприяють розвитку позитивного ставлення до предмета і бажання навчатися.

Однією з особливостей мотивації молодших школярів є її переважно зовнішній характер. Діти цього віку ще не повністю усвідомлюють віддалену користь знань і здебільшого орієнтуються на схвалення вчителя, батьків,

отримання гарної оцінки чи похвали. Проте поступово необхідно переводити мотивацію у внутрішню – коли дитина вчиться не лише «щоб похвалили», а тому, що їй цікаво, хочеться розібратися, зрозуміти закономірності. Саме внутрішня мотивація є найстійкішою, адже вона базується на пізнавальному інтересі.

Мотивація досягнення успіху – це бажання якісно і правильно виконати завдання, отримати потрібний результат [3, с. 229]. Для молодших школярів почуття успіху є надзвичайно важливим, адже воно формує впевненість у власних силах і стимулює подальше бажання навчатися. Завдання педагога полягає в тому, щоб створювати ситуації успіху, у яких кожна дитина зможе відчувати себе компетентною, навіть якщо її результати ще не ідеальні.

Формування внутрішньої мотивації до вивчення математики пов'язане з розвитком у дітей почуття успіху. Кожен навчальний крок має бути посилюючим, але водночас достатньо складним, щоб вимагати зусиль. Якщо завдання надто легке – дитині стає нудно; якщо надто складне – вона втрачає віру у власні сили. Тому важливо, щоб учитель добирав завдання диференційовано, з урахуванням індивідуальних можливостей учнів.

Велике значення у формуванні мотивації має також ставлення вчителя до дітей. Учитель – це не просто джерело знань, а наставник, який допомагає дитині розкрити її потенціал, підтримує у хвилини сумніву й показує, що помилка – це не невдача, а крок до розуміння. Добрий педагог уміє зацікавити, створити позитивну атмосферу, надихнути учнів на пошук рішень і показати, що математика може бути захопливою пригодою [2, с. 19].

Не менш важливим чинником є використання ігрових форм навчання. У молодшому шкільному віці гра залишається провідним видом діяльності, тому поєднання навчання з елементами гри допомагає зробити процес вивчення математики цікавим і захоплюючим. Це можуть бути математичні квести, логічні загадки, конкурси, інтерактивні ігри, де дитина стає активним учасником процесу пізнання. Ігрова діяльність дозволяє зняти напруження, страх помилитися, підвищує активність і створює атмосферу доброзичливості.

Опишемо способи підвищення мотивації під час уроків математики.

1. Звертайте увагу на прогалини у знаннях ваших учнів – допоможіть їм зрозуміти складні моменти, щоб уникнути почуття невпевненості.
2. Покажіть послідовність досягнень – діти повинні бачити, як крок за кроком вони опановують новий матеріал.
3. Виявлення зразка – продемонструйте приклад правильно виконаного завдання, щоб учні могли орієнтуватися.
4. Киньте учням інтелектуальний виклик – поставте цікаве завдання, яке змусить їх мислити нестандартно.
5. Показуйте математичні фокуси – у математиці багато прикладів, які, здається, суперечать здоровому глузду, але насправді мають логічне пояснення.
6. Покажіть користь від знання теми – на початку уроку пояснюйте, як можна застосувати нові знання на практиці.
7. Використовуйте на уроках розважальні завдання з математики – це можуть бути кросворди, ребуси чи короткі математичні ігри.

8. Розкажіть цікаву історію про математику – про історичну подію або видатного математика, який зробив відкриття.

9. Обговоріть із учнями цікаві математичні факти – це допомагає побачити, що математика пов'язана з життям і світом навколо [1].

Особливу роль відіграє використання наочності та практична спрямованість завдань. Молодші школярі мислять конкретними образами, тому абстрактні математичні поняття потрібно пояснювати на прикладах, пов'язаних із реальним життям. Наприклад, задачі про покупки, вимірювання відстаней, поділ предметів допомагають побачити, що математика має практичне значення і використовується щодня. Такий підхід не лише підвищує інтерес, а й формує переконання, що знання потрібні для життя.

Не можна оминати увагою й роль сім'ї у формуванні мотивації до вивчення математики. Підтримка з боку батьків, спільне виконання домашніх завдань, позитивне ставлення до предмета, заохочення до логічних ігор, головоломок і математичних задач розвивають пізнавальний інтерес дитини. Якщо ж батьки демонструють байдужість або негативне ставлення до математики, дитина підсвідомо переймає цю установку.

Ще однією особливістю є різний рівень розвитку пізнавальних процесів у дітей. У молодших школярів активно формується логічне мислення, але воно ще значною мірою залежить від конкретних дій. Тому дуже важливо залучати дітей до самостійного пошуку розв'язків, дослідження математичних закономірностей, стимулювати питання типу «чому?» і «як?». Це допомагає розвивати не лише мотивацію, а й критичне та творче мислення.

Крім того, сучасна освіта пропонує чимало цифрових засобів, що також сприяють підвищенню мотивації. Використання інтерактивних платформ, навчальних додатків, візуальних презентацій і відео дозволяє зробити математику більш доступною й цікавою. Завдяки інтерактивним елементам, візуалізації та адаптивному підходу, учні можуть вивчати математику у своєму темпі, розвиваючи критичне мислення, креативність та інші важливі навички [4, с. 798–807].

Підсумовуючи, можна сказати, що мотивація до вивчення математики в молодших школярів є складним і багатогранним явищем. Вона залежить від поєднання зовнішніх і внутрішніх чинників, серед яких провідну роль відіграють емоційна підтримка, позитивне ставлення вчителя, посильний рівень складності завдань, ігрові методи, практична спрямованість навчання та підтримка батьків. Формування стійкої позитивної мотивації потребує системної роботи, творчого підходу педагога і створення ситуації успіху для кожної дитини. Лише тоді математика перестає бути «страшним» предметом і перетворюється на захопливий світ логіки, відкриттів і творчого мислення, який формує в учнів любов до знань і віру у власні сили.

Список використаної літератури

1. 9 способів мотивації учнів під час уроків математики. *Освітній проект «На Урок» для вчителів*. URL: <https://naurok.com.ua/9-sposobiv-motivaci-uchniv-pid-chas-urokiv-matematiki-347419.html> (дата звернення: 17.10.2025).

2. Гнатюк О. В. Роль учителя у формуванні мотивації молодших школярів до навчання в інформаційному суспільстві. *Український психолого-педагогічний науковий збірник*. 2020. С. 19–23.

3. Зелінська Л. Підвищення знань молодших школярів шляхом мотивації навчальної діяльності. *Міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2014. Вип. 8. 448 с. С. 228–232.

4. Мухіна Т. Інтерактивні онлайн-ресурси як засіб підвищення мотивації здобувачів початкової освіти до вивчення математики / Тетяна Мухіна, Марина Кононенко. *Перспективи та інновації науки* (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»). 2025. № 1(47). С. 798–807.

С. С. Дорош,
асистент кафедри початкової
освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет
імені Івана Франка)

Особливості розвитку емоційного інтелекту учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Молодший шкільний вік є важливим періодом для розвитку та формування емоційного інтелекту. Учні початкових класів характеризуються високою емоційною чуйністю до подій навколо них, яскравим чуттєвим забарвленням у сприйнятті, уяві, розумовій та фізичній активності. Вони також вирізняються безпосередністю і щирістю у вираженні власних емоційних переживань.

Розвиток емоційного інтелекту стає особливо актуальним в контексті реформування освітньої системи в Україні відповідно до Концепції Нової української школи. Головною метою початкової освіти визначено розвиток не тільки знаннєвих, але й соціально-емоційних компетентностей учнів. У концепції акцентується увага на важливості створення безпечного та комфортного середовища, яке сприятиме розвитку взаємної поваги, емпатії, вміння працювати в команді, ефективного вирішення конфліктних ситуацій [7].

У Державному стандарті початкової освіти значна увага зосереджена на ключових компетентностях, серед яких особливе місце займають соціальні та громадянські навички, які включають уміння конструктивно взаємодіяти в суспільстві, а також усвідомлення себе й інших. Серед основних компетентностей, які спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, можна виділити вміння конструктивно керувати емоціями, застосовувати емоційний інтелект у різних ситуаціях, розв'язувати проблеми, оцінювати ризики та приймати обґрунтовані рішення, ефективно співпрацювати з іншими, проявляти ініціативу та творчий підхід [4].

Дослідженням проблеми емоційного інтелекту займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені Деніел Гоулман відіграв ключову роль у популяризації концепції емоційного інтелекту завдяки своїй книзі «Емоційний інтелект: чому він може бути важливішим за IQ» (1995). Він значно розширив уявлення про емоційний інтелект, наголошуючи на його практичному значенні в повсякденному житті, освіті та професійній сфері. Даніел Гоулман визначив п'ять ключових складових емоційного інтелекту: самоусвідомлення, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички [3].

Когнітивний підхід до емоційного інтелекту представлений у дослідженнях Р. Бар-Она. В українському науковому просторі цим питанням займалися такі вчені, як І. Аршава, І. Кузнєцова, І. Бех, О. Власова, О. Вознюк, С. Дерев'янка, Н. Коврига та Е. Носенко, С. Ладивір, І. Мельничук та інші.

Емоційний інтелект, за твердженням М. Шпака, являє собою взаємодію емоційних, когнітивних, поведінкових та мотиваційних характеристик особистості. Ця взаємодія спрямована на глибше розуміння власних емоцій і емоційних станів інших людей, а також на підпорядкування емоцій раціональному мисленню, що, у свою чергу, сприяє самопізнанню та самореалізації [9].

У наукових роботах Є. Носенко та Н. Ковриги емоційний інтелект розглядається як одна з ключових властивостей особистості, яка формує складову її внутрішнього світу. У межах їхньої концепції він представлений як специфічна форма позитивного сприйняття, яка охоплює власну особистість, взаємини з іншими людьми та загальне ставлення до навколишнього світу. Вчені виділили два основні аспекти емоційного інтелекту: внутрішньоособистісний, що акцентується на процесах самопізнання та саморефлексії, і міжособистісний, який визначає якість взаємодії з іншими суб'єктами [8].

Розвиток емоційного інтелекту в дітей молодшого шкільного віку в освітньому процесі потребує створення належних педагогічних умов, які враховують вікові особливості учнів, специфіку навчальної діяльності, а також значущість інтеграції емоційної складової у структуру навчання. В цей період активно розвиваються соціальні емоції, зокрема почуття довіри до інших, самоповага, почуття відповідальності, здатність до емпатії та інші. Саме під час самостійної комунікації учні пізнають різноманітні стилі можливого формування взаємин [6].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» поєднує ключові аспекти природничої, громадянської, соціальної та здоров'язбережувальної освітніх галузей. Його зміст та структура спрямовані на забезпечення сприятливих умов для усвідомлення особистих емоцій та психологічних станів під час спостереження за природними явищами та взаємодії з іншими людьми; розвитку емпатії шляхом аналізу та обговорення соціальних ситуацій; формування навичок ефективного співробітництва у груповій діяльності та здатності враховувати різні погляди; проведення емоційної рефлексії після виконання освітніх завдань. Даний курс виступає природним середовищем для сприяння емоційному розвитку дитини.

З метою розвитку емоційного інтелекту в молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» доцільно використовувати комплекс вправ [5]. Вправа «Етюд» полягає у навчанні дитини виражати свої почуття та емоції. Можна попросити дитину зобразити тварин із різними емоційними станами. Наприклад, це можуть бути розлючений лев, лагідна кішка, примхлива мавпочка, боязкий зайчик чи радісний песик.

Вправа «Малювання емоцій» спрямована на усвідомлення емоцій, почуттів та особистих переживань, зменшення емоційного напруження. Дитині пропонується створити малюнки на аркуші паперу, що відображатимуть різні емоційні стани для подальшого їх порівняння. Додатково можна організувати «галерею емоцій», де кожен малюнок буде присвячений певному почуттю. Для цього рекомендується обрати відповідні кольорові гами, продумати композиційні рішення та інші художні елементи.

Вправа «Емоція дня» допомагає дитині навчитися усвідомлювати й приймати свої почуття. Можна запропонувати дитині визначити основну емоцію, яку вона відчувала протягом дня. Наприклад, дитина може сказати: «Сьогодні я відчував радість/сум/інше, коли...». Якщо їй важко описати свої емоції словами, можна використати роздруківки зі зображеннями різних емоцій, представлених через персонажів із мультфільмів. Це допоможе дитині обрати найвідповідніший варіант і краще зрозуміти свої почуття.

У підручниках НУШ «Я досліджую світ», розроблених відповідно до Типових освітніх програм (О. Савченко, Р. Шияна), є достатньо тем для розвитку емоційного інтелекту учнів.

Так, розглядаючи тему «Природні явища» у 2 класі [1], ми можемо запропонувати учням виконати низку завдань. Наприклад, спостерігаючи за погодою, може бути проведена розмова на тему «Яка сьогодні погода і як вона впливає на наші почуття?», запропонувати вправу «Емоційна погода»: діти створюють малюнки погоди, додаючи емоції, які вона символізує (сонце – радість, вітер – тривога, дощ – сум тощо).

З метою розвитку самосвідомості та поглибленого розуміння власних емоцій можемо обговорити питання «Що приносить мені радість під час дощу чи коли світить сонце?», запропонувавши малюнок, та зробити висновок «Мій настрій сьогодні», встановити зв'язок між власним настроєм і тим, що відбувається в природі.

Вивчаючи тему «Емоції, настрої, почуття» в 3 класі [2], можна запропонувати гру «Відгадай емоцію», коли учень показує емоцію мімікою чи жестом, інші відгадують; вправу «Малювання емоцій», коли кожен учень малює на аркуші, що саме він відчуває зараз або яку емоцію він переживає у різних ситуаціях (радість, сум, здивування). Також може бути розмова в парах. Учні розповідають один одному про свої малюнки і пояснюють, чому відчувають ті чи інші емоції.

Під час вивчення теми «Тварини. Різноманітність тварин» ми можемо показати фото тварини і запитати: «Що відчуває ця тварина?» Може бути рольова гра. Кожен «втілюється» в тварину та показує, що вона відчуває у

різних ситуаціях (знайшли їжу, загубилися, грають). Для формування емпатії учні завершують речення: «Якби я був зайчиком... я б відчував...», «Якби я був рибкою...». Потім обговорюють, чому важливо не шкодити тваринам.

Під час уроку на тему «Моя родина» доцільно організувати вправу «Сімейні емоції». Учитель пропонує запитання на зразок: які емоції ви зазвичай відчуваєте вдома; як ви висловлюєте свою любов до родини. Діти можуть ділитися своїми думками через малюнки або усні розповіді, що сприяє кращому розумінню власних почуттів та розвитку навичок їх вираження.

Отже, емоційний інтелект – це здатність учня усвідомлювати власні емоції та емоції оточуючих, керувати ними у процесі навчання та взаємодії з іншими, а також використовувати ці знання для ефективного вирішення навчальних і соціальних завдань. Завдання на уроках «Я досліджую світ» органічно поєднують емоційну складову із процесом пізнання, сприяючи розвитку в дітей емпатії, навичок спілкування, співпраці та вміння усвідомлювати власні емоції в умовах навколишнього середовища та соціальних взаємодій.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Я досліджую світ : підруч. інтегр. курсу для 2 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / Н. М. Бібік, Г. П. Бондарчук. Харків : Вид-во «Ранок». 2024. 120 с.
2. Будна Н. О. Я досліджую світ : підручник для 3 кл. закладів загальн. серед. освіти : у 2-х ч. Ч. 1. / Н. О. Будна, Т. В. Гладюк, С. Г. Заброцька, Н. Б. Шост, Л. В. Лисобей. Тернопіль : Нав чальна книга Богдан. 2020. 160 с.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Харків : Vivat. 2018. 478 с.
4. Державний стандарт початкової освіти (МОН України). URL: <https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument>.
5. Калошин В. Ф., Безносюк О. О., Лемешко Ю. П. Вплив емоцій на ефективність навчального процесу. *Практична психологія та соціальна робота*. 2018. №1. С. 70–74.
6. Котик Т. М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи : навчально-методичний посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль : Астон, 2020. 192 с.
7. Нова українська школа. *Концептуальні засади реформування середньої школи*. 2016.
8. Носенко Е.Л., Коврига Н.В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. Київ: Вища школа. 2003. С. 67
9. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних емоційних досліджень. *психологія особистості*. 2021. № 1. С. 282 – 288.

С. О. Дошинська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток логічного мислення учнів початкових класів засобами ігрових технологій на уроках математики

Розвиток логічного мислення є одним із пріоритетних завдань сучасної початкової освіти, оскільки забезпечує формування аналітичних навичок, здатності до аргументованого висновку та ефективного розв'язання навчальних і життєвих проблем. Ця потреба чітко окреслена в Державному стандарті початкової освіти, де наголошено на важливості розвитку математичного та критичного мислення.

У межах концепції Нової української школи (НУШ) логічне мислення розглядається крізь призму діяльнісного підходу, що передбачає активне використання ігрових технологій як засобу стимулювання когнітивної активності молодших школярів. Ігрові форми навчання сприяють не лише засвоєнню математичних знань, а й розвитку здатності до аналізу, порівняння, класифікації та узагальнення.

На законодавчому рівні розвиток мисленнєвої діяльності дитини закріплено у Законі України «Про освіту», де серед ключових компетентностей загальної середньої освіти визначені критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, розв'язувати проблеми та приймати рішення. Це положення створює нормативне підґрунтя для цілеспрямованого розвитку логічного мислення учнів початкових класів, зокрема через використання ігрових технологій на уроках математики [1]. Водночас Концепція розвитку математичної освіти в Україні акцентує на необхідності впровадження сучасних, ефективних методів навчання, серед яких ігрові технології посідають важливе місце як інструмент розвитку логічного мислення в учнів молодшого шкільного віку [3].

Метою статті є проаналізувати можливості використання ігрових технологій на уроках математики в початковій школі як ефективного засобу розвитку логічного мислення учнів.

Розвиток логічного мислення в учнів початкових класів пов'язаний із необхідністю формування здатності дитини оперувати поняттями, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аналізувати інформацію, здійснювати узагальнення та формулювати обґрунтовані висновки. Сучасні українські дослідники О. Білокопита, Х. Катеринюк, І. Кашуб'як, Н. Мельник, О. Митник, Ю. Музика, В. Овдій, А. Петрова та інші підкреслюють, що логічне мислення є ключовою когнітивною здатністю, яка потребує цілеспрямованого педагогічного впливу.

Ю. Музика трактує логічне мислення як особливий тип розумової діяльності, що формується в процесі навчально-пізнавальної роботи, організованої вчителем. Цей тип мислення забезпечує здатність учнів до аналізу, класифікації та формулювання обґрунтованих висновків [4]. В. Овдій підкреслює, що логічне мислення молодших школярів має специфічні особливості: домінування чуттєвого аналізу над абстрактним, недостатня сформованість умінь узагальнення та заміна суттєвих ознак предметів зовнішніми, яскравими характеристиками [5]. Г. Черушева, О. Щіпановська, В. Пархоменко трактують логічне мислення як обґрунтоване, мотивоване, доказове та несуперечливе мислення, що базується на правильних вихідних судженнях і веде до об'єктивних, логічно вивірених висновків [6]. Отже, логічне мислення можна визначити як здатність людини до аналізу, узагальнення, встановлення зв'язків між поняттями та формулювання висновків на основі отриманої інформації.

Особливості розвитку логічного мислення в молодших школярів полягають у домінуванні конкретно-чуттєвого аналізу над абстрактним, здійсненні синтезу в межах наочної ситуації, недостатній сформованості навичок узагальнення та орієнтації на зовнішні ознаки предметів замість істотних характеристик [7].

Ігрові технології на уроках математики є ефективним засобом розвитку логічного мислення молодших школярів, оскільки сприяють глибшому засвоєнню понять, активізують пізнавальну діяльність і формують позитивне ставлення до навчання. Їх упровадження має бути системним і поетапним: від простих дидактичних ігор до завдань із доведенням, пошуком альтернатив і творчим конструюванням задач. Ефективність забезпечується поєднанням ігор із створеними педагогом проблемними ситуаціями, навідними запитаннями, моделюванням, груповою роботою, самоаналізом і сюжетно-рольовими вправами, що реалізуються з чіткою метою, диференціацією та рефлексією результатів [2].

Для розвитку логічного мислення молодших школярів на уроках математики ефективними будуть різноманітні ігрові форми: дидактичні ігри з предметами, картинками, моделями, словесні вправи, завдання на порівняння, аргументацію та пошук альтернатив. Такі ігри активізують аналітичну діяльність, сприяють формуванню навичок узагальнення, класифікації та логічного висновування.

Перейдемо до конкретних прикладів дидактичних ігор, що сприяють розвитку логіко-математичного мислення в молодших школярів.

«Зайвий елемент». Учням пропонують набір чисел, геометричних фігур або математичних термінів, серед яких потрібно знайти той, що не відповідає загальній закономірності. Гра формує навички класифікації, аналізу ознак та логічного виключення.

«Логічний ланцюжок». Діти складають послідовність дій або понять за певною логікою (наприклад, «додати 2», «помножити на 3»), пояснюючи кожен крок. Це сприяє розвитку причинно-наслідкового мислення та вміння аргументувати вибір.

Отже, ігрові технології на уроках математики є ефективним засобом розвитку логічного мислення молодших школярів, сприяючи формуванню аналітичних навичок, самостійності та позитивного ставлення до навчання. Подальші наші дослідження спрямовані на розробку комплексу ігор, адаптованих до вікових особливостей дітей, із поетапним ускладненням завдань.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 28.10.2025)
2. Запорожець Л. М. Психолого-педагогічні особливості використання навчально-ігрових технологій на уроках. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія. 2012. № 36. С. 83–87.
3. Концепція розвитку STEM-освіти до 2027 року. [Електронний ресурс]. Міністерство освіти і науки України. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/news/opriyudneno-plan-zakhodiv-shchodo-realizatsii-kontseptsii-rozvitku-stem-osviti-do-2027-roku> (дата звернення: 28.10.2025)
4. Музика Ю. О. До проблеми розвитку логічного мислення молодших школярів у процесі навчання математики. Науковий потенціал України: матеріали першої Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції. Київ, 2005. С. 27–28.
5. Овдій В. Розвиток логічного мислення учнів. *Початкова освіта*. 2017. № 9. С. 11–12.
6. Черушева Г. Б., Щіпановська О. Р., Пархоменко В. В. Психологія і педагогіка: навч. посіб. Ч. I / За ред. д.ф.н., проф. І. Ф. Надольного. 2-ге вид., перероб. та допов. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство». 2012. 377 с.
7. Ящук О. М. Формування логічного мислення молодших школярів на уроках математики: проблеми та перспективи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2015. Вип. 52. С. 153–157.

О. М. Дубініна,

вчитель початкових класів вищої категорії
ліцею № 25 міста Житомира

Формування критичного мислення і медіаграмотності учнів початкової школи

У сучасному світі, де інформаційні потоки стали невід'ємною частиною життя, уміння критично мислити та усвідомлено сприймати медіаконтент є необхідними для кожної людини. Діти початкової школи постійно стикаються з рекламою, мультфільмами, соціальними мережами, тому школа має не лише навчати основ наук, а й формувати навички усвідомленого сприйняття

інформації. Формування критичного мислення й медіаграмотності є одним із ключових завдань Нової української школи, адже воно сприяє становленню особистості, здатної самостійно аналізувати факти, робити висновки й не піддаватися маніпуляціям. Головною метою Концепції є сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти, що має стати фундаментом гуманітарної безпеки держави, розвитку і консолідації громадянського суспільства, протидії зовнішній інформаційній агресії, всебічно підготувати дітей і молодь до безпечної та ефективної взаємодії зі сучасною системою медіа, формувати у громадян медіаінформаційну грамотність і медіакультуру відповідно до їхніх вікових, індивідуальних та інших особливостей [1, с. 6].

У Типовій освітній програмі за редакцією О. Савченко змістова лінія «Досліджуємо медіа» спрямована на те, щоб «навчити учнів умінь аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в медіатекстах та використовувати її для збагачення власного досвіду, створювати прості медіапродукти» [3, с.7].

Критичне мислення – це процес активного, цілеспрямованого й рефлексивного осмислення інформації. За визначенням О. Пометун, критичне мислення включає:

- процеси аналізу, синтезування та обґрунтованої оцінки достовірності / цінності інформації;
- здатність людини визначати проблеми, знаходити їх причини і передбачати наслідки, формулювати альтернативні гіпотези їх розв'язання;
- генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів і аргументів [2, с. 8]

Таке мислення не означає заперечення всього, а передбачає вміння відрізнити достовірне від сумнівного. Медіаграмотність – це здатність людини ефективно взаємодіяти з медіа: розуміти мету, авторство, цільову аудиторію та приховані мотиви повідомлень. У поєднанні критичне мислення та медіаграмотність формують основу інформаційної культури сучасного школяра.

У педагогіці прийнято виділяти три основні етапи формування критичного мислення: виклик, осмислення та рефлексія. На етапі «виклику» учні активізують попередні знання, висувують припущення. Під час «осмислення» відбувається сприйняття нової інформації, її аналіз, порівняння з наявними знаннями. На етапі «рефлексії» школярі узагальнюють новий матеріал, формують висновки та застосовують знання у власному досвіді. Такий підхід дозволяє зробити процес навчання глибшим і осмисленим, адже кожен учень стає активним учасником навчального процесу, а не пасивним споживачем знань.

Не існує загальноприйнятого переліку методів розвитку критичного мислення, так само як і загальноприйнятої класифікації цих методів. Значна кількість методів прийшла в український педагогічний простір у другій половині 1990-х – на початку 2000-х років разом із програмою «Читання і письмо для розвитку критичного мовлення». Далі пропонується ґрунтовний опис найефективніших методів у навчанні учнів початкової школи.

1. Аркуші самооцінювання та взаємооцінювання.

2. Бортовий журнал.
3. Виключення «зайвого», логічні ланцюжки.
4. Дерево передбачень.
5. «З-Х-Д» таблиця («Знаємо – Хочемо дізнатися – Дізналися»).
6. Займи позицію.
7. Зарядка.
8. Істинні і хибні висловлювання.
9. Кластер.
10. «Кошик ідей».
11. Мозковий штурм.
12. Незакінчені речення.
13. Обговорення питання у загальному колі.
14. Одним словом.
15. Опорні слова.
16. Плюс-мінус-цікаво.
17. Припущення на основі запропонованих опорних слів (термінів).
18. Порівняльна таблиця.
19. «Риб'яча кістка».
20. Робота в парах.
21. Робота в малих групах.
22. Ромашка запитань.
23. Синквейн.
24. «Товсті» та «тонкі» запитання.
25. «Чи вірите ви, що...»
26. Читання в парах / запитання в парах.
27. Читання з зупинками.
28. Читання з маркуванням тексту.
29. Шість «чому?»
30. Шість капелюхів [2, с. 31].

Формування критичного мислення в молодших школярів здійснюється через різноманітні методи: «мозковий штурм», «Прес-метод», «Кубування», «Фішбоун», «Сенкан». Наприклад, на уроках читання діти можуть обговорювати вчинки героїв, визначати мотиви їх поведінки, співвідносити події з власним досвідом. Під час уроків природознавства учитель може пропонувати учням проаналізувати причини природних явищ або спрогнозувати можливі наслідки дій людини. Застосування інтерактивних технологій, зокрема роботи в групах, парного навчання, дебатів, дає змогу розвивати логічне мислення, вміння аргументувати та відстоювати власну думку.

Питання медіаосвіти набуває особливої актуальності, оскільки діти з раннього віку перебувають у цифровому середовищі. На уроках учитель може використовувати вправи з аналізу зображень і текстів, визначення мети реклами, обговорення фейкових новин. Важливим напрямом є створення учнями власних медіапродуктів – шкільних новин, плакатів, коротких відео чи презентацій. Такі завдання формують відповідальність за інформацію, вчать розуміти, що будь-

яке повідомлення має автора, мету та наслідки. Саме через практичні завдання діти навчаються бачити різницю між правдою та маніпуляцією.

Наведемо приклади.

1. Напередодні Різдва ми провели бесіди про маркетингові пропозиції та культ споживацтва, аналіз публікацій, обмін досвідом закупів. Деякі діти прийшли до висновків:

- слід критично ставитись до пропозицій у супермаркеті;
- перед виходом за покупками заздалегідь скласти список необхідних речей та продуктів;
- не всі медіа та магазини піклуються про наші гаманці, навіть під час акцій.

2. Робота в групах. «Подивись і розкажи»

Пропонуємо дітям переглянути один із сучасних мультфільмів. Спочатку діти об'єднуються в 4 групи. Кожна група отримає завдання і під час перегляду буде звертати особливу увагу на певні моменти.

Картка № 1

Перечисліть, які небезпеки показані в цьому мультфільмі.

Картка № 2

Складіть правила безпечної поведінки для молодших братів і сестер, щоб уберегти їх від небезпеки.

Картка № 3

Створіть афішу до цього мультфільму, на якій буде відображена необхідна інформація щодо його показу (дата, час, місце) та коротку рекламу сюжету.

Мультфільми особливо потребують вміння критично сприймати і аналізувати. Віртуальна дівчинка, якій ніколи не боляче і не страшно, змушує дітей забути про реальну небезпеку в подібних ситуаціях. Досить яскравий, безтурботний, веселий образ героя спонукає дітей до необдуманого копіювання його поведінки. Тому обговорення цих небезпек із учнями обов'язкове.

3. Досліджуємо періодичні видання на предмет прихованої та відкритої реклами (дитячі журнали, газети).

Вчитель має не лише володіти методиками, а й бути прикладом критичного мислення – ставити запитання, сумніватися, аналізувати. Ефективність формування критичного мислення та медіаграмотності значною мірою залежить від професійної компетентності вчителя. Сучасний вчитель має бути самостійний у своїх судженнях, тонко відчувати проблеми у своїй діяльності, гнучко підходити до пошуку їх вирішення та бути відкритим новому досвіду в світі, який постійно змінюється. Важливою умовою є співпраця з родинами учнів. Батьки можуть підтримувати розвиток критичного мислення вдома – обговорювати з дитиною переглянуті передачі, новини, пояснювати суть реклами. Досвід показує, що коли школа і сім'я діють у єдності, рівень сформованості критичного мислення зростає значно швидше.

Отже, молодший шкільний вік – найсприятливіший період для розвитку аналітичних здібностей, самостійності, уміння аргументувати. Саме тому важливо, щоб кожен учитель початкових класів володів сучасними технологіями критичного мислення та медіаосвіти. Тільки в такому разі школа

зможе виховати покоління свідомих громадян, які не піддаються маніпуляціям і здатні робити обґрунтовані висновки

Формування критичного мислення і медіаграмотності учнів початкової школи є невід'ємною складовою сучасної освіти. Це процес, що потребує системності, творчого підходу та інтеграції в усі предмети.

Список використаної літератури

1. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) / за ред. Л. А. Найдьонової, М. М. Слюсаревського. Київ: Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. 2016. 16 с.

2. Пометун О. І. Нова українська школа : розвиток критичного мислення учнів початкової школи : навч.- метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2020. 192 с.

3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом О. Я. Савченко. 3–4 класи. 12 серпня 2022 року. *Міністерство освіти і науки України*. Офіц. вид. Київ : КМУ України. 2022. 107 с.

Д. М. Зданівська,

студентка ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Коновальчук І. М.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Виховання безпечної поведінки молодших школярів засобами казки на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Постановка проблеми. Сучасна школа, зорієнтована на реалізацію Концепції Нової української школи, формує ключові життєві компетентності, серед яких важливе місце посідає вміння діяти безпечно у різних життєвих ситуаціях. Формування навичок безпечної поведінки в учнів початкових класів є важливою складовою освітнього процесу, адже саме в цьому віці закладаються основи відповідального ставлення до життя й здоров'я [4, с. 10–13].

Ефективним засобом формування навичок безпечної поведінки молодших школярів є казка – жанр, що поєднує пізнавальний зміст із емоційним впливом. Казкові образи та сюжетні лінії сприяють усвідомленню дітьми норм безпечної поведінки, розвитку емпатії, відповідальності та здатності до морального вибору. Завдяки образності, метафоричності та доступності змісту казка створює умовно безпечний простір для моделювання ризикових ситуацій, прийняття рішень і оцінювання їх наслідків. Застосування казки на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» забезпечує інтеграцію знань про безпеку в емоційно значущій, віково адекватній формі.

Аналіз останніх публікацій. Поняття «безпека» є багатограним і широко досліджуваним у різних наукових контекстах. Британський філософ Б. Рассел трактує її як відсутність страху перед зовнішніми загрозами – війною, насильством, конфліктами [5, с. 68–72]. Американський психолог Дж. Келлі пов'язує «особисту безпеку» з емоційними станами – захищеністю, впевненістю, стабільністю, добротою [6, с. 28–34]. Українська дослідниця С. Сисоева розглядає безпеку як архітектоніку життя, що охоплює психічні, соціальні та духовні аспекти [8, с. 12–17].

Проблему використання казки у вихованні безпечної поведінки молодших школярів досліджено у працях О. Єфименко, Т. Гільберг, С. Тарнавської, Н. Павич та інших науковців, які акцентують на її емоційно-пізнавальному потенціалі.

На думку Т. Гільберг, казка виступає не лише художнім твором, а й дидактичним засобом формування соціальної та здоров'язбережувальної компетентностей учнів [3, с. 32–41].

Метою статті є показати педагогічні можливості використання казки як засобу формування навичок безпечної поведінки учнів початкової школи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Виклад основного матеріалу. Як засвідчують літературні джерела, ключовим елементом побудови безпеки життєдіяльності є поняття «безпечна поведінка». Українські науковці Т. Піроженко, О. Хартман, К. Палієнко та М. Павленко визначають її як таку поведінку людини, що передбачає безпечні наслідки й не становить загрози здоров'ю і благополуччю її та інших людей [7, с. 6–8].

На думку української дослідниці С. Гвоздій, безпечна поведінка – це діяльність, яка не становить небезпеки, але захищає людину від потенційної загрози і не завдає шкоди ні самій людині, ні природі [2, с. 7–16].

З огляду на те, що одним із пріоритетних напрямів освітніх реформ в Україні є підготовка дитини до безпечного життя і діяльності, формування навичок поведінки в небезпечних ситуаціях набуває особливої актуальності. У цьому контексті доцільно розглянути поняття «формування безпечної поведінки». Як зазначено у наукових джерелах, формування навичок безпечної поведінки – це процес свідомого та рефлексивного використання знань, умінь і досвіду у сфері особистої та суспільної безпеки.

Казка як педагогічний засіб сприяє формуванню безпечної поведінки молодших школярів через емоційно насичені сюжети, моральні моделі та інтерактивні завдання. Завдяки образності діти засвоюють правила безпеки, розвивають самоконтроль і навички прогнозування наслідків. Формування безпечної поведінки відбувається через аналіз ситуацій, інсценізацію та творче переосмислення дій героїв.

У своїх педагогічних працях Сухомлинський наголошував, що казка допомагає дитині не лише розрізняти добро і зло, а й усвідомлювати наслідки необережних дій, розвивати відповідальність, співчуття та здатність діяти правильно в небезпечних ситуаціях – вдома, на вулиці, у школі. Його казки, зокрема «Камінь у гнізді», «Серце і камінь», «Як Миколка навчився берегти

себе», моделюють моральні ситуації, пов'язані з ризиком, вибором і наслідками, що є основою формування безпечної поведінки [1, с. 14–17].

Формування навичок безпечної поведінки в молодшому шкільному віці потребує врахування вікових особливостей дітей, їхньої схильності до наслідування та емоційного реагування. Казка як педагогічний інструмент поєднує навчальний і виховний потенціал, дозволяючи моделювати ризикові ситуації в доступній, образній формі. Завдяки сюжетам і персонажам діти засвоюють правила безпеки, розвивають самоконтроль, співпереживання та здатність прогнозувати наслідки. Практичні методи – інсценізації, обговорення, створення власних казок – сприяють глибшому засвоєнню моделей безпечної поведінки через емоційний досвід і рефлексію.

У контексті формування безпечної поведінки молодших школярів засобами казки особливо важливою є її інтеграція в освітній процес, зокрема в межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Казкові історії, адаптовані до вікових особливостей дітей, сприяють глибшому осмисленню життєвих ситуацій, що потребують уважності, відповідальності та обачності. Далі подано приклади тем, що реалізуються у межах змістової лінії «Безпека», із відповідними типами казок, дидактичними прийомами та очікуваними результатами навчальної діяльності.

Тема «Обережно: незнайомці». У межах цієї теми доцільно використовувати морально-етичні або дидактичні казки, що моделюють ситуації ризику під час спілкування з незнайомими людьми. Такі твори сприяють формуванню навичок розпізнавання небезпеки, розвитку обережності та відповідального ставлення до власної безпеки. Серед ефективних педагогічних прийомів – читання й обговорення казки, аналіз поведінки персонажів, рольові ігри, інсценізації, створення власних сюжетів. Очікувані результати: засвоєння правил безпечної поведінки, розвиток самоконтролю, здатності прогнозувати наслідки, формування емоційної чутливості та відповідальності.

Тема «Сам удома». Опрацювання теми ефективно доповнюється застосуванням морально-етичних або дидактичних казок, які допомагають дітям усвідомити правила безпечної поведінки в домашньому середовищі, особливо в ситуаціях самостійного перебування вдома. Казкові сюжети дозволяють у доступній, емоційно насиченій формі змоделювати типові ризики: поведіння з електроприладами, відкривання дверей незнайомцям, самостійне приготування їжі тощо. Серед ефективних педагогічних прийомів – читання й обговорення казки, аналіз поведінки персонажів, рольові ігри, інсценізації, створення альтернативних сюжетів. Очікувані результати: засвоєння правил безпеки вдома, розвиток відповідальності, самоконтролю, здатності діяти обачно та прогнозувати наслідки власних рішень.

Тема «Вогонь – друг чи ворог?». Розгляд цієї теми передбачає залучення авторських дидактичних казок, у яких вогонь постає як багатогранне явище – джерело тепла, світла, затишку, але водночас і потенційна загроза. Через сюжетні ситуації діти вчаться розрізняти корисне й небезпечне, усвідомлювати наслідки необережного поведіння з відкритим полум'ям. Доцільно

застосовувати такі методи, як інтерпретація казкових образів, моделювання поведінки персонажів, створення варіативних розв'язків, обговорення моральних виборів. Очікувані результати охоплюють формування базових уявлень про пожежну безпеку, розвиток відповідальності, уважності, здатності діяти обдуманно в побутових ситуаціях.

Висновки. Застосування казок у межах інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відкриває широкі можливості для формування безпечної поведінки молодших школярів. Казкові сюжети не лише сприяють емоційному залученню дитини, а й забезпечують глибше розуміння життєвих ситуацій, що потребують обачності, відповідальності та самоконтролю. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розроблення тематичних добірок казок до кожної змістової лінії інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Список використаної літератури

1. Беленька Г. В., Рухницька П. В. Роль казок В. О. Сухомлинського в процесі виховання морально-етичних якостей дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 8.1. С. 14–17
2. Гвоздій С. П. Підготовка майбутніх учителів природничого циклу до навчання школярів основ безпечної поведінки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Світлана Петрівна Гвоздій ; Південноукраїн. держ. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського. Одеса. 2007. 20 с.
3. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Методика навчання інтегрованому курсу «Я досліджую світ» у 3–4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Генеза, 2020. 256 с.
4. Концепція Нової української школи: документ [Електронний ресурс]. Київ, 2016. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 30.10.2025)
5. Корж І. Безпека: методологічні підходи до поняття. *Юридичний науковий журнал*. 2019. №4. С. 68–72
6. Назарова Г. В., Дем'яненко А. А. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «безпека». *Науковий вісник ХНЕУ ім. С. Кузнеця*. 2021. № 4(1). С. 28–34
7. Піроженко Т., Хартман О., Палієнко К., Павленко М. Методичний посібник до парціальної програми з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років «Вчимося жити разом» [Електронний ресурс]. Київ : Алатон. 2016. 112 с. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/programi/2.pdf>
8. Сисоєва С. О. Архітектоніка безпечного життя людини. *Наукові праці*. 2019. № 2. С. 12–17

В. В. Іванова,
студентка ННІ педагогіки,
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та фахової мови

Коновальчук І.М.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування творчого мислення молодших школярів засобами геометричних задач

Сучасна система освіти орієнтується не лише на засвоєння учнями певного обсягу знань, а й на розвиток їхнього творчого потенціалу, здатності до самостійного мислення та пошуку нестандартних рішень. Саме геометричні задачі стають ефективним засобом розвитку творчого мислення, просторової уяви та вміння застосовувати знання у практичних ситуаціях. Вони сприяють формуванню математичної, інтелектуальної та ключових компетентностей молодших школярів через діяльнісний і дослідницький підхід. В умовах реформування початкової школи відповідно до концепції Нової української школи (НУШ) одним із пріоритетних завдань є формування в учнів ключових компетентностей, серед яких особливе місце посідає творче мислення.

У процесі вивчення математики, зокрема під час розв'язування геометричних задач, забезпечується середовище, що стимулює розвиток творчих здібностей молодших школярів. Опрацювання геометричного матеріалу вимагає від дітей не лише логічного міркування, а й просторової уяви, комбінаторного бачення та здатності до моделювання ситуацій. Комбінаторне бачення – це здатність бачити й розуміти різні варіанти поєднань, перестановок чи розподілів елементів. Як зазначає О. Савченко, формування творчого мислення в молодшому шкільному віці є основою подальшого інтелектуального розвитку дитини та її готовності до пізнавальної діяльності [4, с.13].

Метою статті є аналіз методичних прийомів і визначення педагогічних умов, що забезпечують розвиток творчого мислення учнів початкової школи в процесі розв'язування геометричних задач.

Проблема розвитку творчого мислення має глибоку психологічну та педагогічну основу. Науковці визначають творче мислення як здатність людини знаходити нові, оригінальні способи розв'язання завдань, що виходять за межі шаблонного підходу [2, с.105]. Творчість є природним проявом активності дитини, а тому її потрібно цілеспрямовано підтримувати й розвивати. У молодшому шкільному віці формуються базові інтелектуальні операції – аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, що стають фундаментом для розвитку творчих здібностей.

Також важливим у формуванні творчого мислення є педагогічні підходи. Особливу роль у розвитку творчого мислення відіграє діяльнісний підхід, за якого дитина не просто відтворює знання, а самостійно конструює їх у процесі

пізнання. Як стверджує Н. Бібік [1, с.73], саме через активну діяльність учень набуває здатності до самостійного мислення, ініціативності та пошуку нових рішень. Розвиток творчого мислення відбувається через створення проблемних ситуацій, у яких дитина стикається з необхідністю вибору способу дії. Такі ситуації спонукають до пошуку, гіпотетичного мислення та аналізу результатів, що є основою творчого процесу.

Геометричні задачі мають значний потенціал для розвитку творчого мислення учнів початкової школи. Вони вимагають не лише точних обчислень, а й просторових уявлень, вміння бачити зв'язки між фігурами, аналізувати властивості об'єктів. Геометричний матеріал сприяє формуванню в дітей візуально-образного мислення, що є важливою складовою творчості. Дослідження IBL (inquiry-based learning), коли учні самостійно ставлять питання, експериментують із фігурами, показало покращення успішності з геометрії в порівнянні з традиційною інструкцією.

Під час розв'язування геометричних завдань учні виконують такі дії:

- аналізують умову задачі, виділяють суттєві ознаки об'єктів;
- перетворюють умову в наочний образ (малюнок, схему, модель);
- шукають декілька способів розв'язання;
- перевіряють правильність результату через моделювання чи вимірювання.

Цей процес стимулює розвиток гнучкості мислення, дивергентності (здатності до пошуку різних варіантів рішень) і самостійності у прийнятті рішень [6, с.126].

Наведемо приклади геометричних задач, що розвивають творчість.

- Знайди всі можливі способи поділу квадрата на дві рівні частини.
- Побудуй різними способами трикутник з периметром 12 см.
- Намалюй усі можливі прямокутники, площа яких дорівнює 24 см^2 .

Такі завдання спонукають учнів не лише до обчислень, а й до експериментування, що формує вміння висувати гіпотези та перевіряти їх на практиці.

Для ефективного розвитку творчого мислення під час вивчення геометричного матеріалу вчителю необхідно дотримуватись певних методичних принципів:

1. Проблемність навчання – створення ситуацій пізнавального утруднення, що стимулюють пошукову активність [1, с.73]
2. Диференціація завдань – врахування рівня підготовки учнів і пропозиція завдань з різним рівнем складності.
3. Ігрові технології – використання геометричних ігор, змагань, конструкторів, що підвищують інтерес до пізнання.
4. Використання інтерактивних методів – робота в парах, групах, обговорення варіантів рішень, колективний аналіз [4, с.13].
5. Інтеграція з іншими предметами – застосування геометричних знань у малюванні, технологіях, інформатиці.

Сучасні міжнародні дослідження (STEM, inquiry-based learning) підтверджують ефективність діяльнісних і дослідницьких методів у розвитку

математичної творчості. На уроках геометрії результативними є інтерактивні методи, такі як «Think–Pair–Share», «Карусель», «Галерея ідей», що стимулюють активне пізнання, спільне обговорення й пошук нестандартних рішень. Наприклад, під час дослідження властивостей трикутників учні висувують гіпотези, експериментують із фігурами, обґрунтовують власні висновки, що забезпечує поєднання навчальної діяльності з творчим самовираженням і відповідає вимогам сучасної компетентнісної освіти.

Ефективним інструментом розвитку творчості є використання відкритих задач, які не мають єдиного правильного розв'язання. Такі завдання дають учневі свободу у виборі стратегії та способу виконання, розвивають креативність і критичне мислення [5, с. 53].

Позитивні результати показують також проєктні технології, коли діти створюють моделі геометричних фігур, досліджують властивості тіл, конструюють орнаменти чи фрактали. Це поєднує практичну діяльність із творчим пошуком.

Формування творчого мислення молодших школярів можливе за таких умов:

- Створення сприятливого психологічного мікроклімату – атмосфери довіри, підтримки та заохочення ініціативи.
- Мотивація до пізнання – через ігрові моменти, цікаві задачі, дослідницькі запитання.
- Врахування вікових особливостей дітей – використання наочності, маніпулятивних матеріалів, моделювання.
- Рефлексія діяльності – аналіз виконаної роботи, обговорення різних варіантів розв'язання, самооцінювання результату.

Як зазначає О. Пометун, творчість розвивається лише тоді, коли учень має право на помилку і відчуває безпечність експерименту [3, с. 52–55]. Тому завдання вчителя – не лише навчити, а й створити умови для самостійного пошуку.

Отже, розвиток творчого мислення учнів початкових класів у процесі розв'язування геометричних задач є важливою складовою сучасної освіти. Просторові задачі, завдяки своїй наочності та зв'язку з практичною діяльністю, сприяє формуванню в учнів здатності до аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та створення нових способів дій.

Ефективність цього процесу забезпечується:

- використанням проблемних, відкритих і творчих задач;
- застосуванням інтерактивних і проєктних методів навчання;
- створенням позитивного психологічного мікроклімату та умов для самостійності учнів.

Таким чином, розв'язування геометричних задач виступає потужним засобом розвитку творчого потенціалу дитини, формує основи креативного мислення, необхідного для успішного навчання та життєдіяльності у ХХІ столітті.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradник для вчителя: навчально-методичний посібник. Київ: Освіта. 2018. 207с.
2. Гільбух Ю. З. Психологічні особливості розвитку творчого мислення молодших школярів: монографія. Київ: ІСДО. 2002. 105с.
3. Пометун О. І. Діяльнісний підхід: енциклопедія освіти. Київ: Юрінком Інтер. 2021. 251 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: навчальний посібник. Київ: Освіта. 2019. 140 с.
5. Терещенко В. В. Інноваційні методи навчання математики в початковій школі: навчально-методичний посібник. Харків: Ранок. 2021. 208с.

С. Ю. Карпишина,

студентка ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

кафедра початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток критичного мислення молодших школярів засобами проблемного навчання

У контексті реформування освіти в Україні значна увага приділяється розвитку критичного мислення учнів на всіх етапах навчання, зокрема й у початковій школі. З огляду на концепцію Нової української школи, основним завданням є створення умов для формування особистості, здатної до критичного смислення. Особливо важливим є завдання розвитку критичного мислення в молодших школярів, адже період молодшого шкільного віку тільки починається його формування.

Нова Українська Школа передбачає, що учні мають не тільки засвоювати знання, а й активно їх аналізувати, ставити під сумнів та застосовувати у практичних ситуаціях. Це вимагає від учителів пошуку нових підходів до організації освітнього процесу, які орієнтуються на інтерактивні технології, дозволяють дітям самостійно висловлювати свої думки та аргументувати їх. Однак через вікову специфіку учні початкових класів ще не здатні до розвитку критичного мислення повною мірою. В них лише починається цей процес, що зумовлено віковими особливостями психічного розвитку, перевагою емоційних та інтуїтивних аспектів пізнання світу.

Розвиток критичного мислення став предметом дослідження таких учених: О. Белкіна-Коновальчук, І. Зязюн, С. Мирошник, О. Пехота, Л. Пироженко, О. Пометун, І. Сущенко, О. Тягло, С. Терно, О. Чуба та ін.

Критичне мислення – це вміння людини розумно і самостійно думати. Це означає не просто приймати інформацію, а перевіряти її, ставити запитання, шукати докази і робити власні висновки.

О. Белкіна-Ковальчук та О. Пометун підкреслюють, що критичне мислення розглядають як окремий тип мислення, який характеризується активністю, цілеспрямованістю, самостійністю, дисциплінованістю та рефлексивністю та передбачає розвиток у процесі навчання здатності людини визначати проблеми, аналізувати, синтезувати, оцінювати інформацію з будь-яких джерел, висувати альтернативи й оцінювати їх, обирати спосіб розв'язання проблеми чи власну позицію щодо неї й обґрунтовувати свої погляди, робити свідомий вибір і діяти [1, с. 40].

Мета статті – проаналізувати теоретичні засади формування критичного мислення та розглянути використання методів і прийомів проблемного навчання для його розвитку в учнів молодшого шкільного віку.

Щоб сформувати критичне мислення в молодших школярів, необхідно вчасно та правильно визначати його рівень розвитку. Адже, стикаючись із новою інформацією, діти мають уміти розглядати ідеї з різних позицій і об'єктивно їх оцінювати. Тому критичне мислення повинно стати однією з основ освітнього процесу в Новій українській школі, а вчитель – головною постаттю, яка забезпечує його розвиток у молодших учнів.

На думку Л. Колток та Л. Білецької, сучасний етап розвитку суспільства, модернізація Нової української школи вимагають вдосконалення змісту і технологій педагогічної освіти в Україні. Початкова школа має відігравати важливу роль у всебічному розвитку учнів, формуванні загальнолюдських цінностей, досвіду, забезпечувати готовність та здатність школярів жити й адаптуватися до стрімких змін у державі, уміти мислити самостійно, критично, творчо, генеруючи нові ідеї [3, с. 66].

Особливості формування та розвитку критичного мислення в учнів молодшої школи ґрунтуються на таких ключових положеннях:

1. Навчальний процес має бути орієнтований не просто на запам'ятовування фактів і нових знань, а на їхнє усвідомлення, осмислення та вміння застосовувати отриману інформацію на практиці.
2. Розвиток критичного мислення у дітей молодшого шкільного віку неможливий без використання активних методів навчання, коли учні самі досліджують, шукають потрібні відомості, роблять висновки.
3. Уроки потрібно будувати так, щоб вони допомагали формувати в дітей уміння критично мислити, тобто ставити запитання, шукати на них відповіді, висловлювати власні думки, аргументи, а також розглядати будь-яку проблему з різних поглядів, щоб краще зрозуміти їхню суть.

На думку українського вченого О. Тягло, здатність людини критично мислити забезпечує систематичне вдосконалення процесу і результатів розумової діяльності на основі критичного аналізу, розуміння й оцінки [2, с. 125].

Критичне мислення формується завдяки проблемному навчанню. К. Шевчук розмірковує, що проблемне навчання ґрунтується на системі

проблемних ситуацій. Це постановка перед учнями певного пізнавального завдання, яке містить у собі суперечність, викликає дискусію, спонукає до роздумів, пошуків і висновків [4, с. 21].

На нашу думку, проблемне навчання – це така технологія, яка допомагає:

- Зацікавити дітей у навчанні та спонукати їх самостійно шукати відповіді;
- Розвивати в учнів уміння мислити творчо й критично;
- Знайомити школярів з тим, як учені досліджують і вирішують різні наукові питання.

Під час аналізу програм, підручників і методичних посібників з математики для початкової школи з'ясувалося, що приблизно половина завдань у них мають проблемний характер. Це означає, що дитина повинна не просто виконати завдання за зразком, а замислитися над тим, як дійти до правильного рішення самостійно.

Отже, розвиток критичного мислення в молодших школярів – дуже важлива і сучасна проблема. Розвивати мислення – це навчати дітей думати. Коли дитина вміє мислити по-новому, вона здатна знайти різні способи розв'язання складних завдань, придумати щось нове або запропонувати цікаву ідею. У сучасному суспільстві потрібні активні, освічені та творчі учні, які можуть самостійно приймати рішення, висловлювати власну думку й знаходити нестандартні шляхи для вирішення різних проблем.

На уроках математики критичне мислення, зокрема, розвивається під час створення проблемних ситуацій. Коли вчитель створює таку ситуацію, учні починають працювати активніше, більше цікавляться завданнями, виявляють емоції та творчість у процесі розв'язання проблеми.

Такі проблемні ситуації допомагають підвищити інтерес дітей до предмета, сприяють тому, що учні краще засвоюють матеріал, розвивають свої знання, уміння й навички, а також навчаються мислити самостійно й знаходити правильні рішення. Це розвиває їхню впевненість у власних силах та бажання дізнаватися набагато більше.

Крім того, під час проблемного навчання діти вчаться співпрацювати, тобто слухати думки однокласників, обговорювати різні варіанти розв'язання і разом знаходити правильну відповідь. Такий підхід робить уроки цікавішими, знання – міцнішими, бо діти здобувають їх через власний досвід.

Список використаної літератури

1. Демченко Н. М. Розвиток критичного мислення в учнів початкових класів на уроках математики. *Наукові записки*. Ніжин : Ніжинський державний університет. 2022. № 3. С. 38–40.
2. Демченко Н. М. Технології критичного мислення на уроках математики в контексті вимог освітнього стандарту Нової української школи. *Освіта та суспільство*. 2018. № 8. С. 124–127.
3. Колток Л., Білецька Л. Критичне мислення молодших школярів як психологопедагогічний феномен. *Молодь і ринок*. 2019. № 9 (176). С. 66–70.
4. Шевчук К. Проблемне навчання як засіб формування стійких навичок здорового способу життя. *Учитель початкової школи*. 2018. № 11. С. 20–21.

О. С. Коваленко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування національних цінностей та ідеалів в учнів початкових класів на уроках мовно-літературної освітньої галузі

Постановка проблеми. Для нинішнього покоління українців освіта, загальна культура, духовність, національна самосвідомість – надзвичайно важливі сфери. Освіта має особливу цінність, оскільки саме в її межах відбувається становлення особистості, здатної постійно збагачувати свій інтелектуальний і духовний потенціал протягом життя. Вона сприяє усвідомленню взаємозв'язку між особистою свободою, правами людини та громадянською відповідальністю, а також формує готовність до активної й компетентної участі в житті суспільства [4, с. 21–22]. Формування національних цінностей та ідеалів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, адже саме тут закладається фундамент світогляду, моральних орієнтирів і громадянської позиції дитини. Проблема набуває особливої актуальності на уроках мовно-літературної освітньої галузі, оскільки саме через рідну мову й художні твори діти пізнають національну ідентичність, ціннісні орієнтири та моральні норми.

Проблемі формування національних цінностей у процесі навчання приділяли значну увагу як українські, так і зарубіжні дослідники. Питання національного виховання, становлення національної свідомості й самосвідомості особистості були предметом досліджень провідних діячів української педагогіки, зокрема Г. Ващенка, І. Огієнка, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського. До їх розробки долучилися сучасні науковці О. Вишневський, П. Кононенко, В. Кузь, М. Стельмахович, Г. Філіпчук [1, с. 63]. Попри значний доробок науковців, подальшої уваги потребує проблема цілеспрямованого впровадження програми формування національних цінностей та ідеалів на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початковій школі.

Метою статті є обґрунтування педагогічних засад формування національних цінностей та ідеалів у молодших школярів у процесі вивчення предметів мовно-літературної освітньої галузі та визначення ефективних шляхів реалізації цього завдання в сучасних умовах.

Національні цінності слід розуміти як систему суспільно значущих смислів і орієнтирів, що проявляються у сфері взаємодії людини з навколишнім світом. Вони усвідомлюються етнополітичною спільнотою як багатовимірне поєднання уявлень, понять, ідеалів, стереотипів мислення та моделей поведінки. Засвоєння цих цінностей відбувається у процесі духовно-практичної діяльності,

зумовленої потребою та прагненням до їх збереження й примноження. Означений процес є підґрунтям формування духовної єдності й взаєморозуміння між представниками різних етнічних груп, навіть за відсутності безпосередніх контактів між ними [2, с. 230–233].

Незаперечною цінністю є українська мова, яка є не лише засобом спілкування і передачі інформації, а й своєрідним кодом, що, передаючись від покоління до покоління, зберігає своєрідність та неповторність української нації. Мова є фундаментом національної ідентичності. Уроки літератури є одним із ключових чинників формування національного світогляду, оскільки поєднують у собі освітню та виховну функції. Вивчення творів рідної літератури забезпечує доступ учнів до глибинних смислів культурного надбання, слугує потужним джерелом духовності, репрезентує своєрідний «генетичний код» і колективну пам'ять народу. В художніх текстах відображено історичний досвід, морально-ціннісні засади, ідеали, традиції, особливості ментальності та національного характеру [5].

Літературу сприймають як першооснову духовного та соціального розвитку суспільства. Саме через читання художніх творів учні початкової школи вчаться співпереживати, осмислювати поняття добра і зла, краси й справедливості. Одним із ключових завдань учителя є відбір таких текстів і навчальних матеріалів (казки, легенди, оповідання українських письменників, народні прислів'я, пісні, загадки), які містять яскраво виражений національно-патріотичний зміст. Вагоме значення має інтеграція виховного потенціалу художнього слова у щоденну практику навчання. Зокрема, практика виявила, що ефективними є такі методи:

- **читання та обговорення художніх творів** з акцентом на моральних цінностях;
- **інсценізації та рольові ігри**, що допомагають емоційно засвоювати культурний контекст;
- **створення власних творчих робіт** (оповідань, віршів), які сприяють усвідомленню ціннісних орієнтирів;
- **проектна діяльність**, пов'язана з вивченням українських традицій, символів, історичних постатей [5].

На думку педагога-практика Л. Душко, «початкова школа виконує роль фундаменту, на якому будується вся система громадянських цінностей школярів, формування у них любові до рідного краю, України, історичної пам'яті, духовності, національного характеру. Все, що закладається учням у цей період навчання та виховання, визначає в подальшому успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку [3, с. 60]. Формування національних ідеалів потребує урахування вікових особливостей молодших школярів. Діти цього віку мислять образами, мають високу емоційну чутливість, тому використання казок, легенд, поезії сприяють забезпеченню відповідного емоційного фону. Педагог, створює атмосферу довіри та сприяє внутрішньому прийняттю цінностей, забезпечує підтримку й заохочення учнів.

Варто враховувати і принцип особистісно орієнтованого підходу, що передбачає співпрацю між учителем та учнями, розвиток їхньої самостійності,

активності та критичного мислення. У процесі навчання школярі повинні мати можливість висловлювати власні думки, ставити запитання, шукати відповіді у художніх творах. На уроках української мови та літератури доцільно використовувати елементи народної педагогіки, зокрема обряди, пісні, прислів'я, легенди, оскільки це дає змогу учням не лише засвоїти мовний матеріал, а й відчувати причетність до національної культури. До прикладу, під час вивчення теми «Казки народів світу» можна проводити порівняльний аналіз українських та іноземних казок, звертаючи увагу на особливості моральних ідеалів. Сучасна школа має активно застосовувати інтерактивні методи навчання. Використання мультимедійних презентацій, відеоматеріалів, інтерактивних вправ дозволяє зробити процес навчання захопливим та ефективним. Важливим є також залучення учнів до цифрових освітніх платформ, де можна реалізовувати проекти, створювати електронні книжки, проводити віртуальні екскурсії літературними місцями України. Формування національних цінностей є колективним завданням, що потребує взаємодії школи, сім'ї та громади [1, с. 62–70].

Отже, формування національних цінностей та ідеалів у молодших школярів є стратегічним завданням сучасної української школи. Мовно-літературна освітня галузь має потужний потенціал у цьому процесі, оскільки поєднує розвиток мовлення, читацької культури та духовно-морального виховання. Використання художніх творів, інтерактивних методів, елементів народної педагогіки, співпраця з батьками та урахування вікових особливостей учнів забезпечує ефективність формування ціннісно-орієнтаційної сфери молодших школярів. Подальші наукові розвідки можуть бути спрямовані на вивчення впливу інтегрованих курсів, новітніх освітніх технологій і позакласної діяльності на розвиток національної самосвідомості учнів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Абасалієва О. М. Особливості національної самосвідомості у дітей молодшого шкільного віку. *Психологія і особистість*. 2016. №2. С. 62–70
2. Висоцька О., Антонова О. Є. Формування національних цінностей в учнів початкових класів засобами народознавства. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном* : збірник наукових праць за заг. ред. д.п.н., проф. С. С. Вітвицької, к.п.н., доц. Н. М. Мирончук. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 2014. С. 230–233.
3. Добридень А. Теоретичні основи громадянських цінностей у початковій школі. *Проблеми сучасної школи*. 2022. № 1. С. 9–24. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/probl_sych_school/2022/1/9.pdf (дата звернення: 01.10.2025 року)
4. Огнев'юк В. Лекція 3. Цілі та цінності освіти. 2013. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/44417/2/V_Ognevyuk_Lektsiya_3_FSGN.pdf (дата звернення: 01.10.2025 року)
5. Стесічин Р. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. *Збірник доповідей Серпневої конференції МОН*. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf](https://objects.mon/sites/1/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentasia-Roman-Stesichin.pdf)

(дата звернення: 01.10.2025 року)

І. М. Коновальчук,

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Організація взаємодії вчителів початкових класів із батьками учнів з особливими освітніми потребами в умовах змішаного навчання

В умовах глибоких трансформацій, які переживає українська освіта, особливої ваги набуває питання ефективної взаємодії між учителем початкової школи та батьками учнів у форматі змішаного навчання. Поширення дистанційних технологій, спричинене пандемією та воєнними подіями, докорінно змінило організацію освітнього процесу. Відповідно до наказу МОН про затвердження Порядку та умов здобуття освіти в умовах воєнного стану, заклади можуть організовувати навчання у змішаній формі з урахуванням безпекових, технічних та індивідуальних потреб учнів, при цьому змішане навчання стало не лише вимушеним кроком, а й сталою практикою в багатьох закладах освіти [5].

Для дітей з особливими освітніми потребами (ООП) загальноосвітня школа виконує не лише навчальну, а й важливу соціалізуючу функцію. На відміну від індивідуального чи спеціального навчання, саме інклюзивне шкільне середовище моделює реальні життєві обставини, сприяючи формуванню ключових соціальних навичок. Ефективна адаптація таких учнів значною мірою залежить від узгоджених дій учителя та батьків, які щоденно супроводжують дитину. Встановлення стабільної, партнерської комунікації між ними є необхідною умовою успішної інтеграції дитини в освітній простір.

На сучасному етапі педагогічна взаємодія досліджується в контексті роботи з різними категоріями учасників освітнього процесу: учнями початкової та середньої школи (В. Бикова, О. Василенко, Н. Сівак), з адміністрацією, педагогами, дітьми без та з порушеннями психофізичного розвитку та їхніми батьками (В. Кисличенко, Н. Олефір, В. Партола, І. Серeda, О. Таранченко), а також у форматі співпраці школи із сім'ями учнів (О. Бондар, С. Кампов, К. Павелків). Останнім часом зростає увага до цифрових технологій як засобу підтримки ефективної взаємодії між педагогами, учнями та батьками.

Теоретичну основу змішаного навчання становлять праці зарубіжних (Е. Аллен, К. Бонк, Ч. Грехем, Г. Сміт, М. Хорн та ін.) та українських (С. Березенська, В. Кухаренко, Н. Сиротенко та ін.) науковців. Зарубіжні дослідники трактують змішане навчання як гнучку, персоналізовану систему, що поєднує очні та дистанційні формати. Українські вчені акцентують увагу на

класифікації моделей, методичних підходах і практичному впровадженні в освітніх закладах.

В умовах змішаної та дистанційної освіти взаємодія закладів загальної середньої освіти з сім'ями є ключовою для підтримки учнів і узгодженості педагогічних впливів. Як зазначають О. Бондар і Є. Антипін, дистанційна форма такої взаємодії має високий потенціал, але потребує від учителя додаткових зусиль щодо її оптимізації [1].

Мета статті – проаналізувати особливості педагогічної взаємодії між учителем початкових класів та батьками учнів з особливими освітніми потребами в умовах змішаного навчання та окреслити ефективні форми співпраці та засоби цифрової комунікації.

Сім'я є природним середовищем для всебічного розвитку дитини з особливими освітніми потребами, де формуються її моральні якості, соціальні навички та перші уявлення про людські цінності. У процесі розвитку інклюзивної освіти ключову роль відіграє взаємодія між школою та родиною, спрямована на успішну соціалізацію дитини в освітньому середовищі.

Зміст і структура такої взаємодії розкриваються у працях сучасних науковців і практиків, зокрема, взаємодія між закладом освіти та батьками дітей з особливими освітніми потребами є визначальною у процесі розроблення індивідуальної програми розвитку (ІПР), яка включає комплекс додаткових психолого-педагогічних і корекційно-розвивальних занять, спрямованих на досягнення цілей, визначених відповідно до потреб і можливостей дитини [4]; командна взаємодія вчителів, асистентів, батьків, психолога та інших фахівців спрямована на дослідження психолого-педагогічного статусу дитини, створення умов для її розвитку та надання допомоги у навчанні [2]; партнерська взаємодія з батьками передбачає їхню активну участь у роботі команд супроводу, розробці ІПР, моніторингу досягнень дитини, обговоренні змін, проведенні консультацій, участі у спільних заходах і тренінгах, що сприяє мотивації, кращому розумінню освітнього процесу, усвідомленню перспектив розвитку дитини та вдосконаленню інклюзивного середовища з урахуванням реальних потреб дитини [3].

Можна стверджувати, що взаємодія між вчителем і батьками дітей з ООП набуває особливого змісту, адже передбачає не лише соціальний діалог, а й системну, цілеспрямовану співпрацю, адаптовану до індивідуальних потреб дитини. У цьому контексті взаємодію вчителя з батьками дітей з ООП доцільно розглядати як цілеспрямований процес партнерської комунікації, співпраці та узгоджених дій між педагогом і родиною, спрямований на створення оптимальних умов для розвитку, навчання та соціалізації дитини з урахуванням її індивідуальних потреб, можливостей і освітнього маршруту.

В умовах освітньої нестабільності, спричиненої цифровізацією, воєнними викликами та карантинними обмеженнями, змішане навчання постає як ефективна модель педагогічної взаємодії, що забезпечує гнучкість, безпеку та емоційну підтримку всіх учасників освітнього процесу.

У загальному розумінні змішане навчання передбачає поєднання очної взаємодії з учителем та самотійної роботи учнів із цифровими освітніми

ресурсами. Такий підхід забезпечує гнучку організацію навчального процесу, сприяє індивідуалізації та підвищенню його ефективності. Серед поширених моделей – «ротаційна», «гнучка», «перевернутий клас», «самостійне збагачення», «лабораторна ротація». Кожна з них передбачає різні способи інтеграції онлайн-ресурсів, адаптовані до потреб учнів і дидактичних завдань.

Змішане навчання може бути ефективним інструментом у роботі з дітьми з ООП за умови дотримання низки ключових принципів: інтерактивності, диференціації, індивідуального підходу та пластичності. Інтерактивність передбачає збереження соціальної взаємодії – дитина має підтримувати контакт із учителем, асистентом і однокласниками через цифрове середовище; диференціація забезпечує навчання відповідно до індивідуальних можливостей учнів, з використанням різнорівневих завдань; індивідуальний підхід вимагає врахування особливостей розвитку та комунікації кожної дитини для ефективного засвоєння матеріалу; пластичність дозволяє адаптувати темп навчання до потреб учня, забезпечуючи комфорт і розуміння.

Взаємодія вчителя початкових класів із батьками дітей з особливими освітніми потребами є визначальним чинником успішної реалізації інклюзивного навчання. У дистанційному та змішаному форматах саме батьки нерідко виконують роль посередників у комунікації між педагогом і дитиною, забезпечуючи стабільність освітнього процесу. Формування партнерських взаємин, оперативне інформування та узгодження дій сприяють створенню підтримувального середовища, в якому учень з ООП має змогу повноцінно включатися в навчальну діяльність.

Взаємодія між учителем та батьками учнів з ООП ґрунтується на принципах партнерства, що є визначальною умовою її ефективності: батьки виступають рівноправними учасниками освітнього процесу, а їхній досвід є критично важливим для формування ІПР. У сучасних умовах особливої актуальності набувають гнучкі форми комунікації (онлайн-зустрічі, електронні щоденники, месенджери тощо), які забезпечують доступність, оперативність і сталість зворотного зв'язку. В роботі з батьками учнів з ООП вчитель виконує не лише навчальну, а й просвітницьку та консультативну функції: допомагає орієнтуватися в інклюзивному середовищі, надає рекомендації, залучає до участі в навчальному процесі та позакласних заходах, мотивує до співпраці в межах корекційної роботи, а також координує взаємодію з командою психолого-педагогічного супроводу. Всі ці дії є складовими ефективної співпраці, що сприяє успішній реалізації інклюзивного навчання.

З урахуванням сучасних освітніх викликів доцільно окреслити основні форми взаємодії вчителя початкових класів з батьками учнів з ООП та відповідні цифрові інструменти, що забезпечують їх реалізацію. До найбільш поширених електронних ресурсів належать: цифрові платформи (Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams), які забезпечують доступ до навчального контенту та зворотного зв'язку; мобільні засоби комунікації (Viber, Telegram, електронна пошта), що сприяють оперативному узгодженню дій і підтримці емоційного контакту; а також адаптовані навчальні матеріали (індивідуальні

завдання, методичні рекомендації, щоденники спостережень), які залишаються актуальними для родин з обмеженим доступом до цифрових технологій.

Ключовими формами взаємодії вчителя початкових класів з батьками учнів з ООП в умовах змішаного навчання є: індивідуальні онлайн-консультації через Zoom або Google Meet, що дозволяють обговорювати освітні досягнення, труднощі та корекційні заходи; спільне планування ІПР із застосуванням Google Forms або Microsoft Forms для збору пропозицій і уточнення очікувань; ведення цифрових щоденників спостережень у Google Docs, Padlet або OneNote, які фіксують зміни в емоційному стані та навчальній активності дитини; щоденна комунікація через Viber, Telegram або WhatsApp, що забезпечує обмін повідомленнями, фото та відео; використання електронної пошти для погодження ІПР та офіційної документації; застосування інтерактивних освітніх платформ, таких як Google Classroom або ClassDojo, для централізованого доступу до навчальних матеріалів, а також хмарних сервісів Google Drive або OneDrive для зберігання адаптованих завдань, методичних рекомендацій і портфоліо дитини.

Для підвищення ефективності співпраці між учителем початкових класів і батьками учнів з ООП доцільно впроваджувати комплексний підхід до організації комунікації, а саме, варто структурувати взаємодію, визначаючи чіткий графік онлайн-консультацій та канали зворотного зв'язку; поєднувати офіційні освітні платформи (Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams) з неформальними засобами обміну інформацією (Viber, Telegram, WhatsApp); індивідуалізувати підхід до кожної родини, враховуючи її цифрову компетентність, часові ресурси та психологічну готовність до співпраці; візуалізувати освітній прогрес дитини за допомогою цифрового портфоліо та щоденників спостережень (Google Docs, Padlet, OneNote); залучати батьків до ІПР розвитку та адаптації навчальних завдань; підтримувати емоційний контакт через емпатичні формулювання, визнання зусиль родини та позитивне підкріплення; здійснювати рефлексивний аналіз взаємодії, періодично оцінюючи її ефективність і коригуючи формати відповідно до актуальних потреб дитини та сім'ї.

Отже, організація ефективної взаємодії вчителя початкових класів із батьками учнів з особливими освітніми потребами в умовах змішаного навчання потребує системного підходу, що поєднує цифрові інструменти, індивідуалізовані форми підтримки та емпатичну комунікацію. Застосування цифрових засобів педагогічної взаємодії сприяє формуванню партнерських відносин між учителем і батьками, адаптації освітнього процесу до індивідуальних потреб учнів та розширенню можливостей їх участі в навчанні.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розробленні моделей диференційованої взаємодії з батьками дітей з ООП з різним рівнем цифрової компетентності, а також у створенні методичних рекомендацій щодо розвитку емоційно підтримувального середовища у взаємодії «вчитель – батьки – дитина».

Список використаної літератури

1. Бондар О.М., Антипіна Є.Б Організація взаємодії ЗЗСО з батьківською спільнотою в умовах змішаної та дистанційної освіти. *Педагогічні науки*. Вип.11(99). 2021. С.153–156.
2. Інклюзивне навчання дітей з порушеннями психофізичного розвитку. Навчально-методичний посібник / Н. В. Савінова, М. І. Берегова, Д. М. Борулько. Миколаїв: видавець Торубара В.В. 2020. 114 с.
3. Коновальчук І. Інноваційні технології в інклюзивному освітньому середовищі початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Випуск 66. С. 288–292.
4. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ: ТОВ «Агенство «Україна». 2019. 300 с.
5. Про затвердження Порядку та умов здобуття загальної середньої освіти в комунальних закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні: наказ Міністерства освіти і науки України від 07.08.2024 р. № 1112. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-zatverdilo-osoblyvosti-orhanizatsii-navchannia-u-zzso-na-2025-2026-navchalnyi-rik> (Дата звернення: 20.10.2025).

І. О. Кугитко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Басюк Н. А.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування екологічних понять у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

У контексті глобальних екологічних викликів сучасності проблема формування екологічної свідомості та культури особистості набуває особливого значення. Система освіти, зокрема початкова школа, відіграє провідну роль у становленні екологічних уявлень, ціннісних орієнтацій і практичних навичок екологічно доцільної поведінки [2, с. 113]. Одним із ключових інструментів реалізації завдань екологічної освіти у початковій ланці є інтегрований курс «Я досліджую світ», створений відповідно до концепції Нової української школи [1, с. 5]. Його змістова структура поєднує природничу, громадянську, соціальну, здоров'язбережувальну та технологічну освітні галузі, що забезпечує міждисциплінарний підхід до пізнання навколишнього світу. Екологічна освіта на цьому етапі не лише забезпечує засвоєння знань про природу, а й формує морально-ціннісне ставлення до довкілля, що є важливою складовою соціалізації дитини [4, с. 25].

Державний стандарт початкової освіти [3] є нормативною основою НУШ, яка визначає обов'язкові результати навчання та ключові компетентності, що

мають бути сформовані у випускника початкової школи, однією з яких є саме екологічна компетентність. Одним із наскрізних напрямів стандарту є виховання екологічної свідомості, яка інтегрується в освітній процес через усі навчальні галузі, особливо через інтегрований курс «Я досліджую світ». Інтегрований характер курсу сприяє цілісному формуванню уявлень учнів про взаємозв'язки у природі, взаємозалежність людини та довкілля. На відміну від традиційного предметного підходу, курс «Я досліджую світ» забезпечує формування екологічних понять у системі світоглядних знань, що відповідає сучасним принципам компетентнісного навчання [5, с. 86]. У процесі вивчення цього курсу передбачається формування базових екологічних понять: «природні ресурси», «забруднення довкілля», «екологічна рівновага», «раціональне природокористування», «переробка відходів», «відновлювані ресурси». Їх засвоєння відбувається через практичну діяльність, спостереження, елементарні дослідження, проєктну роботу та рефлексію [4, с. 26]. Велика увага приділяється дослідницькій діяльності, яка виступає провідним методом формування екологічних знань у молодших школярів.

Самостійне спостереження, фіксація результатів, формулювання висновків сприяють розвитку пізнавальної активності, критичного мислення та усвідомленню причинно-наслідкових зв'язків у природі. Зокрема, дослідження, пов'язані з ростом рослин, очищенням води або впливом світла на живі організми, сприяють формуванню конкретних екологічних уявлень та навичок дослідницької поведінки. Важливою педагогічною умовою ефективного формування екологічних понять є поєднання когнітивного, емоційного та діяльнісного компонентів навчання. Екологічна освіта не обмежується лише передачею знань; вона передбачає виховання ціннісного ставлення до природи, розвиток емоційної чуйності та мотивації до збереження довкілля.

Особливе місце у структурі курсу займає практико-орієнтоване навчання. Реалізація учнями навчальних проєктів екологічного спрямування, таких як «Сортуй сміття – збережи планету», «Посади дерево», «Вода – джерело життя», дозволяє перетворити знання на конкретну дію. Досвід активної участі в екологічно корисній діяльності формує в дітей відповідальне ставлення до власних вчинків і сприяє становленню екологічної компетентності [2, с. 115]. Варто зазначити, що екологічна тематика у курсі «Я досліджую світ» реалізується не лише через зміст окремих тем, а й через систему міжпредметних зв'язків. Так, на уроках математики учні виконують обчислення, пов'язані з раціональним використанням ресурсів, на уроках української мови складають тексти природоохоронного змісту, на заняттях з образотворчого мистецтва створюють екологічні плакати та аплікації з природних матеріалів. Така інтеграція забезпечує глибше усвідомлення екологічних понять і сприяє формуванню в учнів системного мислення [1, с. 5].

Значний потенціал мають інтерактивні методи навчання – рольові ігри, дискусії, моделювання екологічних ситуацій, створення мініпроєктів. Наприклад, під час гри «Рятуємо планету» або «Екологічний патруль» діти не лише засвоюють інформацію, а й розвивають комунікативні вміння, формують навички ухвалювати рішення та діяти спільно [6, с. 58]. Важливою складовою

формування екологічної свідомості є емоційне залучення учнів. Переживання краси природи, споглядання її гармонії під час екскурсій, прогулянок, спостережень стимулюють виникнення естетичних і моральних почуттів. Емоційний досвід, зафіксований у дитячій свідомості, перетворюється на стійку мотивацію до природоохоронної діяльності.

Ефективність процесу значною мірою залежить від педагогічного супроводу: чіткого визначення навчальних цілей, добору змісту, створення ситуацій успіху, забезпечення зв'язку між теорією та практикою. Учитель має спрямовувати діяльність учнів так, щоб знання перетворювалися на переконання, а переконання – на конкретну поведінку. У цьому контексті особливої уваги заслуговує роль учителя як носія екологічної культури. Його особистісна позиція, поведінка, готовність до впровадження екологічно орієнтованих підходів у навчання та виховання мають безпосередній вплив на формування ціннісних орієнтацій школярів [7, с. 94]. Педагогічний приклад, підкріплений конкретними діями (сортування відходів, економія енергії, участь у природоохоронних акціях), є потужним чинником виховання. Доцільним є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у процесі екологічної освіти, таких як відеоматеріали, інтерактивні презентації, віртуальні екскурсії, онлайн-ігри екологічного змісту. Вони розширюють пізнавальні можливості учнів, дозволяють візуалізувати глобальні екологічні проблеми та знаходити шляхи їх розв'язання [9, с. 104].

Системність у формуванні екологічних понять передбачає їх поступове ускладнення від елементарних уявлень до усвідомлення взаємозалежності природних і соціальних процесів. На початковому етапі навчання формуються чуттєво-образні уявлення про об'єкти природи; на наступних – поняття про закономірності їх функціонування та необхідність раціонального природокористування [5, с. 90]. Таким чином, формування екологічних понять у процесі вивчення курсу «Я досліджую світ» є комплексним і багаторівневим процесом, який включає пізнавальний, емоційно-ціннісний та діяльнісний компоненти. Вивчення довкілля не лише розширює світогляд дитини, а й сприяє становленню морально відповідальної особистості, здатної діяти відповідно до принципів сталого розвитку [6, с. 63].

Узагальнюючи, можна стверджувати, що інтегрований курс «Я досліджую світ» виконує важливу функцію у формуванні основ екологічної компетентності молодших школярів. Він забезпечує засвоєння базових екологічних понять, виховує ціннісне ставлення до природи, формує практичні вміння і навички екологічно безпечної поведінки [1, с. 6]. З огляду на зазначене, пріоритетним напрямом подальшого розвитку екологічної освіти в початковій школі є вдосконалення методичного забезпечення курсу, підвищення екологічної культури педагогів, інтеграція екологічної тематики в усі освітні галузі. Реалізація цих завдань сприятиме формуванню покоління громадян, здатних мислити екологічно, діяти відповідально і забезпечувати гармонійний розвиток суспільства у взаємодії з природою.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Концепція Нової української школи : компетентнісний підхід до навчання. *Початкова освіта*. 2017. № 3. С. 4–8.
2. Гриньова М. В., Дерев'янка С. П. Формування екологічної культури молодших школярів у процесі вивчення інтегрованих курсів. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. № 1. С. 112–119.
3. Державний стандарт початкової освіти : затв. постановою Кабінету Міністрів України від 21.02.2018 р. № 87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF>
4. Іванова О. В. Екологічне виховання молодших школярів у процесі навчання природничого циклу. *Початкова школа*. 2019. № 5. С. 23–27.
5. Кірюшина Л. В. Методичні засади формування екологічних понять у молодших школярів. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 4 (108). С. 84–92.
6. Коцур В. П., Гриневич Л. М. Освітні інновації у формуванні екологічної компетентності здобувачів початкової освіти. *Освітологічний дискурс*. 2023. № 1 (41). С. 56–65.
7. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Лисенко О. І. Освітні технології : навч.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2017. 256 с.
8. Савченко О. Я. Я досліджую світ : методичний посібник для вчителя 1–2 класів. Київ : Освіта. 2019. 192 с.
9. Шульга Н. М. Цифрові ресурси у підтримці екологічної освіти молодших школярів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2024. Т. 97. № 5. С. 102–115. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v97i5.5786>

В. Є. Левківська,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Технології використання проблемного навчання на уроках математики в початковій школі в умовах реалізації Концепції Нової української школи

Сучасна початкова освіта переживає активні трансформації, зумовлені впровадженням Концепції Нової української школи. Перед учителем постає завдання не обмежуватися передачею знань, а формувати вміння учнів мислити самостійно, аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення. Ефективним інструментом у цьому напрямі виступає проблемне навчання, яке ґрунтується на створенні ситуацій інтелектуального пошуку, що потребують від школярів активної пізнавальної діяльності.

У початковій школі, зокрема на уроках математики, технології проблемного навчання розвивають логічне мислення, вчать застосовувати

знання на практиці та підвищують інтерес до навчання, сприяючи формуванню ключових компетентностей НУШ [2].

Теоретичні основи проблемного навчання сформувалися на початку ХХ століття під впливом ідей Джона Дьюї, який розглядав навчання як процес, «вкорінений у досвіді учня». Його концепція «learning by doing» передбачала створення ситуацій, що стимулюють активне мислення та самостійний пошук. В Україні ідеї проблемного навчання розвиваються в межах Концепції Нової української школи, що посилює потребу в діяльнісних і компетентнісних методиках. Значний внесок у розробку означеної проблеми зробили О. Савченко, яка наголошує на полімотивованості навчання молодших школярів [4, с. 85]; Н. Бібік – на ролі проблемності у формуванні компетентностей [1, с. 12–15]; О. Топузов – на розвитку методики проблемного навчання. Вагомими є напрацювання С. Скворцової та О. Онопрієнко, чії дослідження стали основою сучасних підходів до початкової математичної освіти.

Метою статті є систематизація та опис методичних технологій використання проблемного навчання, зокрема способів створення проблемних ситуацій та алгоритмів їх розв’язання на уроках математики в початковій школі.

У початковій школі створення проблемних ситуацій має бути узгоджене з пізнавальними мотивами учнів. Ефективність такого навчання залежить від урахування психологічних особливостей дітей і поступового ускладнення завдань. Важливою умовою є використання міжпредметних зв’язків, адже, як зазначає О. Савченко, «в умовах багатопредметності початкової школи особливу важливість має методично обґрунтоване, системне використання міжпредметних зв’язків...» [3, с. 42].

Систематизація методичних технологій, що становлять основу проблемного навчання, дає змогу виділити кілька напрямів його реалізації.

1. Проблема ситуація – учні отримують завдання, для виконання якого наявного рівня знань недостатньо. Це спонукає дітей шукати нові способи дії та робити самостійні висновки.

2. Суперечність фактів – зіткнення різних результатів або способів, що потребує перевірки.

3. Евристична бесіда – за О. Топузовим, діалог і запитання вчителя поступово підводять учнів до відкриття нового знання [5, с. 22].

4. Дослідницький пошук – завдання з прихованими або надлишковими даними розвивають уміння аналізувати, робити припущення й самостійно формулювати проблему.

5. Проблемний виклад – учитель демонструє власний процес розв’язання, показуючи, як формується нове знання та логіка пошуку.

6. Інтегровані завдання – поєднують знання з різних предметів і допомагають учням бачити зв’язок між ними, формуючи цілісне розуміння навчального матеріалу.

Систематизація методичних технологій проблемного навчання показує, що вони мають різну форму організації, але об’єднані спільною метою –

стимулювати самостійне мислення, пошук і відкриття нового знання учнями. У методичних працях виділяють кілька основних типів проблемних ситуацій:

1. *Ситуація невідповідності знань* виникає, коли для розв'язання завдання недостатньо наявних умінь, або коли новий факт суперечить раніше засвоєному правилу. Приклад: учні знають додавання без переходу через розряд, але під час розв'язання прикладу $25+38$ стикаються з труднощами. Це спонукає до введення алгоритму письмового додавання з переходом.
2. *Ситуація зіткнення підходів (суперечність)* створюється, коли учні отримують різні результати або користуються різними, на перший погляд, правильними способами. Приклад: одна група обчислює 5×4 як $5+5+5+5$, інша – як $4+4+4+4+4$. Результат однаковий, але виникає питання: чи завжди $a \times b = b \times a$, що стає основою для усвідомлення переставного закону множення.
3. Ситуація невідповідності теорії і практики – школярі намагаються застосувати відомий спосіб, але він не дає результату в нових умовах. Приклад: після опанування простих задач на суму діти отримують складену задачу з двома добутками. Однієї дії вже недостатньо, тож виникає потреба в новому, багатокроковому способі.
4. Ситуація виявлення нової закономірності – пропонуються дані, які вимагають узагальнення чи відкриття нового правила. Приклад: у процесі порівняння виразів $(8+4) \times 2$ та $8 \times 2 + 4 \times 2$ діти доходять висновку, що результати збігаються, і формують розподільний закон множення.

Різні типи проблемних ситуацій мають спільну функцію – викликати пізнавальне утруднення й мотивувати школярів до пошуку нових способів діяльності, що забезпечує розвиток мислення та формування математичних компетентностей школярів.

Основне завдання вчителя початкової школи – організувати навчання так, щоб знання ставали результатом самостійного пізнання учнів. Для цього створюються ситуації, які активізують мислення, викликають інтерес і потребу в пошуку нових знань. Сучасна методика пропонує низку прийомів для організації таких проблемних ситуацій на уроках математики.

Один із найпростіших способів – постановка запитань, що виходять за межі вже відомого, що змушує учнів усвідомити недостатність своїх знань. Наприклад: запитання «Як додати 135 і 78?» після вивчення додавання в межах 100 стає поштовхом до введення письмового додавання.

Інший важливий прийом – створення суперечності. Завдання, розв'язані різними способами з різними результатами, викликають у дітей сумнів і бажання знайти істину. Класичний приклад: вираз $3+4 \times 2$, який дає дві відповіді – 11 і 14. Це природно підводить учнів до усвідомлення правила порядку виконання дій.

Не менш результативним є використання життєвих прикладів для розуміння практичного сенсу математики. Наприклад, завдання «Скільки парт потрібно для 24 учнів, якщо одна парта зламана?» дозволяє шукати кілька рішень.

Для розвитку аналітичного мислення корисними є задачі з надмірними або недостатніми даними. Учням потрібно виокремити важливе та відкинути зайве. Приклад: «У коробці 15 синіх, 10 червоних і ще кілька зелених олівців. Усього їх 30. Скільки зелених?» Таке завдання вчить робити логічні висновки, спираючись на відомі дані.

Особливу роль відіграють завдання-дослідження. Вони дозволяють дітям самостійно висувати гіпотези та перевіряти їх. Наприклад: «Чи завжди під час додавання двох чисел результат більший за кожне з них?». Такі вправи формують дослідницькі компетентності, на яких акцентує НУШ.

Сучасна школа впроваджує інтегровані проблемні ситуації, де математика поєднується з іншими предметами. Прикладом є створення розкладу власного дня під час вивчення теми «Година і хвилина». Це дозволяє учням усвідомити практичну значущість знань та формує цілісне сприйняття світу.

У межах Нової української школи створення проблемних ситуацій тісно пов'язане з діяльнісним підходом, коли дитина виступає активним учасником навчання, а не пасивним споживачем готових знань. Саме тому на уроках математики вчителі активно використовують:

- 1) ігрові завдання – математичні квести, головоломки, ребуси, що містять елемент «таємниці» та вимагають пошуку рішення;
- 2) групові обговорення – аналіз різних способів розв'язання однієї задачі з подальшим обґрунтуванням правильного варіанта;
- 3) міні-дослідження – практичні експерименти, під час яких учні перевіряють математичні закономірності.

Такі форми роботи не лише підвищують мотивацію до навчання, а й формують у молодших школярів дослідницьке мислення, вміння працювати в команді та застосовувати знання в нових умовах.

Технологія проблемного навчання передбачає шість етапів, що ведуть учнів від інтелектуального утруднення до самостійного засвоєння нового знання й формування предметної компетентності. Процес переходу від незнання до самостійного засвоєння нового матеріалу включає шість основних, послідовних кроків:

1) Створення проблеми. Вчитель ставить завдання, яке неможливо вирішити старим способом. Учень відчуває здивування і розуміє: «Я не можу це зробити, бо не знаю правила».

2) Постановка проблеми. Шляхом запитань педагог допомагає учням сформулювати, якого саме правила їм бракує.

3) Висування гіпотез. Діти пропонують власні ідеї та припущення щодо можливого розв'язку. Разом складається план перевірки цих ідей.

4) Самостійне відкриття. Учні виконують дослідницьку роботу за планом, перевіряють припущення і, відкидаючи помилкові, самостійно знаходять (відкривають) нове правило.

5) Формулювання висновку. Нове правило чітко фіксується, учні проводять рефлексію: чи вирішена початкова проблема.

6) Закріплення навичок. Учні застосовують відкрите правило у тренувальних завданнях, переводячи знання у стійку навичку.

Технологія проблемного навчання є важливим інструментом реалізації компетентнісного й діяльнісного підходів у початковій школі, оскільки сприяє засвоєнню узагальнених знань через власну пізнавальну активність учнів, а не передачу готової інформації. Як зазначає Н. Бібік, «компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність» [1, с. 12]. Використання прийомів проблемного навчання дозволяє створювати ситуації, у яких учні стикаються з неможливістю застосувати відомі знання, що стимулює пошук нових способів розв’язання.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: poradnik dla vchitelja / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : TOB «Vydavnyчий dim «Plejadi». 2017. 206 s.
2. Нова українська школа [Електронний ресурс]. Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/novaukrainska-shkola> (дата звернення: 01.10.2025).
3. Початкова освіта : портрет випускника початкової школи... критерії оцінювання / уклад.: О. М. Топузов, А. В. Лотоцька, О. В. Онопрієнко. Київ : УОВЦ «Оріон». 2017. 96 с.
4. Савченко О. Діагностика і дидактичні умови формування у молодших школярів мотивації уміння вчитися. *Український Педагогічний журнал*. 2015. № 1. С. 85–98. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/view/44> (дата звернення: 01.10.2025).
5. Топузов О. М. Розвиток технології проблемного навчання як засобу саморозвитку особистості в навчально-виховному процесі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2010. Вип. 29. С. 18–25.

Н. В. Логиш,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання наочності як засобу розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі

У сучасній початковій школі в рамках концепції Нової української школи велику увагу приділяють проблемі використання наочності на уроках мовно-літературної галузі. Адже молодші школярі найкраще сприймають інформацію через образи, картинки та реальні предмети, що допомагає їм не просто запам’ятовувати, а й розуміти світ навколо, розвиває мислення, уяву та творчості дітей.

Наочність – це один із ключових принципів навчання, який означає використання видимих засобів для кращого розуміння матеріалу. За визначенням українських педагогів, наочність допомагає учням формувати уявлення про предмети та явища через чуттєве сприйняття. У дидактиці початкової школи наочність розглядається як спосіб активізувати увагу дітей і зробити урок цікавішим.

Типова освітня програма для 1–4 класів, розроблена під керівництвом О. Савченко, також акцентує увагу на наочності. У програмі з мовно-літературної галузі вказано, що для розвитку грамотності та навичок читання потрібно застосовувати ілюстрації, схеми, моделі та мультимедіа [5]. Це допомагає молодшим школярам переходити від конкретного до абстрактного мислення. Савченко у своєму підручнику «Дидактика початкової школи» пише, що наочність стимулює пізнавальну активність, робить урок динамічним і сприяє кращому засвоєнню матеріалу [3, с. 82].

У Державному стандарті початкової освіти (2018 року, з оновленнями 2019 року) підкреслюється, що навчання повинно бути орієнтоване на компетентності, включаючи мовну та літературну. Стандарт зазначає, що методи навчання мають розвивати спостережливість, уяву та інтерес до знань. Наочність тут виступає як інструмент для формування ключових компетентностей, таких як уміння вчитися впродовж життя та комунікація державною мовою. Наприклад, стандарт вимагає, щоб учителі використовували візуальні матеріали для пояснення нових понять, аби учні могли бачити зв'язки між словами, образами та реальністю [1].

Види наочності можна поділити на натуральну (реальні предмети), образну (картинки, фото), символічну (схеми, таблиці) та віртуальну (відео, комп'ютерні програми). У початковій школі особливо ефективна образна та віртуальна наочність, бо вона робить абстрактні поняття, як частини мови чи сюжети казок, більш зрозумілими. Дослідження українських педагогів показують, що правильне використання наочності підвищує мотивацію учнів і допомагає розвивати спостережливість.

Пізнавальні інтереси – це бажання дитини дізнаватися нове, досліджувати та розуміти. У молодшому шкільному віці інтереси формуються через гру, емоції та візуальні враження. Без інтересу навчання стає нудним, а з ним – учні стають активними учасниками уроку.

У контексті мовно-літературної галузі наочність допомагає розвивати інтерес до мови та літератури. Наприклад, Державний стандарт початкової освіти наголошує на формуванні інтересу до читання через яскраві ілюстрації та інтерактивні завдання. Програма НУШ для 1–2 класів рекомендує використовувати картинки для вивчення букв і слів, аби діти асоціювали звуки з образами. Це розвиває не тільки знання, але й уяву, творчість та бажання читати більше.

Українські педагоги, зокрема, В. Павленко, у своїх роботах зазначають, що наочність активізує чуттєвий досвід учнів. Вона допомагає формувати поняття, розуміти зв'язки між предметами та розвивати абстрактне мислення.

Наприклад, використання інфографіки робить урок цікавим і мотивує дітей до самостійного пошуку інформації.

Функції наочності в розвитку інтересів: інформаційна (дає знання), виховна (формує ставлення до мови), розвивальна (тренує увагу та па'ять) та інтерактивна (заохочує до обговорень). У початковій школі наочність особливо важлива, бо діти цього віку краще сприймають через зір – до 80% інформації надходить візуально. Без наочності уроки мови можуть бути сухими, а з нею – перетворюються на захоплюючу пригоду [2].

На уроках української мови та літературного читання наочність можна застосовувати по-різному, залежно від класу та теми. Ось кілька прикладів.

Для 1–2 класів, коли вивчають алфавіт і прості слова, ефективні картинки та флеш-картки. Наприклад, на уроці «Буква А» вчитель показує малюнки яблука, апельсина, автобуса. Діти називають слова, малюють свої асоціації. Це розвиває інтерес, бо урок стає грою. Згідно з типовою програмою О. Савченко, такі засоби допомагають формувати фонематичний слух і бажання говорити українською.

У 3–4 класах на уроках читання корисні ілюстрації до текстів. Під час вивчення казки «Рукавичка» можна використовувати слайди з малюнками тварин, відео-анімацію чи ляльковий театр. Учні обговорюють, що бачать, прогнозують сюжет. Це стимулює уяву та інтерес до літератури. В. Павленко радить поєднувати традиційні картинки з мультимедіа, наприклад, буктрейлери – короткі відео за мотивами книг, які заохочують читати повний текст.

Під час вивчення частин мови також варто використовувати наочність. Для іменників – таблиці з картинками предметів (стіл, книга), для прикметників – кольорові схеми (червоний яблуко). Учні складають речення, малюють ілюстрації. Це розвиває інтерес, бо діти бачать практичне застосування знань із мови.

На інтегрованих уроках, наприклад, мова + мистецтво, можна створювати колажі зі слів і картинок. Н. Сірант у своїх дослідженнях зазначає, що така наочність робить навчання інтерактивним, підвищує мотивацію та допомагає слабшим учням [4, с. 10].

Важливо, щоб учитель не перевантажував урок наочністю – вона повинна доповнювати, а не замінювати пояснення. У НУШ рекомендується комбінувати види: від реальних предметів до цифрових.

Висновки. Використання наочності на уроках мовно-літературної галузі є ефективним засобом для розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів. Вона робить навчання живим, допомагає зрозуміти складні поняття, мотивує та активізує школярів. Державний стандарт і програми НУШ підкреслюють роль наочності у формуванні компетентностей, адже наочність активізує чуттєве сприйняття, перетворює уроки на цікаві заняття. Вчителі, які поєднують традиційні та сучасні засоби, враховуючи вік учнів, формують стійку мотивацію до навчання, адже діти отримують можливість творчо підходити до виконання завдань. Крім того, наочні засоби допомагають учителям створювати інклюзивне середовище, де кожен учень може засвоїти

матеріал у доступний спосіб. Наочність стає своєрідним містком між теоретичними знаннями та їх практичним застосуванням.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови від 24 липня 2019 р. № 688). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%25D0%25BF> (дата звернення 25.09.2025 року)
2. Павленко В. В. Засоби наочності у початковій освіті. Київ: ІТТА, 2020. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/720982/1/Text.pdf> (дата звернення 25.09.2025 року)
3. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів. Київ: Генеза. 2002. 368 с.
4. Сірант Н. Обґрунтування використання наочності в освітньому процесі початкової школи. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 58. С. 1–14. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2023/58/part_1/14.pdf (дата звернення 25.09.2025 року)
5. Типова освітня програма для 1-4 класів закладів загальної середньої освіти (розроблена під керівництвом О. Я. Савченко). Київ: МОН України. 2018.

В. Ю. Малярчук,

студентки ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Гра на уроках «Я досліджую світ» як засіб формування соціальної поведінки молодших школярів

Гра виступає своєрідною моделлю поведінки дитини, через яку вона пізнає навколишню дійсність, освоює соціальний досвід і готується до активної участі в її перетворенні. Це природний шлях досягнення світу, в якому дитина живе та який поступово вчиться розуміти й змінювати. Для молодших школярів гра є не лише формою дозвілля, а справжнім відображенням їхнього життя, способом самовираження, спілкування й пізнання себе. В руках педагога гра перетворюється на потужний виховний інструмент, за допомогою якого формуються моральні якості, вольові риси характеру, навички співпраці та відповідальності. Водночас ігрова діяльність відкриває перед учителем широкі можливості для вивчення індивідуально-психологічних особливостей дітей, їхніх інтересів, емоційних реакцій і рівня розвитку комунікативних умінь [2].

На думку В. Б. Шапара, гра – це форма діяльності, у якій дитина відтворює й засвоює суспільний досвід, що закріплений у культурі та науці. Вона відображає норми людського життя й сприяє пізнанню навколишньої дійсності,

розвитку інтелекту, емоційної сфери та моральних якостей особистості [6, с. 79]. Як зазначає С. У. Гончаренко, гра є вільним самовираженням людини, що реалізується у відкритій взаємодії зі світом і часто набуває змагального характеру [1, с. 73].

У процесі гри особливо інтенсивно розвиваються базові соціальні якості молодшого школяра, адже саме в ігровій діяльності діти мають змогу природно й невимушено засвоювати правила спільного життя, моральні норми та моделі взаємодії. Сюжетно-рольові ігри відкривають перед дитиною широкий простір для самовираження, комунікації та пізнання соціальних ролей. Виконуючи ролі лікаря, учителя, продавця, поліцейського, еколога чи журналіста, дитина навчається розуміти почуття інших, усвідомлювати власну відповідальність за слова і вчинки, розвиває емпатію, почуття колективізму та взаємодопомоги. Такі ігри не лише відтворюють життєві ситуації, знайомі дітям, але й допомагають усвідомити соціальні навички поведінки – ввічливість, повагу та турботу до інших, доброзичливість [5].

Наприклад, на уроці «Я досліджую світ» у темі «Професії людей нашого міста» можна організувати гру «Місто майстрів», де діти отримують ролі представників різних професій – лікаря, вчителя, поліцейського, будівельника, кухаря, продавця тощо. Завдання полягає в тому, щоб за допомогою спільної діяльності «збудувати» уявне місто, у якому кожен виконує свою роль і взаємодіє з іншими. У процесі гри діти вчаться домовлятися, слухати одне одного, координувати свої дії, а також розуміють значення співпраці для досягнення спільного результату. Такий формат допомагає сформувати почуття колективної відповідальності, взаємоповаги та розуміння суспільних ролей.

Іншим прикладом може бути сюжетно-рольова гра «Ми дослідники природи», яка проводиться під час вивчення теми про навколишнє середовище. Учні розподіляються на групи – «ботаніки», «зоологи», «метеорологи» – і отримують завдання дослідити певну природну зону чи явище. Під час гри вони не лише засвоюють нову інформацію, а й розвивають навички співпраці, розподілу обов'язків і спільного прийняття рішень. Учні вчаться слухати думки товаришів, підтримувати їх, допомагати тим, хто вагається, що сприяє формуванню довіри, толерантності й етичної взаємодії.

На уроках курсу «Я досліджую світ» ефективним є також використання дидактичних ігор, які поєднують пізнавальну діяльність з елементами змагання. Такі ігри допомагають учням не лише засвоїти навчальний матеріал, а й навчитися діяти в команді, дотримуючись правил і поважаючи партнерів. Наприклад, гра «Екологічна мандрівка» передбачає виконання завдань на різних станціях: «Лісова аптека», «Річкова станція», «Чиста планета». Діти рухаються групами, розв'язують пізнавальні задачі, дають відповіді на запитання, збирають символічні «бали природи». У процесі гри вони вчаться домовлятися про послідовність дій, слухати капітана команди, підтримувати одне одного у складних завданнях, тобто формують соціальну згуртованість, почуття відповідальності та взаємоповаги.

Велике виховне значення мають й уроки-квести, що перетворюють навчання на спільну пригоду. Наприклад, під час вивчення теми «Моє рідне

місто» можна провести квест «Слідами історії», у якому учні виконують завдання, пов'язані з культурними та історичними місцями, відгадують загадки, шукають підказки й колективно доходять до фінального етапу. У таких формах роботи діти проявляють не лише кмітливість і спостережливість, а й готовність до командної взаємодії, взаємодопомоги та конструктивного спілкування.

Інтерактивною формою навчання, що поєднує гру та пізнання, є урок-аукціон, який можна застосувати під час узагальнення теми. Наприклад, під час підсумкового уроку з теми «Рослини навколо нас» учні «купують» запитання або завдання за умовні «жетони», які заробили протягом попередніх уроків. Такий формат розвиває почуття відповідальності, ініціативність, уміння діяти за правилами, а також створює атмосферу здорового суперництва без конфліктів [3; 4].

Ігрова діяльність на уроках курсу «Я досліджую світ» має надзвичайно високу педагогічну цінність, адже вона не лише полегшує процес засвоєння навчального матеріалу, а й створює умови для всебічного розвитку особистості молодшого школяра. Гра допомагає подолати емоційні бар'єри, які часто заважають дітям проявляти себе в навчальній діяльності: страх помилки, невпевненість у власних силах, сором'язливість. У невимушеній ігровій атмосфері дитина відчувається захищеною, вільно висловлює думки, пропонує власні ідеї, не боїться експериментувати. Це сприяє розвитку самостійності, упевненості у собі та готовності до відкритого спілкування з учителем і однокласниками.

Особливе значення ігрова діяльність має для формування морально-етичних уявлень учнів. Під час гри діти стикаються з необхідністю дотримання певних правил, норм поведінки, поваги до партнерів по грі. Так, у процесі рольових ігор учні навчаються слухати інших, виявляти доброзичливість, співпереживати, виявляти терпимість до різних поглядів. Наприклад, у грі «Друзі в місті Добрих справ» діти отримують картки із завданнями, що імітують різні життєві ситуації: допомогти товаришу впоратися із завданням, підтримати друга, який засмутився, пояснити новачкові правила поведінки в класі. Кожна дитина має знайти оптимальне рішення, а потім обговорити його з однокласниками. Така гра сприяє розвитку емпатії, усвідомленню моральних норм і виховує почуття колективної відповідальності.

Гра також сприяє розвитку співпраці та командної взаємодії. У грі-квесті «Мандрівка навколо світу» діти працюють у групах, виконують пізнавальні завдання, планують дії та домовляються між собою. Це формує вміння діяти спільно, шукати компроміси та поважати внесок кожного учасника.

Водночас ігрові форми стимулюють творчість, гнучкість мислення та вміння знаходити нестандартні рішення. Так, у грі «Винахідники майбутнього» школярі створюють моделі екологічного транспорту або пристрої для збереження природи, розвиваючи уяву, уміння комунікувати та впевненість у власних силах.

Не менш важливим є виховання навичок мирного розв'язання конфліктів. Наприклад, у грі «Міст дружби» учні повинні домовитися й об'єднати зусилля,

щоб спільно збудувати конструкцію, використовуючи обмежені ресурси. Це вчить поступливості, толерантності та вмінню працювати задля спільної мети.

Таким чином, гра на уроках «Я досліджую світ» є не лише формою навчальної діяльності, а й потужним засобом формування соціальної поведінки молодших школярів. Вона допомагає виховати емпатію, почуття відповідальності, готовність до співпраці та взаємодопомоги, а також закладає основи морального та соціального розвитку дитини. Через ігрові методики діти навчаються не тільки отримувати знання про навколишній світ, а й ефективно функціонувати в соціальному середовищі, формуючи навички, необхідні для успішної адаптації в колективі та суспільстві.

Список використаної літератури

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 376 с.
2. Карасевич С. А. Поняття «гра» для молодого покоління. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/11127/1/Poniattia_%C2%ABhra%C2%BB_dlia_molodoho_pokolinnia.pdf (дата звернення: 19.10.2025).
3. Лалак Н., Фенчак Л. Ігрова діяльність здобувачів початкової освіти на уроках «Я досліджую світ». *Вісник науки та освіти*. 2023. №7(13). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7\(13\)-609-618](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2023-7(13)-609-618) (дата звернення: 19.10.2025).
4. Романенко Л., Романенко К., Ратушна А. Організація методичного супроводу застосування ігрових технологій на уроках «Я досліджую світ» у 3 класі. *Молодий вчений*. 2021. № 10 (98). С. 282–285. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-10-98-58> (дата звернення: 19.10.2025).
5. Токарева Л. Д. Гра як засіб формування соціальної компетентності старшого дошкільника. *Електронний збірник наукових праць ЗОППО*. 2021. № 1(43). URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/737558/1/Tokarieva%20L.D.%2C.pdf> (дата звернення: 19.10.2025).
6. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник. Харків : Прапор. 2004. 640 с.

О. М. Марущак,

кандидат педагогічних наук, старший викладач
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Освітній потенціал електронних дитячих періодичних видань у початковій школі

Сучасна система освіти активно інтегрує цифрові технології, спрямовані на формування й розвиток знань, умінь, навичок та ключових компетентностей учнів початкової школи. Один із різновидів сучасних дидактичних засобів –

електронні дитячі періодичні видання, які є ефективним інструментом залучення молодших школярів до пізнавальної діяльності, сприяють розвитку читацької культури, критичного мислення та інформаційної грамотності. В статті проаналізовано переваги використання таких видань, особливості та методичні підходи до їх упровадження в навчальний процес, окреслено виклики й рекомендації щодо їх ефективного застосування, а також подано аналіз конкретних зразків сучасних електронних дитячих періодичних видань.

Для розуміння сучасного стану дитячої періодики в Україні звернемося до офіційних статистичних даних. Згідно з інформацією, оприлюдненою на сайті АТ «Укрпошта», на сьогодні доступно до передплати 76 найменувань усеукраїнських дитячих і молодіжних видань [1]. Водночас зауважимо, що це переважно загальнонаціональні видання, тоді як з-поміж регіональної періодики представлено лише одну дитячу газету – «Маленькая страна» (м. Харків), що виходить двічі на рік.

Попри те, що зазначена кількість видань видається достатньою, ситуація потребує детального аналізу. По-перше, приблизно десять років тому перелік дитячих періодичних видань був удвічі більшим. По-друге, серед наявних позицій спостерігається значна частка так званих «нетипових» або умовно періодичних продуктів, до яких належать наліпки, плакати (зокрема з українською та англійською абетками), журнали з настільними іграми, розмальовками, загадками, саморобками, календарями тощо. Такі матеріали, хоча й мають дидактичний потенціал, не відповідають класичним критеріям дитячої періодики як джерела систематичного пізнавального та виховного впливу. Окрім того, до загального переліку часто включаються комплекти різночасових випусків одного журналу (наприклад, за півріччя або рік), що ускладнює реальне оцінювання актуальної кількості чинних видань. На рис. 1 наведено приклади окремих дитячих журналів, які нині пропонуються до передплати через сайт АТ «Укрпошта».

Рис. 1. Нетипові дитячі періодичні видання

Наявні й інші періодичні видання класичного формату, які відзначаються змістовним і жанровим різноманіттям. Станом на 2025 рік, за нашими підрахунками, таких видань налічується 36. Частину з них подано на рис. 2. У цьому переліку представлені як традиційні часописи з багаторічною історією, так і новіші видання.

Рис. 2. Традиційні дитячі періодичні видання

Слід зазначити, що деяка частина відомих українських дитячих журналів припинила свою діяльність унаслідок воєнних дій, економічних труднощів і проблем із забезпеченням видавничого процесу. Серед таких варто назвати «Джміль», «Однокласник», «Барвінок», «Равлик» – видання, які впродовж десятиліть формували читацьку культуру дітей і виконували важливу просвітницьку функцію.

Попри те, що в епоху інтернету, гаджетів та інтерактивних платформ друкована періодика може видаватися застарілою формою поширення інформації, сучасні українські дитячі журнали залишаються цінним педагогічним ресурсом. Вони вирізняються тематичною багатогранністю, художнім оформленням, пізнавальним потенціалом і здатністю зацікавити як дітей, так і дорослих. Кожне з видань має власну концепцію, цільову аудиторію та стиль подачі матеріалу. Щоб відповідати вимогам сучасного інформаційного середовища, більшість часописів створюють або підтримують свої електронні версії, частково чи повністю дублюючи друкований контент у цифровому форматі. Аналіз наявних дитячих періодичних видань дає підстави класифікувати їх за способом подання матеріалу на три основні групи: видання, що мають лише друковану версію; видання, представлені виключно в електронній формі; видання, які поєднують друковану та електронну версії (повністю або частково). Найбільшою за кількістю є остання група, що свідчить про активну інтеграцію цифрових технологій у сферу дитячої періодики.

Розглянемо детальніше електронні дитячі періодичні видання (ЕДПВ). Електронні дитячі періодичні видання – це періодичні публікації у цифровій формі, призначені для дитячої аудиторії, які містять тексти, ілюстрації, мультимедійні матеріали, інтерактивні завдання, відео та анімацію. Доступ до

них забезпечується через вебсайти, мобільні додатки або спеціалізовані платформи.

Тематика ЕДПВ є надзвичайно різноманітною. Серед найпоширеніших напрямів можна виділити: науково-популярні матеріали (про природу, космос, технології, мистецтво тощо); літературні тексти (казки, оповідання, поезії); інтерактивні ігри та вікторини освітнього характеру; завдання для розвитку творчості (розмальовки, саморобки, кулінарні рецепти, поради з аплікації чи малювання, творчі проекти).

Використання електронних дитячих періодичних видань у навчальному процесі має низку суттєвих переваг: *доступність та інтерактивність* (ЕДПВ забезпечують оперативний доступ до матеріалів із різних пристроїв, а мультимедійні елементи – анімація, аудіо- та відеосупровід – сприяють підвищенню мотивації та пізнавальної активності учнів); *підтримка індивідуалізації навчання* (учитель може добирати матеріали з урахуванням рівня підготовки дітей, а учні – обирати теми відповідно до власних інтересів, що формує самостійність і відповідальність); *розвиток цифрової грамотності* (робота з електронними виданнями допомагає учням засвоювати основи інформаційної культури, критично оцінювати джерела й контент); *екологічність* (використання цифрових форматів сприяє зменшенню споживання паперу та збереженню природних ресурсів); *актуальність і швидке оновлення* (електронні видання легко адаптуються до змін у навчальних програмах та подієвого контексту).

Розглянемо шляхи використання електронних періодичних видань у початковій школі:

1. *У межах типових навчальних програм.* Згідно з чинними освітніми програмами, учні початкової школи мають ознайомлюватися з дитячою періодикою, розрізняти її види та використовувати матеріали як літературне джерело. Програма Р. Б. Шияна передбачає ознайомлення із засобами масової інформації (газетами, журналами, інтернет-ресурсами), зокрема дитячими сайтами, а також вивчення особливостей їхньої форми та змісту [2]. Програма О. Я. Савченко визначає використання дитячих газет і журналів як складову змістових ліній «Читаємо» та «Досліджуємо медіа», «Оволодіваємо прийомами роботи з дитячою книжкою, де учні навчаються сприймати зміст, форму та ділитися враженнями від прочитаного чи переглянутого медіапродукту [3].
2. *В інтегрованому навчанні.* Використання пізнавальних статей, ілюстрацій або мультимедійних матеріалів із журналів для проведення тематичних уроків (наприклад, на заняттях з ЯДС, української мови чи мистецтва).
3. *У проєктній діяльності.* Учні застосовують матеріали з ЕДПВ для підготовки презентацій, творчих робіт, досліджень або класних газет.
4. *Як засіб мотивації до читання.* Художні тексти в журналах формують інтерес до літератури, розширюють читацький досвід і світогляд.
5. *Під час дистанційного навчання.* Електронна періодика забезпечує додаткові інтерактивні завдання та підтримує комунікацію з учнями поза межами класу.
6. *Для організації розвивальних ігор.* Інтерактивні вправи з математичного чи мовного змісту підтримують ігровий характер навчання.

Водночас варто зазначити й основні «виклики» використання ЕДПВ: технічні обмеження (нестача пристроїв, низька швидкість інтернету); інформаційне перевантаження, що ускладнює відбір якісного контенту; необхідність дотримання балансу між онлайн і офлайн активностями для запобігання перевтомі; недостатній рівень цифрової компетентності в окремих учнів та педагогів; неповне представлення друкованих матеріалів у цифровому форматі.

Корисними, на нашу думку, будуть такі рекомендації щодо ефективного впровадження ЕДПВ: *добір якісних джерел* (використовувати перевірені ресурси, що відповідають освітнім цілям (наприклад: «Пізнайко», «Джміль», «Малятко», «Барвінок», «Розумашки», «Стежинка» тощо); *інтеграція з традиційними формами навчання* (поєднувати цифрові матеріали з друкованими для збереження різноманітності дидактичних засобів); *оновлення контенту* (регулярно знайомити дітей із новими випусками електронних журналів); *контроль часу роботи з пристроями* (дотримуватись санітарно-гігієнічних норм щодо тривалості роботи за екраном); *співпраця з батьками* (проводити роз'яснювальну роботу щодо безпечного використання електронних ресурсів удома).

Найпоширенішою практикою представлення ЕДПВ є публікація на сайті фрагментів номерів або коротких анотацій до матеріалів, із можливістю придбання повної версії через передплату. Частина редакцій, орієнтуючись на відкритий доступ, розміщує повні електронні версії номерів, що суттєво підвищує їх доступність для педагогів і школярів. Інші видання формують електронні архіви, де матеріали систематизуються за тематикою або жанрами, незалежно від дати публікації. На жаль, не всі офіційні вебсайти дитячих періодичних видань надають відкритий доступ до архівів номерів, що обмежує можливості педагогів і читачів у використанні повнотекстових матеріалів. Водночас інтернет-ресурси пропонують не лише окремі випуски сучасних журналів, а й масштабні цифрові колекції минулих періодичних видань, які мають значну культурно-освітню цінність.

Так, уже тривалий час функціонує проєкт «Читанка» [4] – публічна онлайн-бібліотека для дітей, яка містить відскановані версії дитячих книжок і журналів, що давно не перевидавалися. Цей ресурс має на меті збереження культурної спадщини українського дитячого книговидавництва та популяризацію читання серед молоді. Серед найцікавіших періодичних видань, представлених у «Читанці», варто відзначити «Барвінок», «Яблуньку», «Малятко», «Соняшник» та «Однокласник» – часописи, які в різні роки відігравали провідну роль у розвитку дитячої літератури та медіапростору України.

Аналогічно, електронна бібліотека «Чтиво» [5] пропонує добірку матеріалів дитячих періодичних видань ХХ століття, зокрема «Барвінка», «Соняшника» та «Веселки», забезпечуючи доступ до архівних випусків, які нині мають не лише історичну, а й дидактичну цінність.

Таким чином, електронні дитячі періодичні видання у поєднанні з цифровими бібліотечними ресурсами створюють потужний інструментарій для навчання, виховання та розвитку молодших школярів. Їх використання в

освітньому процесі сприяє підвищенню мотивації до читання, розвитку інформаційної культури, творчих здібностей і критичного мислення учнів. Водночас важливо зберігати баланс між традиційними та цифровими дидактичними засобами, поєднуючи найкращі можливості обох форматів. Дитячі періодичні видання, хоч і не є єдиним джерелом пізнавального та виховного впливу, становлять цінний і доступний ресурс, який за умови педагогічно обґрунтованого використання може суттєво підвищити ефективність освітнього процесу в початковій школі.

Список використаної літератури

1. Укрпошта. Дитячі та молодіжні медіа. URL : https://peredplata.ukrposhta.ua/index.php?route=product/category&path=97_98&limit=100.
2. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Шияна Р. Б. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Shyyan.pdf>.
3. Типова освітня програма, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. 3-4 клас. URL : <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.3-4.Savchenko.pdf>
4. Дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка». URL : <http://chytanka.com.ua/>.
5. Електронна бібліотека «Чтиво». URL : <https://chtyvo.org.ua/>.

Є. М. Марчинська,

студентка ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Басюк Н.А.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування навичок соціальної поведінки в молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»

Молодший шкільний вік є одним із найважливіших періодів у житті людини, оскільки саме в цей час в дитини закладаються основи соціальної поведінки, моральних орієнтирів, вона вчиться взаємодіяти з оточенням, починає шукати своє місце у світі. Переступивши шкільний поріг, дитина уже входить у складну систему соціальних зв'язків, у якій необхідно враховувати інтереси інших, дотримуватися певних правил, виявляти ініціативу, але

водночас і вміти поступатися. За словами О. Юрченко, «головна особливість молодшого шкільного віку – зміна соціальної позиції дитини. Вона приступає до систематичного навчання, стає членом шкільного і класного колективу, змінюються її відносини з дорослими» [5, с. 234].

Період навчання в початковій школі є сприятливим для розвитку моральних цінностей і основ поведінки, тому саме в освітньому середовищі дитина вчиться жити серед людей, формує комплекс умінь, які забезпечують соціальну взаємодію. Тож не даремно сьогодні дедалі актуальнішим стає не просто формування соціальної компетентності як знань про норми поведінки, а саме вироблення навичок соціальної поведінки. Так, діти мають вміти коректно діяти у певній ситуації, якісно спілкуватися й приймати рішення.

Л. Кулакова слушно відзначає, що одним із провідних видів діяльності молодшого школяра «є навчання, у процесі якого відбувається засвоєння нових знань, набуття умінь і навичок, накопичення знань про довколишню дійсність, природу та суспільство. Ієрархія мотивів та способів поведінки в цьому віці ще не сформована» [2, с. 66], що дає змогу якомога активно впливати на формування навичок соціальної поведінки. Від того, наскільки успішно дитина оволодіє цими навичками в молодшому шкільному віці, залежить її подальша адаптація в суспільстві, вміння працювати в команді, долати конфлікти та будувати стосунки на засадах взаємоповаги.

Широкі можливості для реалізації цього завдання надає інтегрований курс «Я досліджую світ», який побудований так, що дає змогу досліджувати навколишню дійсність у її логічному взаємозв'язку з людиною та суспільством. І. Коча слушно наголошує, що предмет покликаний розвивати критичне мислення школяра, актуальні просоціальні навички, уміння міжособистісної взаємодії школярів [1, с. 29].

У ході курсу передбачається ознайомлення школярів із моделями поведінки, що відповідають загальнолюдським моральним цінностям та нормам права. Діти поступово вчаться розуміти, як їхні дії впливають на оточення, чому важливо поважати інших, як треба діяти в тих чи інших ситуаціях тощо. В цілому формуються уміння спілкуватися в сім'ї, класному колективі, підвищується рівень культури поведінки у громадських місцях, під час навчання та дозвілля.

Особливої ваги набувають уроки, що побудовані на основі спільної діяльності: виконання проєктів, експериментів, спостережень, групових ігор, адже створюють ситуації, в яких можна застосувати знання чи спостереження в соціальному контексті. Наприклад, під час обговорення теми «Як ми дбаємо про довкілля» учні можуть розподілити обов'язки, що дає змогу кожному відчути себе частиною команди та зрозуміти значення колективної відповідальності.

У структурі курсу передбачено кілька напрямів, кожен із яких відображає певний аспект становлення особистості. Так, у межах змістової лінії «Людина» формується акуратність, доброзичливість, чесність. Тому спостерігаючи, як дії школяра впливають на емоційний стан однокласників, дитина починає відчувати відповідальність за власну поведінку, поступово формуючи

самоконтроль. Основна увага у змістовій лінії «Людина серед людей» має бути зосереджена на розвитку емпатії, уміння оцінювати вчинки з позиції добра і зла, що сприяє формуванню здатності до морального вибору, який вважаємо фундаментом соціально зрілої поведінки.

Участь у шкільних або позакласних справах (догляд за клумбами, благодійні акції, допомога літнім людям), що є частиною лінії «Людина в суспільстві» сприяє розвитку відчуття спільної відповідальності за добробут інших [3, с. 68]. Ще однією важливою складовою курсу є змістова лінія «Людина і світ», у межах якої формуються уявлення про різноманіття культур, традицій, мов та способів життя. Завдяки змістовій лінії «Людина і природа» школярі вчаться бачити себе частиною природного світу, беручи участь у природоохоронних акціях, спостерігаючи за сезонними змінами, доглядаючи за рослинами та тваринами тощо.

Таким чином, у процесі дослідження світу (природи, суспільства, власного «я») дитина навчається жити серед людей, розуміти інших і саму себе, будувати відносини, що ґрунтуються на повазі, відповідальності й доброзичливості. Тож чим раніше почнеться системне формування цих навичок, тим більше шансів, що майбутні громадяни будуть гідно представляти свою державу. Уроки «Я досліджую світ» відкривають перед дитиною перші «двері» у цей складний, але цікавий світ людських взаємин.

На окрему увагу заслуговують педагогічні умови формування соціальної поведінки молодших школярів, тож варто виокремити кілька провідних напрямів. Насамперед потрібно працювати над налагодженням партнерських стосунків між учителем і учнями, що створює основу для довіри, відкритості та взаємоповаги. Адже тільки відчуваючи безпеку, дитина вчиться висловлювати свої думки, слухати й розуміти інших, визнавати погляди інших.

Другою важливою умовою є створення емоційно комфортного освітнього простору, в якому дитина почувається важливою. Як зазначає І. Починок, «індивідуалізація соціальної діяльності шляхом вивчення інтересів і потенційних можливостей учнів сприяє переживанню ситуацій успіху, що позитивно впливає на формування соціальної активності та впевненості у власних силах» [4, с. 256]. Саме через позитивні емоції дитина засвоює моделі поведінки, які відповідають моральним нормам і підтримують доброзичливу взаємодію у колективі.

Не менш важливою є доцільність і різноманітність видів соціальної взаємодії, серед яких важливе місце посідають сюжетно-рольові ігри, групові завдання, проєкти та моделювання соціальних ситуацій, що у сукупності дозволяють дітям навчатися у взаємодії. Так, розігруючи життєві сцени, вони аналізують поведінку героїв, порівнюють її з власними вчинками, роблять моральні висновки. Групова робота, у свою чергу, сприяє розвитку співробітництва, умінню розподіляти обов'язки, домовлятися, приймати спільні рішення.

Також вважаємо, що формування якісних навичок соціальної поведінки неможливе без розвитку емоційної культури, оскільки уміння розпізнавати почуття інших, виявляти емпатію, співпереживати є підґрунтям моральної

поведінки кожної людини. Доречними в цьому сенсі є завдання на аналіз почуттів героїв оповідань чи мультфільмів, обговорення певних ситуацій, в яких треба прийняти моральне рішення тощо.

Загалом в межах освітнього простору дитина повинна мати змогу пережити позитивний досвід взаємодії: коли її думку поважають, коли вона допомагає іншому, коли її хвалять за добрий вчинок, що сприятиме формуванню внутрішньої мотивації до соціально прийнятної поведінки. Крім цього, педагог не має працювати з конфліктами, що навчають дітей правильній поведінці у складних ситуаціях, покращують уміння відстоювати свої інтереси у прийнятній в суспільстві формі.

Отже, значення формування навичок соціальної поведінки в молодших школярів складно переоцінити, адже саме в період молодшого шкільного віку закладаються основи соціальної компетентності, що визначатиме подальшу успішність людини в суспільстві. Предмет «Я досліджую світ» створює сприятливі умови для реалізації цього завдання завдяки інтегрованості, діяльнісній природі та ціннісному змісту. Відзначимо також, що у процесі формування навичок соціальної поведінки важливу роль відіграють партнерська взаємодія між учителем і учнями, створення емоційно прийнятного освітнього середовища, використання різноманітних форм соціальної взаємодії, проектної діяльності.

Список використаної літератури

1. Коча І., Лагойський А. Інновації у формуванні соціальної та громадянської компетентностей молодших школярів на засадах концептів Нової української школи. *Педагогічний альманах*. 2021. Вип. 50. С. 23–31
2. Кулакова Л. М. Формування соціальної компетентності молодших школярів в умовах освітньо-виховного процесу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Психологія. 2022. Вип. 14. С. 65–69.
3. Нова українська школа : методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч. метод. посіб. / Воронцова Т. В. та ін. Київ : Видавництво «Алатон». 2019. 128 с.
4. Починок Є., Гусейнова І. Педагогічні умови формування соціальної компетентності молодших школярів. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2023. Вип. 28. С. 251–259.
5. Юрченко О. Структура соціальної компетентності молодшого школяра. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2016. № 7. С. 224–233.

Є. В. Мельник,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О.А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання творчих вправ на уроках мовно-літературної освітньої галузі у процесі розвитку зв'язного мовлення молодших школярів

Розвиток зв'язного мовлення є одним із головних завдань початкової освіти, адже саме в молодшому шкільному віці формуються комунікативні навички, мовна культура та творчі здібності дитини. Уроки мовно-літературної освітньої галузі мають величезний потенціал для розвитку мовлення учнів завдяки використанню творчих вправ, які активізують мислення, фантазію та інтерес до слова.

Проблема розвитку культури мовлення сучасних учнів особливо загострюється в умовах тотальної технологізації й комп'ютеризації суспільства. Особливості їхнього спілкування в соціальних мережах, сервісах і чатах для надсилання повідомлень, безмежний доступ до аудіо й відеоматеріалів у мережі, низька читацька активність, життя в умовах білінгвізму негативно позначаються на розвитку писемного й усного мовлення молодого покоління [4, с. 67].

Науковці-методисти наголошують, що розвиток зв'язного мовлення учнів потребує посиленої уваги з боку вчителя-словесника. Під зв'язним мовленням учені-лінгводидакти розуміють організовану за законами логіки, композиції й граматики єдність, яка має тему, відносну самостійність, завершеність і розчленовується на логічно закінчені частини, пов'язані між собою [1, с. 13].

Формування зв'язного мовлення в учнів початкових класів неможливе без використання творчих вправ, які активізують розумову діяльність, стимулюють інтерес до слова та розвивають емоційно-ціннісне ставлення до мови. Саме через творчу діяльність діти пізнають красу й виразність мовлення, навчаються логічно та послідовно висловлювати власні думки. Творчі вправи сприяють:

- активізації мовленнєвої діяльності;
- формуванню мовленнєвої компетентності та навичок зв'язного мовлення;
- збагаченню словникового запасу, вихованню любові до рідного слова;
- вихованню мовного чуття, розвитку образного мислення і уяви;
- формуванню умінь будувати логічно послідовні висловлювання;
- формуванню впевненості у власних силах, розвитку самостійності і комунікативної ініціативи.

Згідно з дослідженнями сучасних методистів, ефективність мовленнєвого розвитку зростає тоді, коли учні залучені до активного мовотворення, тобто створення власних текстів, висловлювань, діалогів, описів. Такі вправи не лише розвивають мовну компетентність, а й виховують самостійність, креативність. Творчі вправи доцільно добирати з урахуванням вікових особливостей молодших школярів: їхнього прагнення до гри, фантазування, наслідування. Вони мають поєднувати навчальний та ігровий елементи, що сприяє створенню позитивної мотивації до мовленнєвої діяльності.

Проаналізувавши методичні доробки І. Бай [3], Т. Близнюк, Н. Гудими [2], Т. Качак, О. Лілік, Л. Роєнко, О. Сазонової [4], Т. Торчинської [5], приходимо до висновку, що у практиці початкової школи найефективнішими є такі види творчих вправ: словотворчі, текстотворчі, ігрові, інтегровані та вправи зі сторітелінгу, які детальніше розглянемо далі.

1. Словотворчі вправи. Є важливим засобом розвитку мовленнєвих і пізнавальних здібностей молодших школярів, спрямовані на активізацію словникового запасу, формування граматичної та лексичної правильності мовлення, розвиток мовного чуття. Саме завдяки роботі зі словом діти усвідомлюють його багатозначність, виразність і гнучкість, а також навчаються будувати власні висловлювання з урахуванням змісту та емоційного забарвлення. Вони активізують пізнавальну діяльність, адже учень не просто відтворює готові зразки, а самостійно створює нові слова, словосполучення чи вислови на основі власного досвіду. Розглянемо приклади таких вправ:

«Ланцюжок слів». Учителю пропонує базове слово, а діти утворюють від нього нові, змінюючи префікси, суфікси чи основу (*ліс* → *лісовий* → *лісник* → *лісничий* → *лісовичок*). Мета вправи – показати дітям, як із одного слова утворюється «родина слів», і навчити бачити спільну основу.

«Словесна веселка». Учні добирають прикметники-епітети до поданого слова, розширюючи своє уявлення про предмет чи явище (*сонце* – *тепле, ласкаве, яскраве, усміхнене, лагідне*). Вправа сприяє розвитку образного мислення, збагаченню мовлення художніми засобами.

«Словотворча майстерня». Діти утворюють нові слова, додаючи різні префікси або суфікси (*біг* → *пробіг, перебіг, забіг, добіг, бігун, бігунець*). Учні усвідомлюють, як морфеми змінюють значення слова, і вчаться використовувати ці знання у власних висловлюваннях.

2. Текстотворчі вправи – один із найефективніших способів розвитку зв'язного мовлення, адже саме під час роботи над текстом учні вчаться логічно, послідовно й грамотно висловлювати власні думки. Ефективність розвитку мовлення значно підвищується, коли учні виконують завдання, пов'язані зі створенням власних висловлювань – від простих речень до невеликих текстів-розповідей чи описів. Такі вправи допомагають дитині не лише відтворювати вивчене, а творити мовлення як особистісний продукт – виражати думки, почуття, оцінки, ставлення. Розглянемо приклади таких вправ.

«Закінчи історію». Учителю читає або записує на дошці початок короткого оповідання, а учні вигадують продовження (*Одного ранку Петрик прокинувся і побачив, що його кішка зникла...*). Учні створюють власний варіант завершення подій. Мета вправи – розвивати логіку, уяву та вміння доводити думку до завершення.

«Зміни кінець». Пропонується відомий текст або казка, у якій учні повинні змінити розв'язку (*Що було б, якби Попелюшка не встигла повернутися з балу?*). Мета вправи – навчити дітей бачити альтернативні варіанти розвитку подій і вміти вибудовувати причинно-наслідкові зв'язки.

«Склади розповідь за серією малюнків». Діти описують події, зображені на малюнках, у правильній послідовності, створюючи зв'язний текст. Мета вправи

– формування навичок послідовного викладу думок і логічного зв'язку між реченнями.

3. Ігрові творчі вправи поєднують навчальну діяльність із грою – природним і найулюбленим видом активності дітей цього віку. Гра знімає напруження, створює позитивну мотивацію до навчання, допомагає долати мовленнєві бар'єри й сприяє глибшому засвоєнню мовних знань через емоційне переживання. У процесі таких вправ дитина засвоює правила мови ненав'язливо – у цікавій і захопливій формі. Розглянемо приклади таких вправ.

«Словесна естафета». Учитель розпочинає речення, а кожен учень додає по одному слову, утворюючи зв'язний вислів (Учитель: *У лісі жив...* Учень 1: *...маленький...* Учень 2: *...їжачок...* Учень 3: *...який збирав...* тощо). Мета вправи – формування вміння узгоджувати слова, дотримуватися логічної послідовності, слухати партнерів.

«Рими-плутанки» – учитель читає рядки вірша, а учні добирають римоване закінчення (*Вийшло сонце із-за хмари – зазеленіли в полі... (яри)*). Мета вправи – розвивати чуття ритму, звукову культуру мовлення, творчу уяву.

«Склади казку» – дітям дають набір картинок або слів (наприклад: *лисичка, річка, кошик, дощ*), за якими потрібно придумати власну історію. Мета вправи – навчити поєднувати різні мовні одиниці в цілісний текст, формувати вміння складати сюжет.

4. Інтегровані творчі вправи поєднують мовленнєву діяльність із елементами мистецтва, музики, театралізації, малювання, спостереження за природою тощо. Вони допомагають учням сприймати слово не лише як мовну одиницю, а як засіб емоційного та художнього самовираження. Розглянемо приклади таких вправ.

«Театралізована казка». Учні інсценізують знайому казку, змінюючи діалоги, додаючи власні репліки чи події (*після читання казки «Рукавичка» учні придумують новий фінал або сучасну версію подій*). Мета вправи – формування навичок усного мовлення, розвиток інтонаційної виразності, вміння передавати емоційний зміст слова.

«Малюнок до вірша». Діти створюють ілюстрацію до прочитаного поетичного тексту, а потім описують її власними словами (*наприклад, після прочитання вірша Лесі Українки «На зеленому горбочку» намалювати картину і скласти опис*). Мета вправи – поєднання візуального й мовного мислення, розвиток вміння передавати враження словами.

«Музичний текст». Учитель пропонує дітям створити короткий вірш або пісеньку на знайомий мотив (*на мелодію дитячої пісеньки скласти вірш про весну або школу*). Мета вправи – формування ритмічного чуття, розвиток фонетичної виразності, емоційного сприйняття мови.

5. Вправи з елементами сторітелінгу (англ. *storytelling* – мистецтво створення та розповідання історій) дають можливість учням самостійно створювати сюжети, будувати логічну структуру тексту, формулювати думки послідовно й виразно, а також розвивати вміння слухати та аналізувати. Розглянемо приклади таких вправ.

«Історія з трьох слів». Учителю пропонує три випадкові слова, а учні повинні скласти коротку історію, в якій вони логічно пов'язані (*метелик – книга – дощ. «Метелик сховався під книжкою, коли почався дощ, і мріяв про сонце...»*). Мета вправи – формування навичок побудови зв'язного тексту, розвиток фантазії та логіки.

«Історія від імені предмета». Діти створюють розповідь від імені неживого предмета чи тварини (*Я стара книга, і мені дуже приємно, коли мене читають...*). Мета вправи – розвиток емоційного сприйняття, формування вміння передавати внутрішній стан героя.

«Моя історія в п'яти реченнях». Учні складають короткий текст із п'яти речень за певною структурою (*герой → місце події → проблема → розв'язання → висновок*). Мета вправи – навчити дітей створювати міні-тексти, що мають чітку композицію.

Ефективність розвитку зв'язного мовлення молодших школярів значною мірою залежить від методичної майстерності вчителя, його здатності організувати навчальну діяльність у творчій, мотивуючій і доступній формі. Використання творчих вправ має бути не епізодичним, а системним і педагогічно виваженим процесом, що враховує вікові, психологічні та мовленнєві особливості дітей. Вчитель має:

- створювати емоційно позитивну атмосферу на уроці;
- використовувати індивідуальні та групові форми роботи;
- забезпечувати зв'язок творчих завдань із життєвим досвідом учнів;
- давати дітям право вибору (теми, героїв, способу виконання) [2, с. 47].

Таким чином, творчі вправи є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення молодших школярів, адже сприяють активізації їх мовленнєвої діяльності, розвитку уяви та мислення. Їх застосування на уроках української мови та читання формує комунікативну компетентність і навички самостійного висловлювання. Вправи різних типів створюють умови для емоційно насиченого навчання. Ефективність цієї роботи залежить від майстерності вчителя, його здатності мотивувати учнів до творчості. Отже, творча мовленнєва діяльність є важливим чинником формування особистості, здатної мислити, відчувати й самовиражатися через слово.

Список використаної літератури

1. Біляєв О. М. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник. Київ : Генеза. 2005. 180 с.
2. Гудима Н. Інноваційні технології навчання української мови та читання в початковій школі : Навчально-методичний посібник. Кам'янець-Подільський : Вид. Ковальчук О.В. 2024. 248 с.
3. Качак Т. Б., Близнюк Т. О., Бай І. Б. Розвиток у молодших школярів художньо-образного мовлення. *Інноваційна педагогіка*. 2024. Т. 1. № 67. С. 99–102.
4. Лілік О., Сазонова О. Розвиток зв'язного мовлення учнів на уроках мовно-літературної галузі в умовах «Нової української школи». *Вісник*

Національного університету Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка. 2025. № 188 (32). С. 66–72.

5. Роєнко Л. М., Торчинська Т. А. Технології навчання в мовно-літературній галузі початкової школи : Навчально-методичний посібник для самостійної роботи. Умань : Візаві. 2018. 149 с.

О. А. Нестерчук,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Ігрові технології як інструмент формування креативного мислення в учнів початкової школи на уроках математики

Математика в шкільному курсі традиційно сприймається як складна для засвоєння дисципліна. Проте саме вона створює широкі можливості для розвитку креативного мислення, адже включає процеси пошуку нестандартних рішень, узагальнення, моделювання та оперування логічними структурами. Водночас переважання репродуктивних методів навчання, таких як заучування алгоритмів і механічне відтворення знань, часто обмежує творчий потенціал учнів. У цьому контексті ігрові технології постають як ефективний засіб активізації креативної складової математичного мислення.

Початкова освіта в Україні активно оновлюється відповідно до положень Концепції Нової української школи, яка визначає формування ключових компетентностей як стратегічний орієнтир сучасного навчального процесу. Особливу увагу в цьому контексті приділено розвитку критичного та креативного мислення – здатності учнів до нестандартного вирішення завдань, гнучкого мислення та творчої ініціативи, що є не менш важливими, ніж засвоєння базових знань. Як зазначено в Концепції, «школа має навчити учня мислити, аналізувати, робити висновки, приймати рішення» [3, с. 40].

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз особливостей формування креативного мислення учнів початкової школи засобами ігрових технологій у процесі навчання математики.

Питання формування креативного мислення в освітньому процесі стали предметом дослідження багатьох українських науковців, серед яких О. Антонова, Г. Костюк, С. Костренко, В. Моляко, В. Павленко, Т. Позняк, О. Смалько, Л. Ткаченко, Т. Шанкова та інші.

О. Антонова розглядає креативне мислення як здатність особистості до створення нових ідей, нестандартного бачення проблем та трансформації знань у нові контексти [1, с.14–41], Т. Шанскова визначає креативне мислення як здатність генерувати нові ідеї, нестандартно осмислювати інформацію та діяти в умовах змін [6, с. 142–146], В. Павленко трактує креативне мислення як здатність особистості до нестандартного вирішення завдань, інтеграції інтелектуальних і творчих ресурсів, що є важливою умовою адаптації в сучасному світі [4, с. 167–177].

Критичне мислення в учнів початкової школи зумовлене їхніми віковими особливостями, має свою специфіку формування та розвитку. В цьому віці домінує наочно-образне мислення, тому здатність до аналізу, порівняння, узагальнення та оцінювання інформації реалізується переважно через практичну діяльність, ігрові ситуації та емоційно забарвлені завдання. Діти молодшого шкільного віку ще не володіють повною мірою абстрактно-логічними операціями, однак можуть виявляти суперечності, ставити запитання, висловлювати сумніви, що є проявами початкових форм критичного мислення.

Формування критичного мислення в учнів початкової школи потребує створення освітнього середовища, яке стимулює рефлексію, аргументацію та пошук альтернативних рішень. Ігрові технології в цьому контексті виступають не лише засобом активізації пізнавальної діяльності, а й ефективним інструментом розвитку критичного мислення. Проблемні запитання, завдання з відкритим кінцем, логічні ігри, ситуації морального вибору – усе це може бути реалізовано в ігровому форматі, що забезпечує емоційну залученість, співпрацю та безпечний простір для самостійного осмислення інформації. Саме через гру дитина вчиться аналізувати, сумніватися, аргументувати та приймати рішення, тобто критично мислити.

Ігрові технології на уроках математики реалізуються в різних формах – від рольових і сюжетно-імітаційних ігор до уроків-змагань, конкурсів і математичних квестів. Їх застосування активізує пізнавальну діяльність учнів, сприяє розвитку креативного та критичного мислення, формує навички аналізу, узагальнення й пошуку нестандартних рішень. Саме гра створює умови для творчого самовираження, співпраці та інтелектуальної ініціативи.

У роботі Н. Листопад зазначено, що ігрові технології є ефективним засобом формування в учнів початкової школи умінь роботи з даними – аналізу, класифікації, порівняння та узагальнення, – через інтерактивні завдання та логічні ігри. Автор підкреслює, що гра створює природне середовище для розвитку логічного і критичного мислення, сприяє формуванню математичної компетентності та навичок роботи з даними через інтерактивні завдання, ігри, змагання та візуальні моделі [2].

Ігрові технології дедалі активніше впроваджуються в освітній процес як ефективний засіб підвищення мотивації, творчості та зацікавленості учнів. Гра як природна форма діяльності дитини сприяє активному засвоєнню математичного матеріалу, розвитку навчальної активності, якості знань і інтелектуальної самостійності.

З огляду на потенціал гри як засобу розвитку творчого мислення, наведемо приклади ігрових технологій, які ефективно застосовуються на уроках математики в початковій школі: математичні квести, логічні лабіринти, сюжетнорольові ігри, ігри-змагання, уроки-мандрівки, уроки-конкурси, вправи на побудову математичних історій, задачі з відкритим кінцем, ігри на класифікацію та узагальнення, імітаційні ситуації, математичні ребуси, настільні ігри з числами, інтерактивні вправи з використанням цифрових ресурсів, математичні диктанти у формі гри, вправи на створення власних задач, логічні ланцюжки, математичні пазли.

З огляду на це, доцільно розглянути конкретні приклади ігрових технологій, що сприяють розвитку креативного мислення на уроках математики в початковій школі: гра «Математичне кафе» (учні «замовляють» приклади з меню, обираючи рівень складності), гра «Знайди помилку» (діти аналізують розв'язання задач і шукають логічні або обчислювальні помилки), гра «Математичне лото» (учні зіставляють приклади з правильними відповідями), гра «Кодоване повідомлення» (розв'язуючи приклади, діти відкривають зашифроване слово або фразу), гра «Хто швидше?» (змагання на час у розв'язанні нестандартних задач) тощо.

Іншими прикладами ігрових технологій є математичні квести, логічні лабіринти, уроки-мандрівки, вправи на створення власних задач. Наприклад, гра «Знайди помилку»: учні аналізують готові розв'язання задач і виявляють помилки. «Математичне кафе»: діти «замовляють» приклади з меню, обираючи рівень складності. «Математичний квест» – серія завдань, об'єднаних спільною сюжетною лінією. «Магічний квадрат»: у клітинки квадрата вписуються числа так, щоб сума по вертикалі, горизонталі чи діагоналі дорівнювала 6. «Кодоване повідомлення»: розв'язуючи приклади, учні відкривають зашифроване слово або фразу. «Хто хоче стати мільйонером?»: гра може застосовуватися під час повторення чи підбиття підсумків будь-якої теми за аналогією з відомим телевізійним шоу. «Морський бій» – гра, яка допомагає розвивати уважність, кмітливість та вчить учнів визначати положення точки на площині за координатами. «Математичне доміно»: картки з прикладами і відповідями складаються у логічний ланцюг. «Хто швидше» – змагання на час у розв'язанні нестандартних задач, які розвивають критичне та креативне мислення учнів початкових класів.

На думку Л. Хохлової та М. Деркач, ігрові технології доцільно застосовувати на різних етапах уроку математики. На початку – для мотивації та актуалізації знань через «кодовані вправи», «графічні диктанти», «математичні лабіринти», «магічні квадрати», кросворди, ребуси. Під час закріплення – через вправи типу «Знайди помилку» та інші логічні завдання, що стимулюють аналітичне мислення та навчальну активність [5, с. 212].

Отже, застосовування ігрових методик для розвитку креативного мислення молодших школярів поєднує процес засвоєння знань із формуванням творчих умінь, самостійності та пізнавального інтересу, що сприяє легшій інтеграції математики в загальний освітній процес і формує в дітей готовність до розв'язання різноманітних завдань у майбутньому.

Використання ігрових технологій на уроках математики є ефективним засобом розвитку креативного мислення учнів. Використання ігрових методик, зокрема сюжетно-рольових ігор, математичних квестів, цифрових платформ дозволяє зробити процес навчання захопливим і пізнавальним, що підвищує мотивацію учнів і формує позитивне ставлення до математики. Перспективи подальших досліджень означеної проблеми полягають у створенні системи інтегрованих ігрових технологій, що поєднують традиційні методи з інноваційними цифровими засобами, а також у підготовці педагогів до їх ефективного використання як інструментів розвитку творчого потенціалу школярів.

Отже, ігрові технології на уроках математики в початковій школі сприяють розвитку креативного і критичного мислення школярів, підвищують їх мотивацію та активність. Використання різноманітних ігор на різних етапах уроку забезпечує глибше засвоєння матеріалу, формує навички аналізу, узагальнення та пошуку нестандартних рішень, що відповідає вимогам сучасної освіти. Подальші наші дослідження можуть бути спрямовані на розробку авторських ігор для різних тем з математики, а також на аналіз ефективності цифрових ігрових ресурсів у початковій школі.

Список використаної літератури

1. Антонова О.Є. Сутність поняття креативності: проблеми та пошуки. *Теоретичні і прикладні аспекти розвитку креативної освіти у вищій школі* : монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14 –41.
2. Листопад Н. Ігрові технології формування в учнів початкової школи умінь роботи з даними. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722863/1/%D0%86%D0%B3%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%B3%D1%96%D1%97.pdf> (дата звернення: 03.10.2025).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування загальної середньої освіти / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2016. 40 с. [Book-FINAL-CS6-UPD](#)] (дата звернення: 03.10.2025).
4. Павленко В. Формування креативної особистості: виклики часу й нові контексти розвитку. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том IV: Зміни та синергія в розвитку науки та освіти [колективна монографія] / [Наукова редакція: Я. Гжесяк, І. Зимомря, В. Ільницький]. Конін – Ужгород – Херсон – Київ: Посвіт, 2020. С.167 –177.
5. Хохлова Л. Г., Деркач М. О. Ігрові технології у навчанні математики як засіб підвищення навчальної мотивації учнів. *Підготовка майбутніх учителів фізики, хімії, біології та природничих наук в контексті вимог Нової української школи* : збірник тез доповідей III Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль 2021. С. 210 –213.
6. Шанскова Т., Розвиток критичного мислення майбутніх вчителів початкових класів Нової української школи у процесі професійної підготовки в ЗВО. *Специфіка фахової підготовки майбутніх учителів на засадах*

компетентнісного підходу: досвід, реалії, перспективи. Збірник матеріалів Всеукраїнської з міжнародною участю науково-практичної конференції (29 листопада 2022 року) / за заг. ред. І.В. Голубовської. Житомир: ФОП «Н.М.Левковець». 2022. С. 142 –146.

І. В. Ніколаєць,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – завідувач кафедри професійно-педагогічної,
спеціальної освіти, андрагогіки та управління, доктор педагогічних наук,
професор **Антонова О. Є.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Особливості застосування проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Однією з особливостей Нової української школи є впровадження в початковій освіті інтегрованого курсу «Я досліджую світ», спрямованого на вивчення багатопланових об'єктів, що включають інформацію з різних навчальних предметів. Використання широких міжпредметних зв'язків дозволяє різнобічно досліджувати однопланові об'єкти. Цей курс має специфічну структуру, методи та прийоми навчання, спрямовані на ефективну організацію та досягнення поставлених цілей [2].

Раніше технології проєктної діяльності було зорієнтоване на середню та старшу шкільну ланки, а в початковій школі застосовувалися рідко. Однак Нова українська школа відкриває широкі можливості для реалізації проєктної діяльності в навчанні учнів початкових класів. У сучасному освітньому процесі акцент на практичному застосуванні знань стає все більш важливим. Уроки інтегрованого курсу «Я досліджую світ» відкривають широкі можливості для використання проєктної діяльності як ефективного методу навчання. Проєктна діяльність не лише стимулює інтерес учнів до навчання, а й сприяє розвитку їхніх навичок, творчості та критичного мислення.

Проєктна діяльність – один із ефективних методів навчання, що дозволяє учням розвивати ключові компетентності, визначені Державним стандартом початкової освіти. В початковій школі проєктна діяльність є ключовим методом навчання, який активно залучає учнів до процесу здобуття знань та вмінь. Його суть полягає в організації навчання шляхом виконання практичних проєктів, які

включають у себе теми та завдання, орієнтовані на практичний досвід. В. Андрущенко зазначає, що практичний досвід у навчальному процесі дає важливі орієнтири, оскільки практичне застосування знань значно підвищує їхню соціальну цінність та значущість [1, с. 6].

Проектні завдання, включені до уроків курсу «Я досліджую світ», можуть бути чудовими інструментами для поглибленого вивчення тем та для стимуляції інтересу учнів. Головною метою інтегрованого курсу є розвиток дослідницьких здібностей, критичного мислення та навичок роботи з інформацією. Проектна діяльність допомагає розвивати креативність учнів, навички комунікації, співпраці, вирішення проблем, учнів, як комунікація, співпраця, креативність та вирішення проблем. Проекти дозволяють учням вибрати теми, що їх цікавлять, та самостійно досліджувати їх.

Проектна діяльність – це не лише засіб вивчення теми, а й спосіб розвитку творчості, самостійності та комунікаційних навичок учнів. Цей метод навчання сприяє використанню знань у практичних завданнях, розвиває критичне мислення та вміння аналізувати інформацію.

Виступаючи однією з основних структурних одиниць процесу навчання, проектна діяльність сприяє:

- забезпеченню цілісності педагогічного процесу, здійсненню в єдності різнобічного розвитку, навчання й виховання учнів;
- розвитку пізнавальних і творчих здібностей учнів, їх активності й організованості, самостійності та цілеспрямованості учнів;
- формуванню проектного світогляду й мислення, набуттю узагальнених предметних і міжпредметних знань та вмінь;
- адаптації до сучасних соціально-економічних умов життя;
- самостійності та відповідальності учнів, оскільки вони беруть на себе активну роль у всьому процесі: від планування до представлення результатів;
- формуванню пізнавальних мотивів навчання, бо учні бачать кінцевий результат своєї діяльності, який підвищує їхню самооцінку, викликає бажання вчитися і вдосконалювати свої знання, вміння та особистісні якості [3].

У навчальній програмі інтегрованого курсу «Я досліджую світ» передбачено використання проектної технології на кожному етапі навчання. Кожен новий проект вимагає вирішення кількох цікавих, корисних, пов'язаних із реальним життям завдань, співвіднесених із програмовим змістом. Учні необхідно вміти координувати свої зусилля із зусиллями інших для успішного виконання проекту. Для досягнення успіху школяр має систематично здобувати знання та використовувати їх для виконання завдань.

Осмислення та систематизація інформації є ключовими в процесі здійснення проекту. Для досягнення цілей проекту важливо знати, які знання необхідні для його виконання. Також слід визначити, яку саме інформацію треба знайти та з яких джерел можна її отримати (наприклад, інтернет, довідники, підручники). Для успішного завершення проекту потрібні певні навички. Якщо ви вже маєте ці навички, це чудово; якщо ні, то варто

визначити, як ви можете їх здобути. Крім того, вам можуть знадобитися ці навички і в майбутньому [5].

Використання проєктної діяльності на уроках цього інтегрованого курсу може мати різноманітні форми: від створення презентацій і досліджень до проведення практичних експериментів та спільних проєктів. Учні можуть досліджувати екологічні аспекти, культурні особливості різних країн або вивчати наукові концепції через практичні дослідження.

У початковій школі використання методу проєктів спрямоване на розвиток навичок співпраці та ділового спілкування в колективі. Це означає, що потрібно поєднувати індивідуальну самостійну роботу з груповими заняттями, обговоренням дискусійних питань та застосуванням елементів дослідницької методики. Мета полягає у творчому створенні кінцевого продукту учнями, що сприяє їх власній творчості. Слід зазначити, що проєктна діяльність молодших школярів – це форма активного навчання, де вони активно засвоюють знання та застосовують їх у практичних завданнях. Основна ідея полягає в мотивованому досягненні поставленої мети через створення творчих проєктів та забезпечення єдності й послідовності різних аспектів навчального процесу [4].

Отже, застосування проєктної діяльності на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» сприяє підвищенню якості освітнього процесу, активізує пізнавальний інтерес учнів, розвиває їхню самостійність, відповідальність і комунікативні навички. Така діяльність дає змогу реалізувати індивідуальний потенціал кожної дитини через практику і творчі завдання. Учителю повинен створити умови для успішного виконання проєктів, забезпечуючи підтримку, консультативну допомогу та доброзичливе навчальне середовище.

Проєктна діяльність виступає ефективним засобом формування ключових компетентностей, передбачених Державним стандартом початкової освіти, і сприяє становленню активної, мислячої та відповідальної особистості молодшого школяра.

Список використаної літератури

1. Андрущенко В. Основні напрями оптимізації взаємодії практики і освіти в сучасному українському соціумі. *Вища освіта України*. 2017. № 4. С. 5–12.
2. Бритикова Г. Метод проєктів як сучасна педагогічна технологія. *Управління школою*. 2008. № 7. С. 26–28.
3. Дятко Г., Яремко О. Основи проєктної діяльності навчально-виховного процесу у початковій школі. Дрогобич. 2009. 30 с.
4. Метод проєктів : особливості застосування в початковій школі : посіб. для вчителів початкових класів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, студентів педагогічних факультетів ВНЗ. Київ : Київський міський педагогічний університет ім. Б. Д. Грінченка. 2009. 42 с.
5. Тягло О. В., Цимбал П. В. Проєктні технології : особливості впровадження у початковій школі. *Початкове навчання та виховання*. Харків : Основа. 2008. № 19–21.

Д. В. Новікова,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Коновальчук І. М.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування пізнавальної активності в учнів початкової школи шляхом впровадження ігрових технологій на уроках математики

Сучасна освіта вимагає від педагогів створення умов для розвитку пізнавальної активності учнів початкової школи. Навчання має бути цікавим і корисним для кожної дитини, тому освітній процес слід адаптувати до її потреб і можливостей. Формування пізнавальної активності молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, застосування ігрових технологій у навчанні математики розглядається як ефективний засіб її стимулювання.

Згідно з Державним стандартом початкової освіти, метою початкового рівня загальної середньої освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості школярів. Ров'язання цих важливих завдань передбачає створення освітнього середовища, яке сприяє розвитку пізнавальної активності учнів, враховує їхні інтереси, потреби та індивідуальні можливості, а також забезпечує умови для реалізації особистісного потенціалу кожної дитини [2].

Проблему формування пізнавальної активності учнів досліджували багато вітчизняних науковців. Психологічні аспекти цього процесу висвітлено у працях І. Бех, С. Божук, Л. Долинської, Д. Дубравської, Г. Костюк, О. Скрипченко. Сутність пізнавальної діяльності та шляхи її активізації розглядали Н. Боднарчук, Л. Мар'яненко, О. Мельникова, О. Сушенцева, Т. Тернавська. Особливу увагу засобам активізації пізнавальної діяльності молодших школярів приділили О. Катеруша, О. Ковшар, Л. Романенко, С. Романюк, О. Савченко. У контексті використання ігрових технологій на уроках математики ці дослідження створюють теоретичне підґрунтя для розробки ефективних методичних підходів до стимулювання інтересу, мотивації та самостійності учнів.

Метою статті є аналіз можливостей використання ігрових технологій для формування пізнавальної активності учнів початкової школи на уроках математики.

Відповідно до Концепції «Нова українська школа», пізнавальна активність учнів початкової школи розглядається як ключова умова якісного навчання. У документі зазначено: «Навчання має ґрунтуватися на зацікавленості, мотивації, діяльності учня, його здатності спілкуватися, співпрацювати, міркувати, обґрунтовувати власні ідеї, бути собою» [5]. Такий підхід передбачає, що учень

є активним учасником освітнього процесу, а не пасивним споживачем знань. Формування пізнавальної активності, самостійності й творчості відбувається через створення навчального середовища, яке підтримує ініціативу, допитливість і внутрішню мотивацію дитини до навчання.

Пізнавальна активність розглядається як самостійна, ініціативна діяльність особистості, спрямована на пізнання навколишнього світу. Н. Бондарчук акцентує на стійкому інтересі до здобуття нових знань, готовності до досліджень та самостійності [1, с. 103], а І. Шкільна пов'язує її з допитливістю та потребою вирішення життєвих проблем [7, с. 86]. Отже, це внутрішньо мотивована активність, що сприяє розвитку знань, умінь і навичок у процесі пізнання.

Особливості пізнавальної активності молодших школярів полягають у природній допитливості, емоційній чутливості та потребі в діяльнісному, ігровому способі засвоєння знань. Високий рівень цієї активності є ключовою умовою розвитку мислення, тому важливо організовувати навчання так, щоб воно стимулювало розумову та практичну активність дітей. Ефективними засобами активізації виступають розвивальні ігрові методи, які сприяють зацікавленості, самостійності та творчому пошуку.

Компанець Н. вважає, що логіко-математичний розвиток молодших школярів охоплює якісні зміни в когнітивній діяльності, що виникають під час формування математичних понять і логічних операцій. Важливим чинником розвитку світогляду дитини є логічне мислення. Тому педагоги й батьки мають стимулювати інтерес до математики, зокрема через ігрову діяльність, яка сприяє легшому засвоєнню навчального матеріалу [4, с. 26].

На думку І. Дичківської, ігрові технології – це ігрова форма взаємодії педагога й школярів, спрямована на формування вмінь розв'язувати складні завдання шляхом компетентного вибору альтернативних варіантів у межах певного сюжету [3, с. 256]. Ігрові технології на уроках математики сприяють розвитку пізнавального інтересу, творчих здібностей, бажання та вміння вчитися. Проблемні ігрові ситуації викликають інтерес і стимулюють здатність учнів швидко сприймати завдання та знаходити рішення.

Використання ігрових технологій на уроках математики в початковій школі сприяє підвищенню пізнавальної активності учнів, формуванню інтересу до навчання, розвитку логічного мислення та самостійності в розв'язанні навчальних завдань, зокрема, математичні квести, сюжетно-рольові ігри, логічні лабіринти, вікторини на платформах LearningApps і Kahoot, ігрові задачі з елементами «хитринки», математичне доміно, інтерактивні вправи, дидактичні ігри з практичним змістом.

Наприклад, хакатони – це інноваційна форма організації навчання, що сприяє розвитку пізнавальної активності, комунікації та партнерства між учнями. У межах хакатонів діти розв'язують складні логічні завдання (ребуси, кросворди, головоломки, квести), навчаються працювати над проєктами, аргументовано висловлювати думки, дискутувати та шукати ефективні стратегії вирішення проблем. Завдання подаються у формі змагання або квесту з чіткими

ролями, обмеженим часом і творчими викликами, набувають ознак ігрової технології.

Мейкерство – це творча діяльність, яку ініціюють самі учні. Наприклад, на уроках математики діти можуть створювати геометричні фігури з паперу, досліджувати їхні властивості або виконувати завдання на побудову фігур із заданими параметрами. У процесі роботи вони самостійно обчислюють, експериментують і навчаються через принцип спроб і помилок. Якщо навчальні завдання подаються у форматі гри, де учні взаємодіють із персонажами, виконують завдання та розв'язують проблемні ситуації, такий підхід перетворюється на ігрову технологію.

Сторітелінг – це мистецтво розповідати креативні та захопливі історії. На уроках математики його використовують для формування інтересу до предмета та осмислення його значення в житті. Учні можуть створювати або слухати історії на математичну тематику, наприклад: «Подорож шістки», «Дружба одиниць і нулів», «Плутанина в місті знаків», «Пригоди в цифровому місті», «Брати та сестри – кути», «Як нуль ділиться і не ділиться». Коли навчальні історії, що містять елементи гри – персонажів, завдання, сюжетні проблеми – перетворюються на ігрову технологію, яка активізує пізнавальну діяльність учнів і робить навчання емоційно насиченим та захопливим [6, с. 67].

Реалізація ігрових технологій на уроках математики в початковій школі вимагає активної участі вчителя, який виконує функції організатора, координатора та наставника. Його завдання – створити умови для розвитку пізнавальної активності, логічного мислення та творчого потенціалу учнів. Ефективне застосування ігрових методів передбачає поетапну структуру: мотиваційний етап (вступ до ігрової ситуації, формулювання проблеми), пізнавально-діяльнісний етап (виконання завдань, дослідницька робота, моделювання), рефлексивний етап (аналіз результатів, обговорення, узагальнення). Вчитель має не лише організовувати навчальний процес, а й підтримувати ініціативу учнів, сприяти партнерській взаємодії та адаптувати завдання відповідно до їхніх індивідуальних особливостей.

Отже, ігрові технології на уроках математики допомагають учням краще засвоювати матеріал, розвивати логічне мислення та цікавість до навчання. Вчитель відіграє важливу роль у тому, щоб організувати навчання поетапно, враховуючи рівень і потреби дітей. У подальших дослідженнях варто розглянути, як саме різні види ігрових методів – хакатони, мейкерство, сторітелінг – впливають на математичний розвиток учнів і як їх можна поєднати з вимогами сучасної шкільної програми.

Список використаної літератури

1. Бондарчук Н. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів. Житомир. 2018. 103 с.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Режим доступу: <http://surl.li/nviym>
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології. Київ: Академвидав. 2004. 256 с.

4. Компанець Н. Дидактичні ігрові ситуації для адаптації дитини до школи і розвитку мислительних процесів. Київ. 2010. С. 26–28.
5. Концепція «Нова українська школа». Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
6. Марко М. Педагогічні можливості навчально-ігрових технологій в освітньому процесі початкової школи. Мукачево. 2017. 67 с.
7. Шкільна І. А. Педагогічні умови активізації ігрової діяльності дітей. Київ. 2019. 86 с.

А. І. Петренко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н.А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування екологічної відповідальності в здобувачів початкових класів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» (природнича освітня галузь)

У сучасних умовах екологічна ситуація в Україні залишається досить складною через тривале антропогенне навантаження, катастрофу на Чорнобильській АЕС та наслідки повномасштабного вторгнення російських військ, особливо у східних регіонах країни. Тому дедалі більше усвідомлюється потреба виховувати покоління з новим типом мислення – екологічно відповідальним. Зважаючи на це, школа, зокрема початкова ланка освіти, набуває особливого значення як середовище, в якому закладаються основи відповідального ставлення до природи. Оскільки саме в молодшому шкільному віці в дітей актуалізується інтерес до навколишнього світу, поглиблюється бажання структурувати інформацію та зв'язки між окремими елементами системи в єдине ціле, доцільно розвивати їх здатність до емоційного співпереживання та екологічної відповідальності.

Кожен повинен розуміти, як впливає на довкілля викинута на узбіччі скляна пляшка, пластикова ємність тощо, проте навіть такий, на перший погляд, дріб'язок може спричинити довготривалі негативні наслідки у природному середовищі. Скло або пластик, потрапляючи у ґрунт чи водойму порушує природну рівновагу, завдаючи шкоди рослинам, тваринам і здоров'ю людей. Через це важливо, щоб дитина з ранніх років усвідомлювала: кожен предмет, залишений у природі, не зникає безслідно, а стає частиною ланцюга екологічних проблем.

Екологічна відповідальність школяра початкової школи – це усвідомлене ставлення дитини до природи, що виявляється у готовності берегти, охороняти та раціонально використовувати природні ресурси, а також у розумінні наслідків власних дій для довкілля.

Завдяки впровадженню інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у навчальний процес створюються передумови для поєднання знань із різних галузей – природничої, соціальної, історичної, громадянської та здоров'язбережувальної, що, за спостереженням І. Андрусенка, сприяє «формуванню в учнів цілісної картини світобачення» [1, с. 103]. Використовуючи потенціал цього курсу, можна розвивати пізнавальний інтерес юного покоління, виховувати відповідальність за збереження довкілля шляхом усвідомлення взаємозв'язків між природою та діяльністю людини. Тобто щоб сформувати екологічно відповідальної поведінку, треба також сприяти розвитку здатності осмислювати власну роль у підтриманні екологічної рівноваги. За допомогою спостереження за природними об'єктами, аналізу наслідків людської діяльності, виконання практичних завдань юне покоління вчиться любити природу.

Крім цього, за допомогою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» створюється сприятливе середовище для реалізації дослідницької діяльності молодших школярів, адже він структурований так, щоб допомогти дитині осмислити природу як частину цілісного світу, в якому всі явища взаємопов'язані. Погоджуючись із думкою І. Андрусенка, згідно з якою дитина «уявляє світ як єдине ціле, в якому всі об'єкти взаємопов'язані», варто додати, що саме через інтегроване вивчення природничих явищ, соціальних процесів та моральних цінностей відбувається поступове формування екологічної відповідальності учнів [1, с. 108].

У ході вивчення курсу учні беруть участь у колективних проєктах, ведуть щоденники спостережень, аналізують результати власних досліджень. У процесі такої діяльності дитина відчуває, що її дії мають значення для довкілля, через що формується внутрішня потреба дотримуватися екологічно доцільних звичок. Однак вважаємо, що у процесі становлення екологічно відповідальної особистості вирішальну роль відіграє практична діяльність, тому доцільно залучати учнів до спостережень, дослідів та пошукових завдань, які формують внутрішню мотивацію до природодоцільної поведінки. Саме через безпосередню взаємодію з природою здобувається важливий емоційний досвід, який стає основою особистісного ставлення до довкілля. Коли учень власноруч висаджує дерево, спостерігає за ростом рослини, піклується про кімнатні квіти чи доглядає прищільну ділянку, у нього формується відчуття причетності до живого світу, розуміння того, що навіть найменша дія має значення для збереження природи.

За допомогою спостережень учні вчаться бачити закономірності у природних процесах, усвідомлювати, як змінюється стан довкілля залежно від людської діяльності. Виконуючи прості досліді (наприклад, очищення води різними способами, досліді з ґрунтом, вирощування рослин за різних умов), з'являється розуміння цінності природних ресурсів і того, як легко їх можна зруйнувати необдуманими вчинками.

Як відзначає Т. Нінова, об'єктами для дослідницької роботи можуть стати родина, рідний край, вода, сміття, рослини, здоров'я, адже кожний із них передбачає дослідження взаємозв'язків людини і природи та «розуміння

особистої відповідальності за стан довкілля» [4, с. 770]. Варто відзначити особливий потенціал кожного зі вказаних об'єктів, однак важливий саме комплексний уплив, який особливо актуальний насамперед для початкової школи. Адже якщо не сформувати екологічну відповідальність із юних літ, то в дорослому віці дуже складно знайти вагомі аргументи та засоби для того, щоб стимулювати до відповідального використання природних ресурсів.

Отже, під час уроків «Я досліджую світ» у початковій школі вчитель допомагає дитині усвідомити її причетність до збереження природи, через що кожна навчальна ситуація стає підґрунтям для морального вибору. Особливу увагу І. Андрусенко пропонує зосереджувати на організації дослідницьких завдань, пов'язаних із природознавством рідного краю, у ході яких дитина спостерігає, як від її дій залежить стан рідного міста чи села, завдяки чому можна покращити вигляд парку чи скверу. Додамо, що у ході спостережень за флорою та фауною, аналізу екологічного стану місцевих водойм і парків діти навчаються оцінювати стан природи як частини власного світу.

У підручниках «Я досліджую світ» [2] містяться завдання як репродуктивного, так і творчого характеру, які в комплексі спрямовані на розвиток мислительних дій та операцій, уміння розкривати причини і наслідки, зв'язки між діями та явищами. Використовуючи такі завдання, варто, наприклад, моделювати ситуації морального вибору, у яких діти аналізують наслідки людських дій для природи. Так, у підручнику для 4-го класу подано таке завдання: «Що буде, якщо людство використає усі природні ресурси? Як цьому запобігти?» [2, с. 71], що активізує уяву школярів, вчить мислити причинно-наслідковими зв'язками та, що не менш важливо, розвиває екологічне передбачення, тобто здатність прогнозувати наслідки людських дій.

Розглядаючи природне середовище як освітній ресурс, завданням педагога є показати, що життя людини та навчальна діяльність – це єдине ціле. Тому беручи участь у збереженні природи та у раціональному використанні її ресурсів, діти починають значно краще усвідомлювати цінність навколишнього світу, через що екологічна відповідальність стає невід'ємною частиною її життєвої позиції. Особливе значення для формування екологічної відповідальності має саме молодший шкільний вік, коли ще не сформовані стереотипи поведінки та система цінностей.

Отже, у ході вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» необхідно створити умови для всебічного розвитку молодших школярів, насамперед для формування екологічної відповідальності. Інтегруючи навчальні галузі, дослідницьку діяльність, діяльнісний підхід і морально-ціннісне осмислення взаємин між людиною та природою, учитель сприяє становленню особистості, здатної діяти усвідомлено й відповідально. У результаті молодші школярі краще пізнають навколишній світ та вчаться жити у гармонії з ним, розуміючи власну роль у збереженні життя на планеті.

Список використаної літератури

1. Андрусенко І., Котелянець Н., Агеєва О. Особливості реалізації змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах Нової української

школи. *Початкова освіта: методичні рекомендації щодо організації навчального процесу в 2018/2019 навчальному році*. Київ : УОВЦ «Оріон». 2018. С. 102–110.

2. Гільберг Т., Тарнавська С., Павич Н. Я досліджую світ : підруч. для 4 кл. закл. заг. се-ред. освіти. (У 2 ч.). Ч. 1. Київ : Генеза. 2021. 160 с.

3. Граматик Н. В. Категорія екологічної відповідальності в світлі сучасних наукових досліджень. *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 2. С. 27–31.

4. Нінова Т. Дослідницька робота з природознавства рідного краю як спосіб формування екологічної компетентності молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Перспективи та інновації науки (Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»)*. 2025. № 2. С. 762–772.

В. Ю. Пилипчук,

студентка ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі засобами цікавих ігор і вправ

В умовах воєнного стану та загальної нестабільності особливої актуальності набуває питання розвитку та підтримки пізнавального інтересу молодших школярів на уроках мовно-літературної освітньої галузі. Війна суттєво впливає на емоційний стан дітей, їхню здатність зосереджуватися та виявляти активність у навчанні. У поєднанні з традиційними труднощами освітнього процесу це призводить до поступового зниження пізнавальної мотивації, що негативно відображається на якості знань і загальному розвитку особистості.

Серед основних чинників втрати інтересу можна назвати: одноманітність завдань, переважання репродуктивних методів, обмежені можливості живого спілкування через дистанційні чи змішані форми навчання, а також підвищену емоційну вразливість дітей у зв'язку з воєнними подіями. Тому спостерігається пасивність, зниження ініціативності та формальне ставлення до навчальної діяльності молодших школярів.

Подолати ці труднощі можливо завдяки впровадженню в освітній процес цікавих ігор та вправ, які не лише поживляють навчання, а й створюють умови для відновлення емоційного стану дітей. Ігрові методи, інтерактивні завдання та творчі конкурси дозволяють перетворити уроки мовно-літературної освітньої галузі на захопливу діяльність, що сприяє розвитку уваги, уяви, мислення та мовлення [5, с. 81].

Проблема формування пізнавальних інтересів у здобувачів початкової освіти розглядалася у працях багатьох науковців. Ще мислителі минулих епох, зокрема Сократ, Й. Песталоцці, А. Дістервег, акцентували на важливості активної участі дитини в навчальному процесі. Серед сучасних українських дослідників значний внесок у вивчення цього питання зробили Н. Бібік, Н. Бойко, С. Захарова, В. Коваль, О. Савченко, В. Паламарчук, В. Лозова, які досліджували особливості розвитку пізнавальних інтересів молодших школярів та шляхи їх активізації в освітньому процесі.

У педагогічній науці пізнавальний інтерес розглядається як емоційно забарвлена, вибіркова спрямованість особистості на певний предмет чи діяльність, що супроводжується внутрішнім задоволенням від отриманих результатів [1, с. 287]. Він має пошуковий характер, стимулює інтелектуальний розвиток здобувачів початкової освіти, сприяє формуванню їхньої самостійності, підвищує продуктивність навчальної роботи, змінює способи мисленнєвої діяльності, а також виступає умовою розвитку творчої особистості [4, с. 270].

Як зазначає А. Желуденко, пізнавальний інтерес молодших школярів має багатокомпонентну структуру, яка суттєво впливає на продуктивність навчання. Розглянемо її детальніше:

1. Емоційний компонент. Він тісно пов'язаний із позитивними переживаннями – радістю, здивуванням, захопленням, які посилюють зацікавленість у навчанні. Використання ігор, конкурсів і несподіваних елементів активізує пізнавальну діяльність [3, с. 167].

2. Когнітивний компонент. Він проявляється у допитливості, прагненні ставити запитання, аналізувати та встановлювати логічні зв'язки. Це сприяє формуванню критичного мислення та розвитку мисленнєвих процесів – узагальнення, абстрагування, класифікації.

3. Вольовий компонент. Інтерес стимулює подолання труднощів і наполегливість. Цікаві й водночас складні завдання спонукають дітей докладати більше зусиль, формують здатність до самоконтролю та витривалості у навчанні.

4. Мотиваційний компонент. Він пов'язаний із внутрішнім бажанням здобувати знання, а не лише з прагненням до зовнішніх винагород. Розвинений інтерес робить здобувача початкової освіти активнішим у самостійному пошуку інформації.

5. Практичний компонент. Використання ігор і практичних завдань полегшує засвоєння нового матеріалу, оскільки поєднання теорії з діяльністю забезпечує глибше розуміння та підтримує стійкий інтерес до навчання [3, с. 167].

У сучасних дослідженнях зазначається, що процес формування пізнавального інтересу здобувачів початкової освіти доцільно розглядати крізь призму структури уроку мовно-літературної освітньої галузі [2, с. 52–53]:

1. Етап мотивації спрямований на створення позитивного емоційного настрою та зацікавлення дітей із перших хвилин уроку. Це досягається завдяки використанню різноманітних засобів: тематичних записів на дошці,

ілюстративного матеріалу (схем, таблиць, малюнків), а також образного вступного слова вчителя.

2. Підтримка інтересу протягом уроку забезпечується через активну участь здобувачів початкової освіти у навчальному процесі. Вони не лише сприймають інформацію, а й беруть участь у діалозі з учителем, відповідають на запитання, виконують навчальні завдання, проявляють ініціативність у конкурсних вправах.

3. Розвиток пізнавальної самостійності виявляється у здатності здобувачів самостійно виконувати завдання, у наявності стійкого інтересу до процесу самостійного навчання. Значущим показником є якість виконання домашніх завдань.

4. Активність на етапі контролю та перевірки знань проявляється під час фронтального опитування, коли учні демонструють рівень засвоєння матеріалу та вміння застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях.

Варто зазначити, що на будь-якому з етапів уроку доцільним є використання цікавих ігор та вправ, які поєднують елемент зацікавлення з дидактичною функцією [5, с. 82]. Так, на етапі мотивації продуктивними є завдання на зразок «Емої-ребус», де сюжет або героя потрібно розгадати за набором емодзі; «QR-загадка», що пропонує школярам знайти відповіді, скануючи коди з уривками чи підказками; або «Слово-мікс», у якому з хаотично поданих лексем діти відшуковують ключові слова й визначають тему заняття. Подібні способи формують навички асоціативного мислення, тренують увагу та створюють позитивний настрій.

У процесі засвоєння нового матеріалу дієвими виступають методики творчого та колективного характеру. Наприклад, «Story Cubes – кубики історій», що спонукають здобувачів початкової освіти створювати альтернативні версії розвитку подій; «Міні-TikTok», де групи знімають короткі відеопародії або пояснюють правило у сучасному форматі; чи «Мозаїка понять», де потрібно скласти цілісну систему з розрізнених карток. Такі завдання активізують уяву, навички усного мовлення й уміння співпрацювати.

Для закріплення знань продуктивними є інтерактивні форми, наприклад «Чат з героєм», коли здобувачі початкової освіти імітують листування у месенджері від імені персонажа; «Escape-room», де розгадування логічних і мовних загадок допомагає «відкрити замок»; або «Факт чи фейк», коли потрібно визначити, які твердження правдиві, а які вигадані. Такі вправи стимулюють критичне мислення й уміння робити висновки.

Особливої уваги потребує етап контролю та перевірки знань. Він може набувати ігрової форми: завдання «Експерти відео» передбачає створення короткого аудіо з поясненням мотивів персонажа чи мовного явища; у «Батлі» команди змагаються у швидкості й правильності виконання завдань; а «Комікс-реконструкція» вимагає відновити сюжетну лінію, заповнюючи порожні репліки. Ці способи забезпечують не лише діагностику рівня засвоєння знань, а й активне залучення здобувачів початкової освіти до навчального процесу та розвиток уміння застосовувати інформацію в нових ситуаціях.

Отже, цікаві ігри та вправи на уроках мовно-літературної галузі виступають продуктивним засобом підтримки й розвитку пізнавального інтересу молодших школярів. Вони допомагають зняти емоційне напруження, роблять навчання динамічним і доступним, активізують увагу та мислення учнів. Завдяки їм здобувачі початкової освіти вчаться творчо взаємодіяти, приймати рішення, висловлювати власні думки та застосовувати знання у нових ситуаціях. Таким чином, ігрові методи не лише урізноманітнюють освітній процес, а й сприяють гармонійному розвитку особистості дитини в складних умовах сьогодення.

Список використаної літератури

1. Голімбієвська О. Пізнавальний інтерес як найцінніший мотив навчальної діяльності молодших школярів на уроках української мови. *Наукові перспективи та методичні інновації в розвитку початкової освіти* : зб. матеріалів І Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Вінниця, 18 квітня 2024 р.) / редкол.: Н. Олійник, В. Імбер, Н. Казьмірчук, Г. Кіт, Н. Комарівська, Л. Любчак, Н. Стахова, Ю. Бондар; за заг. ред. Н. Олійник. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського. 2024. Вип. 1. С. 287–291.
2. Денисюк М. А. Розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів на уроках з предметів мовно-літературної галузі. *Міжнародна науково-практична конференція «Синергія науки та освіти в сучасному світі» (Житомир, 12 листопада 2024 р.)* : матеріали конференції. Житомир. 2024. С. 50–53.
3. Желуденко А. В. Проблема формування пізнавальних інтересів молодших школярів у психолого-педагогічній літературі. *Science, modern technologies and humanity : problems, theories and thoughts: the XIX International scientific and practical conference, May 12–14, 2025. Krakow. Poland. 2025.* С. 166–168.
4. Котелянець Н. Формування пізнавального інтересу учнів початкової школи на уроках технології. *Актуальні питання гуманітарних наук.* 2023. С. 268–273.
5. Товканець Г., Сідор Ю. Розвиток пізнавального інтересу молодших школярів на уроках української мови. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна.* 2024. Вип. 40. С. 80–88. URL: <http://dx.doi.org/10.30970/vpe.2024.40.12237> (дата звернення 25.09.2025 року)
6. Трунова В. А., Пенькова С. Д. Активізація пізнавальної діяльності молодших школярів на уроках української мови та літературного читання. *Balkan Scientific Review.* 2021. Vol. 5. № 2(12). С. 10–15.

В. Ю. Підгурська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування креативності майбутніх учителів початкових класів у процесі педагогічної практики

Підготовка до будь-якої професійної діяльності є ефективною за умови залучення студентів до видів діяльності, максимально наближених за змістом і умовами до майбутньої професії. Саме тому розвиток креативності майбутніх учителів початкових класів доцільно здійснювати у процесі педагогічної практики, яка передбачає систематичний творчий пошук, самостійний розвиток і формування професійних компетентностей.

Рівень сформованості креативності майбутніх учителів безпосередньо залежить від глибини їхніх теоретичних знань і здатності творчо застосовувати ці знання у практичній діяльності. Педагогічна практика, по суті, виступає провідним чинником розвитку креативності, оскільки забезпечує умови для інтеграції знань, умінь і навичок у процесі реальної педагогічної взаємодії. Вона є важливим педагогічним фактором становлення творчої особистості майбутнього педагога.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема креативності залишається однією з найактуальніших у сучасній психолого-педагогічній науці. Фундаментальні дослідження цього феномена представлено в працях зарубіжних і вітчизняних учених – Дж. Гілфорда, А. Маслоу, В. Моляка, С. Сисоевої, Р. Стернберга, П. Торренса та ін.

Поняття креативності в науковій літературі трактується як багатовимірне явище, що охоплює інтелектуальний, емоційний та особистісний аспекти розвитку людини. Так, І. Зязюн визначає креативність як «особистісну здатність генерувати нові, оригінальні ідеї, знаходити нетрадиційні способи розв'язання проблемних завдань» [1]. На думку Р. Кириченка, креативність – це «особистісна якість, яка ґрунтується на потенційних можливостях кожної людини, на потребі бути неповторною індивідуальністю, через творчість долучатися до загальнолюдського досвіду, гармонійно поєднуючи особистісні та соціально значущі інтереси» [2]. Узагальнюючи погляди науковців, можна стверджувати, що креативність є системоутворювальним чинником особистісного розвитку, який визначає рівень самореалізації, самоактуалізації та здатність індивіда до творчого перетворення навколишньої дійсності.

Формування креативного педагога, зокрема вчителя початкових класів, потребує цілеспрямованого педагогічного впливу, організації відповідного освітнього середовища й створення умов для розкриття творчого потенціалу студентів. Науковці підкреслюють, що розвиток креативності тісно пов'язаний із рівнем інтелектуального розвитку: високий інтелект сприяє творчій активності, а креативність, у свою чергу, стимулює інтелектуальне зростання.

Отже, креативність можна розглядати як інтеграцію творчої уяви та професійного інтелекту.

У широкому розумінні креативність – це здатність до творчого інтелектуального мислення. Для майбутнього вчителя початкових класів вона виявляється через уміння трансформувати навчальний матеріал, швидко адаптуватися в комунікативних ситуаціях, аналізувати, синтезувати, узагальнювати інформацію, робити логічні висновки, виявляти критичність і гнучкість мислення, а також імпровізувати у професійних ситуаціях.

У контексті професійної підготовки креативність передбачає сформованість цілого комплексу фахових умінь, що забезпечують ефективну педагогічну діяльність. Вона виявляється у здатності майбутнього педагога оригінально моделювати навчально-виховний процес, творчо мислити та нестандартно розв'язувати педагогічні ситуації. Важливим проявом креативності є також уміння аналізувати й рефлексувати власну педагогічну діяльність, працювати з навчально-методичною літературою, діагностувати навчальні труднощі учнів і добирати оптимальні способи їх подолання. Крім того, креативний педагог володіє сучасними інноваційними технологіями та методами навчання, що сприяє підвищенню ефективності освітнього процесу та формуванню стійкої мотивації до навчання.

Процес навчання у закладах вищої освіти необхідно організовувати таким чином, щоб стимулювати у студентів потребу у творчому застосуванні знань, формувати готовність до інноваційної діяльності й прагнення до самовдосконалення. Практичний досвід засвідчує, що педагогічна практика є одним із найефективніших засобів формування креативності майбутнього вчителя.

Педагогічна практика є невід'ємною складовою професійної підготовки майбутнього педагога, адже виступає інтегративною формою, що поєднує теоретичне навчання з реальними умовами освітнього процесу. Саме у період практики створюються оптимальні умови для перевірки, поглиблення та творчого застосування отриманих знань, формування комплексу професійних умінь і навичок, розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної реалізації педагогічної діяльності. Вона сприяє усвідомленню студентами цінності обраної професії, формує в них стійку мотивацію до саморозвитку, самоосвіти та професійного самовдосконалення.

Педагогічна практика є своєрідним етапом професійного самовизначення майбутнього вчителя, показником його готовності до практичної роботи з дітьми, здатності застосовувати методичні знання у конкретних навчальних ситуаціях. У процесі проходження практики студенти трансформують теоретичні знання у практичні вміння, набувають досвіду педагогічної взаємодії, опановують методи організації навчально-виховного процесу, розвивають комунікативну компетентність, уміння працювати в команді.

Особливо важливим результатом педагогічної практики є розвиток креативності як інтегрованої професійно-особистісної якості. У процесі виконання педагогічних завдань, підготовки та проведення уроків, участі в позакласних заходах студенти вчаться мислити нестандартно, генерувати

оригінальні ідеї, шукати нові шляхи вирішення педагогічних проблем. Вони розвивають здатність до рефлексії, самостійності, ініціативності, критичного мислення, що є запорукою їхнього професійного зростання.

Під час практики майбутні педагоги вчаться приймати відповідальні рішення, аналізувати педагогічні ситуації, оцінювати результати власної діяльності та діяльності учнів. Вони усвідомлюють, що ефективність освітнього процесу значною мірою залежить від рівня творчої активності вчителя, його вміння адаптувати методичні підходи до вимог сучасної школи, особливостей конкретного класу, індивідуальних можливостей дітей.

Важливою складовою педагогічної практики є участь студентів у діяльності педагогічних колективів – семінарах, методичних об'єднаннях, педагогічних радах, нарадах, дискусіях. Такі форми професійного спілкування сприяють розвитку комунікативної культури, формуванню рефлексивних умінь, розумінню сутності колегіальної співпраці, що в майбутньому допомагає ефективно інтегруватися в педагогічне середовище.

Отже, педагогічна практика є не лише засобом перевірки та закріплення теоретичних знань, а й потужним чинником становлення професійної компетентності, розвитку креативного потенціалу, формування індивідуального стилю педагогічної діяльності. Саме вона перетворює студента на свідомого, творчого, відповідального педагога, здатного до постійного професійного вдосконалення та ефективної реалізації освітніх завдань у сучасній школі.

Список використаної літератури

1. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи* : монографія. Київ : Віпол, 2000. С. 11 – 57.
2. Кириченко Р. В. Особливості розвитку креативності майбутніх педагогів. *Актуальні проблеми психології*. 2013. Вип. 25. Том X: Психологія навчання. Генетична психологія. Медична психологія. С. 185 – 193.

Л. А. Плахотнюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат філологічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Голубовська І. В.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Шляхи формування культури мовлення молодших учнів

У наш складний час мовна культура є не тільки зовнішнім показником загального рівня культури, освіченості та інтелігентності людини, а й символом національної ідентичності українців, втіленням їх духовних цінностей і відображенням генетичного національного коду. Активна робота з формування культури мовлення має розпочинатися ще з молодшого шкільного віку,

включаючи в себе опанування мовних норм; ознайомлення з кращими текстами вітчизняних та зарубіжних літераторів; виховання в дітях уважного ставлення до власного й чужого мовлення; орієнтування школярів на мовленнєвих авторитетів.

Процес формування мовленнєвої культури молодших учнів полягає в розвитку вмінь дотримуватися норм усного й писемного мовлення, чітко й зрозуміло висловлювати власні думки, доречно використовувати експресивно-стилістичні засоби й ефективно спілкуватися в різних життєвих ситуаціях. Важливим чинником виховання мовленнєвої культури є засвоєння юними мовцями навичок правильного вживання фонетичних, лексичних, граматичних і синтаксичних засобів

Питання культури мовлення розглядалися у працях таких науковців, як: Н. Бабич, І. Вихованець, Н. Голуб, К. Городенська, Н. Дика, С. Єрмоленко, М. Жовтобрюх, А. Коваль, Л. Мацько, М. Пентилюк, О. Пономарів, В. Русанівський, М. Стельмахович та ін. Проблеми формування культури мовлення школярів приділяли увагу О. Біляєв, А. Богуш, Л. Варзацька, М. Вашуленко, І. Голубовська, К. Климова, З. Мацюк, В. Наumenко, О. Петрик, В. Підгурська, К. Пономарьова, В. Стаднік, Л. Шпачук та інші. У своїх розвідках науковці зокрема досліджували комунікативні аспекти культури мовлення, мовні норми, а також розглядали психолінгвістичні фактори впливу на розвиток мовлення учнів.

Автори довідника «Культура української мови» наголошують на тому, що культура мови виступає тим чутливим інструментом, що першим помічає нові явища в лексиці, фразеології, граматиці, підказує мовцям стилістичне забарвлення мовних форм, попереджає про втрату словом його інформативного й емоційного заряду [3].

На думку І. Голубовської та В. Підгурської, культура мовлення – це досконале володіння мовою, її нормами, вміння правильно, точно, виразно передавати свої думки засобами мови, залежно від змісту й ситуації спілкування [1, с. 230–231].

Одним із ключових понять культури мовлення є мовні норми. С. Єрмоленко визначає мовну норму як сукупність мовних засобів, що відповідають системі мови й сприймаються її носіями як зразок суспільного спілкування в певний період розвитку мови і суспільства [2]. Серед важливих атрибутів мовних норм виділимо системність; стабільність; узвичаєність; кодифікованість; функціональність; змінність (динамічність); обов'язковість застосування для всіх мовців. Мовні норми є основою як усного, так і писемного мовлення; вони забезпечують точність, логічність і виразність висловлювання.

Мова як система формується з різних підсистем (фонетичної, лексико-фразеологічної, морфологічної, синтаксичної, стилістичної), і кожен названий рівень має відповідні норми, а саме:

- орфоепічні (регулюють правильну вимову звуків і звукосполучень);
- акцентуаційні (визначають правильність наголошування в словах);

- морфологічні (регулюють вибір морфологічної форми слова та поєднання її з іншими словами);
- синтаксичні (визначають варіанти побудови простих і складних речень);
- лексичні (регулюють слововживання);
- стилістичні (визначають вибір мовних засобів відповідно до умов спілкування);
- орфографічні (забезпечують правильне написання слів);
- пунктуаційні (упорядковують розстановку розділових знаків у реченнях).

Відзначимо, що на уроках української мови та читання в початкових класах приділяється належна увага вивченню різних мовних норм, бо саме тут формується мовна компетентність дитини, її чуття граматичної, орфоепічної та лексичної правильності. У нашій статті представлена спроба аналізу змісту сучасного підручника «Українська мова та читання. 3 клас. Частина 1» (авторки – Катерина Пономарьова та Любов Гайова) [4] з огляду можливостей для формування мовленнєвої культури молодших школярів. Зміст і структура підручника відповідають Типовій освітній програмі за редакцією Олександри Савченко (3-4 класи) [5]; запропонований авторками навчальний матеріал спрямований на розвиток у школярів умінь використовувати літературну українську мову в усіх її аспектах: звуковому, граматичному, лексичному та синтаксичному.

Варто відзначити вдале візуальне оформлення матеріалу з культури мовлення: в тексті підручника розмаїті норми виділяються рамками й подаються на відповідному кольоровому тлі, що сприяє кращому засвоєнню (наприклад, правописні та морфологічні норми представлені на рожевому фоні, лексичні й акцентуаційні – обведені червоним).

У 1 розділі «Пригадай знання про звуки і букви» приділяється багато уваги орфографічним нормам. Зокрема діти повторюють уже відомі з підручника К. Пономарьової та Л. Гайової для 2 класу орфограми «Правопис великої літери», «Написання слів із ненаголошеними е та и», «Чергування приголосних та голосних при зміні слова», «Правопис приголосних», «Вживання апострофа», «Правила переносу слів». Для закріплення учням пропонуються різнопланові завдання.

В інших розділах діти вивчають «Правопис префіксів», «Правопис не з дієсловами», а в розділі 3 «Досліджуй будову слова» правопису присвячена окрема тема «Розпізнавай слова з орфограмами» [4, с. 71–72].

Також авторки підручника актуалізують набуті знання дітей про українську орфоепію: норми вимови голосних і приголосних звуків; твердих і м'яких звуків; звукосполучень [дж], [дз], [дз'].

Ще у 2 класі під час вивчення тем «Спостерігаю за наголосом у словах», «Правильно наголошую слова» школярі ознайомилися зі специфікою словесного українського наголосу; практично опанували поняття «омограф» (без називання терміна) на прикладі лексем *о́рган-орга́н*, *пла́кати-плака́ти* тощо. У третьому класі продовжується вивчення акцентуаційних норм у процесі засвоєння нових слів, які подаються в рубриці «Словник». У кожному

новому слові обов'язково вказується наголос, наприклад: *копа́льня, орфогра́фія, тлумáчити, мі́сяць, перева́л*.

Розділ 2 «Спостерігай за значенням слів» присвячений лексикології. Учні мають змогу спостерігати за лексичним значенням слів; досліджувати особливості їх уживання у прямому й переносному значеннях; навчатися розрізняти синонімічні та антонімічні пари; встановлювати багатозначність лексичних одиниць; поглиблювати уявлення про омоніми. Авторки підручника збагачують лексикон школярів новими словами в регулярній рубриці «Словник». Так, у процесі вивчення теми «Розрізняй пряме і переносне значення слів» діти мають ознайомитися із тлумаченням етнографічних слів *полоні́на, гуцу́ли, трембі́та*. Важливо, що словникові рубрики семантично пов'язані з текстами, запропонованими для вивчення. Тож ознайомлення з названими вище етнографізмами сприятиме кращому розумінню тексту про Карпати.

У розділах 4–8, присвячених вивченню морфології, діти можуть дізнатися про специфіку категорії роду й числа іменників, про узгодження іменників і прикметників, про відмінювання числівників тощо. У розділах 9 «Будуй речення» та 10 «Досліджуй текст» багато уваги приділяється розвитку зв'язного мовлення школярів; також тут акцентується увага на пунктуаційних нормах, зокрема на розділових знаках при звертаннях.

Отже, Нова українська школа прагне створити сучасний освітній простір, у якому учні початкових класів мають змогу не лише здобувати базові знання, а й формувати культуру усного та писемного мовлення – важливу складову загальної мовної компетентності.

Список використаної літератури

1. Голубовська І., Підгурська В. Формування культури мовлення майбутніх учителів початкових класів. *Актуальні проблеми мовознавства та лінгвометодики в умовах війни в Україні* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (з міжнар. участю), 21 лют. 2023 р. / за заг. ред. К. Климової. Житомир : Поліський нац. ун-т. 2023. С. 229–237.
2. Єрмоленко С. Норма мовна. *Українська мова. Енциклопедія*. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um55.htm> (дата звернення: 17.10.2025 р.).
3. Культура української мови : довідник / С. Єрмоленко та ін. ; за ред. В. Русанівського. Київ : Либідь. 1990. 304 с.
4. Пономарьова К., Гайова Л. Українська мова та читання : підручник для 3 класу ЗЗСО (у 2 ч.). Київ : Оріон. 2025. Ч. 1. 160 с.
5. Типова освітня програма початкової освіти, розроблена під керівництвом Савченко О. Я. (3-4 клас) : Наказ Міністерства освіти і науки України від 08 жовтня 2019 р. № 1273. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/20%2011/20/Savchenko.pdf> (дата звернення: 15.10.2025).

М. С. Побережник,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Роль педагогічної гри у процесі вдосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів

Педагогічна гра визначається як цілеспрямована навчально-виховна діяльність, що поєднує елементи гри та навчання. За О. Огієнко, дидактична гра є колективною, цілеспрямованою навчальною діяльністю, в якій кожен учасник спільно з командою об'єднаний виконанням однієї задачі з орієнтацією на позитивний результат [6, с. 189]. Таким чином, гра в освітньому процесі виступає інструментом, у якому засвоєння навчального матеріалу відбувається через ігрові завдання і правила.

У контексті мовленнєвого розвитку важливо враховувати, що мовленнєва діяльність учнів є багаторівневою функцією. Як зазначають Ю. Сасенко та Є. Капустіна, мовлення молодшого школяра – це складна функціональна система, що базується на взаємодії різних когнітивних процесів і включає сприймання (аудіювання), читання, говоріння та письмо [7, с. 147]. Формування мовленнєвих умінь у молодшому шкільному віці забезпечує не лише розвиток комунікативно-мовленнєвої компетентності, а й є основою для самовираження та ефективного спілкування дитини. Педагогічна гра, завдяки своїй природності і доступності для дитини, створює сприятливий контекст для розвитку цих умінь – у ній поєднується навчальна мета з елементами гри та творчості.

Гра збагачує навчальний процес активним залученням школярів і стимулює засвоєння матеріалу. Зокрема, деякі автори наголошують, що гра «дарує щохвилинну радість» і водночас формує в дітей якості й вміння, необхідні для подальшої діяльності [2]. Так, за твердженням педагога, гра спрямована в майбутнє: під час гри у дітей закріплюються властивості, здібності й навички, які знадобляться їм у соціальних, професійних і творчих сферах. Ці та інші концептуальні підходи вказують, що педагогічна гра виступає важливим «інструментом» розвитку мовлення, поєднуючи навчально-дидактичну мету з природним для дитини способом пізнання світу через гру.

Педагогічні ігри класифікують за різними критеріями залежно від їх мети, змісту та методики проведення. Зокрема, за метою навчання і характером дидактичних завдань виділяють такі групи мовних ігор: лексичні, граматичні, фонетичні (орфографічні) тощо, а також ігри для розвитку аудіювання та говоріння. За іншою класифікацією, ігри бувають комунікативними (спрямовані на встановлення і підтримку спілкування) та творчими, рецептивними (спрямовані на творче опанування мови) [5, с. 9].

Особливо важливою є роль гри у створенні умов для всіх функцій мовлення – комунікативної, когнітивної, емоційної, естетичної тощо. Як підкреслює О.В. Вашуленко, на уроках літературного читання мовленнєвий розвиток учнів є і засобом, і результатом читання; тут реалізуються усі функції мовлення [1, с.1]. У грі учні можуть одночасно практикувати різні види мовленнєвої діяльності: слухання, говоріння, читання, що забезпечує всебічний розвиток мовленнєвих умінь.

Молодший шкільний вік – це період, коли відбуваються значні психофізіологічні зміни, що безпосередньо впливають на мовленнєвий розвиток. Як зауважують Ю. Саєнко і Є. Капустіна, перехід від дошкільного до шкільного навчання супроводжується змінами у психіці дитини: у цей сенситивний період формується мотивація до навчання та інтелектуальний потенціал [7]. Для молодших школярів характерні яскравість і безпосередність сприйняття інформації: діти легко входять в образи і активно втягуються в діяльність, особливо ігрову [2]. Саме тому ігрові методи природно відповідають їхнім пізнавальним можливостям – діти охоче організовуються в групові ігри, швидко включаються у колективну мовленнєву взаємодію.

У цьому віці розвивається мовленнєва особистість дитини: формується вміння будувати речення різної складності, збагачується активний словниковий запас, удосконалюється фонетична та орфоепічна вправність. Проте мислення молодших школярів все ще має конкретно-образний характер, і зв'язне мовлення лише починає набувати системність. У дітей виникає потреба формулювати власні думки й уявлення, що робить роботу над монологічними висловлюваннями особливо актуальною. Саме такій меті підпорядковується комплекс дидактичних вправ у грі, спрямованих на побудову речень за картиною, опис картинних сюжетів, складання невеликих оповідань за поданими фразами.

Важливо пам'ятати про психолого-педагогічні умови роботи з дітьми цього віку: вразливість уваги й швидко втомлюваність молодших школярів. Зокрема Н. Малека відзначає, що школярі 1–2 класів ще адаптуються до школи, звикають до тривалої, напруженої розумової діяльності і їхня увага швидко «притуплюється» під час одноманітних вправ [2]. Тому введення ігрових моментів кожні 10–15 хвилин уроку сприяє підтримці інтересу й концентрації на матеріалі. З огляду на ці особливості, ігри слугують засобом поступового підвищення активності мислення й мовленнєвої активності, що особливо важливо на початковому етапі навчання, коли ще формується регулярна шкільна дисципліна.

Емпіричні дослідження підтверджують позитивний ефект педагогічних ігор на рівні володіння мовою учнями. Так, науковцями та вчителями-практиками розробляються комплекси дидактичних вправ-ігор для формування монологічного мовлення в учнів початкової школи. Практикою доведено, що їх застосування сприяє значному підвищенню мовленнєвої компетентності й культурі мовлення школярів [3, с.290]. Учні впевненіше висловлюють свої думки, активніше використовують вивчені мовні зразки і планомірно будувати зв'язні вислови.

У вчительській практиці наведено багато позитивних прикладів, коли грамотно підібрані ігри на уроці активізують навіть найпасивніших учнів: «Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні» [2]. Учителі зазначають, що в процесі гри матеріал запам'ятовується набагато краще: «Вивчений в процесі ігрової діяльності матеріал забувається учнями у меншій мірі і повільніше, ніж матеріал, при вивченні якого гра не використовувалася». Таким чином, численні спостереження вказують, що відсоток засвоєного та закріпленого учнями матеріалу істотно зростає за умови використання ігрових методів.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних джерел та педагогічна практика переконують, що педагогічна гра є ефективним засобом удосконалення мовленнєвих умінь молодших школярів. На теоретичному рівні встановлено, що гра за своєю природою поєднує навчальні й виховні функції: вона створює сприятливі умови для автоматизації мовних знань, розвитку комунікативної компетенції і зміцнення мотивації до вивчення мови. Класифікація ігор, наведена в літературі, показує широку гаму можливостей для розвитку мовлення – від фонетичних вправ до рольових ігор і мовленнєвих квестів.

Нами особисто доведено (на педагогічній практиці), що систематичне включення мовних ігор в уроки української мови сприяє зростанню мовленнєвої активності учнів. Ми спостерігали, що навіть найневпевненіші в мовленні діти починають брати участь в обговоренні, коли матеріал подається у грі. Ми переконані, що гра допомагає формувати в дітей не просто навички мовлення, а впевненість у власних силах, комунікативну сміливість і позитивне ставлення до навчання.

Отже, подальший розвиток освітніх технологій повинен передбачати інтеграцію більшої кількості ігрових методів в мовно-літературну освітню галузь. Активне використання наочних дидактичних ігор, сюжетні постановки з елементами драматизації на різних етапах уроку сприяє розвитку комунікативних умінь, творчих здібностей і загальної пізнавальної активності учнів початкової школи.

Список використаної літератури

1. Вашуленко О. В. Мовленнєвий розвиток молодших школярів на уроках літературного читання. *Початкова школа*. 2011. № 6. С. 1–5.
2. Використання ігрових технологій на уроках у початкових класах (методичні матеріали вчителя) / Підготувала Н. О. Малека. Миколаїв, 2017. URL: vseosvita.ua (дата звернення: 08.09.2025 року)
3. Гордієнко О. Дидактичні ігри у процесі формування монологічного мовлення учнів початкової школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2025. № 84(1). С. 290–296.
4. Дидактичні ігри та вправи для розвитку мовлення учнів 1–4 класів. URL: naurok.com.ua (дата звернення: 08.09.2025 року)

5. Лазарева І. Методичний зміст та організація мовної гри на заняттях з іноземної мови (бакалаврська робота). Суми: СумДУ. 2020. 114 с.
6. Огієнко О. Інноваційні педагогічні технології: Підручник. Київ: НАПН України. 2015. 352 с.
7. Саєнко Ю. В., Капустіна Є. В. Розвиток мовленнєвої діяльності молодших школярів на заняттях з української мови. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2024. № 1(32). С. 147–154.

І. С. Поліщук

студентка 33Бд-Почат групи ННІ педагогіки
науковий керівник –

доктор педагогічних наук, доцент,

завідувач кафедри початкової освіти

та культури фахової мови **Шанскова Т. І.**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Розвиток творчої активності молодших школярів засобами інноваційних освітніх технологій при вивченні інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

У новій українській школі активно використовуються інноваційні освітні технології навчання, що стимулюють розвиток творчої активності учнів, їх критичного мислення. Вони спрямовані на забезпечення особистісно-орієнтованого підходу до учня. Інтегрований курс «Я досліджую світ» охоплює системи природничих і соціальних знань та сприяє формуванню пізнавального інтересу й самостійності молодших школярів у вивченні світу [4, с.175].

Під інноваційними освітніми технологіями розуміють комплекс новаторських методів, інструментів і підходів у навчанні, які інтегрують сучасні інформаційні ресурси та міжпредметні зв'язки. До них належать використання комп'ютерних програм, інтерактивних медіа й онлайн-сервісів, зокрема освітніх застосунків [3, с.171]. Такі технології формують середовище, де учень не лише здобуває знання, а й активно досліджує навчальний матеріал. Зокрема, завдяки можливостям глобальної мережі та віртуальних ресурсів діти можуть взаємодіяти з однолітками в різних країнах та спільно реалізовувати дослідницькі проєкти, «занурюючись» у предмет за допомогою віртуальних екскурсій або інтерактивних експериментів.

За Л. А. Медвідь, інноваційні педагогічні технології можна класифікувати за кількома критеріями: за змістом і метою, за формою організації, за використанням технологічних засобів та за типом завдань чи рівнем їх відкритості [4, с. 306–307]. Серед різноманітних інноваційних технологій особливе місце займають інтерактивні технології. Інтерактивні технології у природничому курсі спрямовані на активізацію уяви й креативності школярів. Як зазначає М. Гончаренко, застосування таких технологій «стимулює уяву,

креативність та інтелектуальний розвиток учнів початкової школи» [3, с. 171]. Перетворення вивчення природи на захопливий процес означає, що діти самостійно досліджують навколишній світ у пошуковій діяльності, навчаються бачити проблему з різних поглядів і знаходити нові шляхи її вирішення, активно взаємодіючи один із одним та з учителем. Такий підхід сприяє формуванню в учнів впевненості в своїх можливостях і бажання створювати власні продукти знань.

Відповідні дослідження доводять, що інтерактивні технології є «потужним двигуном», що активізує творчий потенціал дитини. Навчальні методики, в яких використовується групова робота, ігрові вправи, онлайн-квести чи симуляції, дають змогу кожному учневі відчувати себе активним учасником уроку. Нові знання діти опановують через творчу гру або моделювання ситуацій, що вимагають гнучкого мислення. Завдяки такому підходу «використання інтерактивних технологій сприяє самостійній діяльності учнів... і розвиває їхню творчу активність» [2, с. 9].

У процесі навчально-експериментальних досліджень у початковій школі було встановлено, що інноваційні педагогічні технології справді активізують творче мислення учнів, підвищують їхню мотивацію до навчання, формують здатність оперативно аналізувати інформацію й знаходити шляхи розв'язання проблемних завдань. Так, О. Мкртічян і І. Доброскок у дослідженні підготовки вчителів до інноваційної діяльності показали, що застосування інновацій в освітньому процесі підсилює мотиваційну спрямованість учнів та оновлює освітні технології, що веде до покращення якості освітніх послуг [6].

Наразі у педагогічній практиці виділяють низку найефективніших інноваційних технологій для розвитку творчості. Так, проведене широке дослідження засвідчило, що до найефективніших належать інтерактивні технології, технологія проблемного навчання, інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) та ігрові технології [5, с. 175]. Інтерактивне навчання, коли діти працюють над проектами чи завданнями в групах або парах, створює умови для пошуку нестандартних рішень у процесі співпраці. Використання цифрових інструментів (на кшталт онлайн-симуляцій чи конструкторів) стимулює візуалізацію та експериментування. Таким чином, поєднання інтерактивності, проблемних ситуацій, ІКТ та ігор здатне задіяти творчу енергію кожного учня.

Однією з дієвих форм роботи в умовах інтегрованого навчання є проєктна технологія. Як підкреслюється у фахових джерелах, метод проєктів передбачає використання дослідницьких, проблемно-пошукових та креативних методів, що спрямовані на самостійне досягнення учнями запланованого результату з подальшим отриманням та презентацією продукту. Проєктна діяльність ґрунтується на самостійному опрацюванні матеріалу учнями, поетапній реалізації завдань та конкретній практичній творчій діяльності. Участь у такій діяльності формує в дітей позитивне ставлення до навчання і є ефективним засобом розвитку їхнього пізнавального інтересу і творчої активності [1, с. 168]. В умовах курсу «Я досліджую світ», який містить природничі теми, проєктні завдання можуть, наприклад, полягати в колективному створенні

дослідницьких зошитів («лепбуків»), мультимедійних презентацій чи макетів, що розкривають явища природи. Така діяльність об'єднує учнів у процесі творчого пошуку і дозволяє кожному виявити ініціативність і висловити нестандартні ідеї.

Отже, сучасні дослідження та практичні напрацювання вітчизняних педагогів свідчать: інноваційні освітні технології у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є перспективним засобом розвитку творчої активності молодших школярів. Впровадження інтерактивних і цифрових інструментів, ігрових та проєктних методів на уроках вивчення природи і навколишнього світу створює умови для самостійного пошуку рішень, формування творчих компетентностей та посилення мотивації до навчання. Таким чином, цілеспрямоване використання новітніх педагогічних технологій в освітньому процесі початкової школи дає змогу активізувати творчість учнів та розвивати їхні творчі здібності відповідно до завдань Нової української школи.

Список використаної літератури

1. Алексеева Н. Метод проєктів як засіб розвитку пізнавальних інтересів учнів початкової школи. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів*: матеріали І Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. здобувачів вищ. освіти і молод. Учених. Харків, 10 трав. 2024 р. Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2024. С. 168–170.
2. Бондар Ю. Формування творчої активності молодших школярів засобами інтерактивних технологій. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*. 2020. №. 61. С.9–13.
3. Гончаренко М. Використання інноваційних освітніх технологій у вивченні природничої освітньої галузі початкової школи. *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів*: матеріали і всеукраїнської науково-практичної онлайн-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених (м. Харків, 10 травня 2024 року). Харків. 2024. С. 171.
4. Медвідь Л. А. Класифікація інноваційних педагогічних технологій. Досвід організації та активізації навчального процесу на основі впровадження інноваційних технологій : зб. матеріалів наук.-метод. конф., 5–8 лют. 2008 р. : у 2-х т. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана». Київ : КНЕУ. 2008. Т. 2. С. 305–307.
5. Мірошникова К. Особливості уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Актуальні проблеми навчання і виховання молодших школярів* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. здобувачів вищ. освіти і молод. учених, Харків, 10 трав. 2024 р. Харків: Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. 2024. С. 175.
6. Мкртічян О. Особливості підготовки вчителя початкових класів до інноваційної діяльності в умовах НУШ / О. Мкртічян, І. Доброскок. *Scientia et societas* : зб. наук. пр. Переяслав. 2023. Вип. 3. С. 57–64.

К. М. Руденко,
студентка 33Бд-Почат групи ННІ педагогіки
науковий керівник –
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри початкової освіти
та культури фахової мови **Шанскова Т. І.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування пізнавальних інтересів в учнів молодшого шкільного віку у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ»

Одним із провідних завдань сучасної початкової освіти є формування пізнавальних інтересів учнів молодшого шкільного віку. Саме пізнавальний інтерес є базисом для успішної й продуктивної навчальної діяльності здобувачів початкової освіти. Проте останніми роками актуалізується проблема формування й утримання пізнавального інтересу учнів початкових класів, що детерміновано впливом тотальної цифровізації освіти, інформаційним перевантаженням та зміною пріоритетів у сприйнятті навчального контенту.

Упроваджений у межах реалізації основних постулатів Нової української школи інтегрований курс «ЯДС» наділений значним потенціалом для формування пізнавальних інтересів завдяки міждисциплінарному підходу, практико-орієнтованим завданням та тісному зв'язку навчання з реальним життям. Проте успішність цього курсу в цілому, його вплив на формування пізнавальної активності здобувачів початкової освіти залежить і від урахування психологічних особливостей учнів початкових класів, методичної підготовленості педагогів, ефективності використовуваних методів, прийомів і форм роботи на уроках, від упровадження доцільних педагогічних умов на уроках інтегрованого курсу «ЯДС». Тому пошук оптимальних шляхів розвитку пізнавальних інтересів у процесі вивчення курсу «ЯДС» є актуальним завданням педагогічної науки і практики.

У наукових розвідках аналізуються стадії формування пізнавальної активності учнів початкової школи (цікавість, допитливість, стійкий пізнавальний інтерес, теоретичний інтерес). Науковець О. Довгаль трактує пізнавальні інтереси як прояв пізнавальної активності, умотивованість здобувачів освіти не тільки в опануванні нових знань, умінь і навичок, але в можливості самостійно розв'язання проблем [3, с. 64]. Також виокремлюють різні рівні розвитку активності здобувачів початкової освіти (репродуктивно-наслідувальна активність, пошуково-виконавча активність, творча активність) [6, с. 27].

Інтегрований курс «ЯДС» передбачає органічне співвідношення природничої, соціальної, здоров'язбережувальної, історичної і громадянської, математичної, мовно-літературної складових освіти; встановлює міжпредметні

зв'язки з дисциплінами різного спрямування, дає можливість сформувати цілісне уявлення про світ, яке і є світоглядом дитини. У процесі вивчення природничої галузі учні накопичують і систематизують знання про довкілля, а мовно-літературна освіта дає змогу побачити світ у художніх образах. Поетичне слово допомагає краще запам'ятовувати наукову інформацію, робить уроки цікавими й емоційними. Знання про природу поглиблюють розуміння літературних творів та збагачують мовлення школярів [4, с. 93].

Розглядаючи особливості розвитку пізнавальної активності учнів на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» у початкових класах НУШ, дослідники Н. Максимчук й О. Хом'як до педагогічних умов формування пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти під час вивчення інтегрованого курсу «ЯДС» відносять такі: організація послідовного та науково обґрунтованого застосування різноманітних педагогічних засобів, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності школярів; створення умов для виникнення стійкої внутрішньої мотивації до навчання та самостійного пізнання; застосування завдань і вправ ігрового, інтерактивного, креативного та проблемно-пошукового характеру, які враховують індивідуальні особливості й інтереси дітей [5, с. 24–29].

Авторами наукових розвідок також приділяється чимала увага методам, прийомам і формам роботи на інтегрованих уроках «ЯДС». Зокрема, дослідниця А. Манькута до продуктивних форм роботи на таких заняттях відносить парні форми: «Бос» (один читає, інший контролює й виправляє помилки); «Вартовий» (інтерв'ю з партнером, визначення ставлення до теми); «Спецлабораторія» (критичний аналіз або взаємне редагування роботи); «Тестування» (взаємна перевірка знань у формі тестів); «Журнал подвійних нотаток» (аналіз проблеми, підсумок уроку, відповіді на запитання) [6, с. 27]. Р. Поліщук позитивно оцінює використання на уроках інтегрованого курсу «ЯДС» екологічних задач, упровадження природоохоронних заходів, дослідницьких проєктів, акцій, ігрових методів і прийомів [7, с. 168–169].

Описане засвідчує зосередженість наукових пошуків на доборі, розробці, використанні ефективних методів, прийомів і форм роботи на уроках інтегрованого курсу «ЯДС», а також створенні відповідних педагогічних умов. Саме оптимальність останніх виступатиме основним детермінантом формування пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти на уроках курсу «ЯДС».

На зазначених уроках використовуються елементи проблемного, проєктного навчання, інтерактивні технології. Здобувачі початкової освіти також залучаються до спостережень за природою, експериментів, дослідів. Наприклад, це може бути пророщування насінин, спостереження за тваринами у різні пори року (1 клас); збирання природних матеріалів для аплікацій, дослідів з папером, пластиком, спостереження за квітами (2 клас); вивчення народних свят і традицій, властивостей речовин (3 клас); проєктна діяльність («Пізнаємо Україну», «Модель гори», «Зустрічаємо сусідів», «Карпатська красуня», «Таємничий ліс», виготовлення іграшок, підготовка виступів (4 клас)

[2, с. 20–25]. Учні початкових класів також виконують завдання з вивчення рослинного й тваринного світу, країн світу, локальних проблем тощо.

У підручниках з курсу «ЯДС» учням пропонуються теми «Природні та рукотворні об'єкти», «Моя родина», «Природа в житті людини» та «Винаходи людства», «Зимові явища в природі», «Допомагаю птахам узимку», «Зимові розваги», «Досліджую сніжинку», «Веселі зимові свята», «Традиції святкування Різдва Христового», «Моя країна – Україна» та інші. Теоретичний матеріал і практичні завдання подано у доступній, наочній формі – через запитання, таблиці, схеми, фотографії та ілюстрації, що забезпечує активну участь школярів у процесі пізнання та виконання практичних робіт. Вивчення змісту кожної теми побудовано на поєднанні словесних, наочних і практичних методів навчання, вербальних і візуальних компонентів [1, с. 96–105].

Проведений аналіз наукових напрацювань щодо формування пізнавальних інтересів учнів молодшого шкільного віку у процесі вивчення інтегрованого курсу «ЯДС» дає підстави виділити такі педагогічні умови: використання інтерактивних та ігрових методів навчання, організація дослідницької та пошукової діяльності учнів, забезпечення позитивного емоційного клімату та підтримка пізнавальної ініціативи.

Використання інтерактивних та ігрових методів навчання (проекти, досліди, рольові ігри, дидактичні ігри) дасть змогу стимулювати пізнавальну активність і сприяють позитивній мотивації. Зокрема, під час вивчення тем «Кругообіг води в природі», «Рослини нашого краю» можна запропонувати здобувачам освіти таке завдання: створити макет екосистеми у групі; провести рольову гру «Я дослідник природи»; скласти настільну гру «Захистимо планету».

Організація дослідницької та пошукової діяльності учнів передбачає створення умов для експериментування, висування гіпотез, самостійного здобуття знань. Наприклад, під час вивчення тем «Властивості води», «Що потрібно рослинам для життя?» здобувачі початкової освіти можуть провести дослід «Вода і розчинні речовини»; висунути гіпотезу про вплив світла на ріст рослини; знайти інформацію про рідкісних тварин у своєму регіоні.

Забезпечення позитивного емоційного клімату та підтримка пізнавальної ініціативи досягається через створення доброзичливої атмосфери співпраці, заохочення дитячих запитань, креативності й самовираження. Так, у процесі вивчення тем «Моя сім'я і традиції», «Я досліджую своє місто/село» доцільно запропонувати учням початкових класів скласти колективну розповідь «Як ми можемо допомогти природі»; створити малюнковий комікс на тему «Подорож краплинки води»; поставити власні запитання до теми і знайти на них відповіді.

Таким чином, пізнавальні інтереси – вияв активності учнів у здобутті знань і вмінь, а також прагнення самостійно розв'язувати проблеми. Значний потенціал у формуванні пізнавальних інтересів здобувачів початкової освіти має інтегрований курс «ЯДС», що зумовлено його комплексністю, мультидисциплінарністю. Формування пізнавальних інтересів учнів початкової школи під час вивчення інтегрованого курсу «ЯДС» буде ефективним за таких педагогічних умов: використання інтерактивних та ігрових методів навчання,

організація дослідницької та пошукової діяльності учнів, забезпечення позитивного емоційного клімату та підтримка пізнавальної ініціативи.

Список використаної літератури

1. Андрусенко І. В., Котелянець Н. В., Агєєва О. В. Особливості реалізації змісту інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в умовах Нової української школи. *Початкова школа*. 2018. № 9 (477). С. 96–105.
2. Білоусова Н. В.; Гордієнко Т. В. Формування дослідницьких умінь молодших школярів на уроках із «Я досліджую світ». *Психолого-педагогічні науки*. 2023. № 2. С. 20–25.
3. Довгаль О. Г. Розвиток пізнавальної активності дітей молодшого шкільного віку в різних видах діяльності. Інститут проблем виховання АПН України. Київ. 2019. С. 58 – 64.
4. Колток Л. Місце природничої освітньої галузі у структурі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Молодь і ринок*. 2025. № 3/235. С. 92–95.
5. Максимчук Н. С., Хом'як О. А. Особливості розвитку пізнавальної активності учнів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у початкових класах НУШ. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука*. Серія: Педагогіка та психологія. 2024. № 2. С. 24–29.
6. Манькута А. Практичний аспект організації групових методів роботи на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» як засіб підвищення пізнавальної активності учнів. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2024. Вип. 4. С. 22–29.
7. Поліщук Р. М. Реалізація компетентнісного потенціалу інтегрованого курсу «Я досліджую світ» в початковій школі. *Соціально-освітні домінанти професійної підготовки сучасного компетентного фахівця*: зб. матеріалів II-ї Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Біла Церква, 18 травня 2023 р. / за заг. ред. В. С. Кулішова, І. В. Кучерак, Ю. С. Герасименко, А. М. Лукіяничук. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України. 2023. С. 165–169.

Н. Ю. Рудницька,

кандидат педагогічних наук, доцент

кафедри початкової освіти та культури фахової мови

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання креативних технологій на уроках у початковій школі

Сучасна освіта ставить перед педагогами завдання не лише передавати знання, але й формувати в учнів здатність мислити творчо, адаптуватися до нових умов і знаходити нестандартні рішення. У цьому контексті креативні

технології стають важливим інструментом навчання в початковій школі. Вони сприяють активізації мислення, розвитку уяви, формуванню комунікативних навичок та самовираженню учнів.

У Концепції «Нової української школи» підкреслюється, що вчитель початкових класів має застосовувати інноваційні освітні технології та сучасні методи навчання. Використання технологічного підходу сприяє поєднанню навчального матеріалу з реальним життям, формуванню творчого та креативного мислення в дітей молодшого шкільного віку. Це також підвищує мотивацію учнів до навчання, розвиває їхні навички вирішення проблем, ефективного спілкування, організації власної діяльності та рефлексії. Усе це в комплексі сприяє розвитку ключової компетенції – уміння вчитися.

Реалізація Концепції «Нової української школи» передбачає впровадження та використання таких освітніх технологій: особистісно-орієнтованих, інтерактивних, ігрових, медіаграмотності, критичного мислення, організації успішної діяльності та, найголовніше, креативних освітніх технологій, адже саме креативні освітні технології дають змогу учням створювати власний освітній продукт: це може бути портфоліо, проєкт, презентація тощо.

Саме створення власного освітнього продукту дозволяє кожному учневі показати, на що він здатен, створити для себе «імпульс розвитку», намітити особисту освітню траєкторію та продемонструвати вміння застосовувати набуті навички та вміння на практиці [4, с.1284–1285].

Однією з інноваційних освітніх технологій є креативна технологія, що ґрунтується на розвитку творчого потенціалу особистості.

Застосування креативних технологій на уроках сприяє підвищенню ефективності творчої діяльності учнів та розвитку їхніх загальних інтелектуальних умінь. Основним завданням учителя є заохочення дітей до особистісного зростання та творчого самовираження. Інтеграція креативних методів навчання передбачає зміщення акцентів у навчальному процесі, оновлення його змісту, впровадження особистісно-орієнтованих підходів, а також трансформацію ролі учня у навчанні, перетворюючи його на активного учасника процесу самостійного здобуття знань.

Креативні освітні технології – це технології, за допомогою яких учитель початкових класів створює певні умови для розвитку творчих здібностей дітей та активізує їх пізнавальну діяльність, що в свою чергу спонукає їх до творчого мислення [4, с. 1286].

Огляд думок науковців щодо поняття «креативні технології» в освітній діяльності демонструє широкий спектр підходів та інтерпретацій цього терміну. Дослідники акцентують увагу на тому, що креативні технології є важливим інструментом для розвитку інноваційного мислення, критичного аналізу, інтерактивної взаємодії та творчого підходу до навчання. Так, Беженар А. А. та Янківська Г. А. визначають креативні технології як методи, що сприяють розвитку інноваційного мислення учнів через інтерактивну взаємодію та творчі завдання. Веремчук А. підкреслює значення інтеграції інноваційних методик, які сприяють самостійному створенню знань та розвитку критичного мислення.

Інші науковці розглядають креативні технології у контексті командної роботи та проєктної діяльності. Наприклад, Гриневич Л. акцентує увагу на формуванні середовища, що стимулює співпрацю та творчий підхід через спільну діяльність. Лаврінченко О. і Хворостіна Ю. зазначають важливість використання дидактичних ігор, що сприяють інтерактивності та активному засвоєнню матеріалу. Водночас Бредіхін В. і Гелеверя Є. наголошують на розвитку творчих здібностей студентів, їхньому самопізнанні та вмінні аналізувати проблеми, а Курліщук І. І. підкреслює, що технологія креативного навчання створює умови для розвитку творчих здібностей та активізації пізнавальної діяльності. Таким чином, спільною рисою всіх підходів є спрямованість на активізацію творчого потенціалу учнів та студентів через інтерактивні, інноваційні та нестандартні методи навчання.

Окрім, поняття «креативні технології» виділяють також поняття «креативність».

Д. Сімпсон, вважав, що «креативність» – це здатність особистості позбутися стандартного мислення, «здатність людини зруйнувати стереотипний спосіб генерації ідей під час мислення». А. Веремійчук вважає, що креативність – це внутрішній ресурс людини, який може проявлятися як в особистісній (побутовій) сфері людини, так і в професійній діяльності. Саме вияв креативності є рушійною силою прогресу й саморозвитку особистості [1, с. 255]. Л. Ткаченко стверджує, що творчість сприймається як природний елемент діяльності та стає її необхідною компонентою. Разом із тим у науковій літературі більшою мірою ідеться про формування креативності [3, с. 32]. А. Беженар та Г. Янківська переконані, що творчість водночас є процесом і результатом, тоді як креативність – її активною основою.

Один із основоположників теорії креативності Дж. Гілфорд стверджував, що креативність – це здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення.

Науковець виділяє шість параметрів креативності:

1. Виявлення та формулювання проблемних ситуацій.
2. Створення широкого спектра проблем.
3. Здатність генерувати різноманітні ідеї.
4. Оригінальність – створення асоціацій, несподіваних відповідей і нестандартних рішень.
5. Покращення об'єкта шляхом додавання нових елементів.
6. Роз'язання нетипових завдань, уміння вирішувати проблеми, тобто здатність до аналізу і синтезу [2, с. 17].

Розвиток креативних здібностей школярів є однією з важливих складових сучасної освіти, спрямованої на формування творчого мислення та інноваційних навичок. Одним із дієвих способів досягнення цієї мети є використання інтелектуальних завдань, які сприяють розвитку нестандартного мислення, навичок аналізу та здатності до пошуку оригінальних рішень.

Серед основних підходів до використання інтелектуальних завдань для розвитку креативності виділяються такі:

1. Інтеграція ігор у навчальний процес. Цей підхід передбачає включення інтелектуальних ігор у навчальні програми з різних предметів, таких як математика, літературне читання, «Я досліджую світ». Наприклад, задачі на логіку та головоломки можуть інтегруватися в уроки математики, а квести та рольові ігри – у заняття з літературного читання. Це дозволяє учням розглядати навчальні теми з нових поглядів та стимулює креативність

2. Методика проблемного навчання. Ігри, що включають проблемні завдання, спрямовані на розвиток уміння формулювати питання, робити висновки та знаходити рішення в складних ситуаціях. Важливим елементом проблемних ігор є надання учням можливості дослідити декілька варіантів рішень, що сприяє розвитку нестандартного мислення

3. Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ): використання сучасних технологій у навчальному процесі відкриває нові можливості для розвитку креативності у школярів. Наприклад, інтерактивні презентації, мультимедійні матеріали та онлайн-ресурси значно збагачують навчальний досвід учнів.

4. Метод кооперативного навчання. Інтелектуальні ігри, побудовані на принципі співпраці, дозволяють учням об'єднувати зусилля та обмінюватися ідеями, сприяючи розвитку комунікативних та креативних здібностей. Цей підхід розвиває в учнів навички командної роботи, яка є важливою для формування творчого підходу до розв'язання завдань

Ще однією важливою технологією є впровадження інтерактивних платформ, які дозволяють створювати віртуальне середовище для навчання. Такі інструменти, як інтерактивні дошки, освітні застосунки чи онлайн-платформи, пропонують широкий спектр завдань, що вимагають від учнів не лише знань, але й здатності аналізувати, конструювати, експериментувати. Використання креативних технологій також допомагає адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб учнів, адже платформи дозволяють налаштовувати завдання різної складності.

Важливо зазначити, що впровадження креативних технологій на уроках у молодших школярів потребує професійної підготовки вчителів. Вони мають вміти створювати творчі завдання, використовувати сучасні платформи, мотивувати учнів до активної участі у навчанні. Здатність педагога адаптувати креативні методи до потреб класу є одним із ключових факторів успішного впровадження таких технологій.

Отже, використання креативних технологій на уроках відкриває нові горизонти у навчанні, сприяючи не лише засвоєнню знань, але й розвитку творчого потенціалу учнів. Інтерактивні методи, ігрові формати, проєкти дозволяють поєднувати логіку з уявою, теорію з практикою, індивідуальну діяльність із колективною. Такий підхід формує у школярів позитивне ставлення та мотивацію до навчання та навички, необхідні для успішної адаптації у сучасному світі.

Список використаної літератури.

1. Веремчук А. Сучасний вимір педагогічної освіти: креативний підхід. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвузівський збірник

наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2020. Том 1. № 29. С. 253–258.

2. Павленко В.В. Креативність: сутність, структура, закономірності формування і розвиток. Педагогічна освіта: Теорія і практика. Педагогіка. Психологія : зб. наук. праць / Київ ун-т ім. Б. Грінченка / редкол.: Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. [та ін.]. Київ: ун-т ім. Б. Грінченка. 2015. Вип. 23. 128 с. С. 15–21.

3. Ткаченко Л. Креативність і творчість: сучасний контент. *Освіта та розвиток обдарованої особистості* 2014. №9–10. С. 32–35.

4. Шанскова Т. І., Коновальчук І. М., Рудницька Н. Ю. Особливості професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів до впровадження креативних освітніх технологій. *Вісник науки та освіти*. 2024. Вип. 26. С. 1281–1290.

Ю. О. Скумін,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Робота над усним та письмовим переказом на уроках мовно-літературної освітньої галузі в початкових класах

У сучасних умовах реформування початкової освіти в Україні, що здійснюється в межах концепції Нової української школи (НУШ), розвиток мовленнєвих компетентностей молодших школярів є одним із ключових завдань. Усний і письмовий переказ виступають як ефективні методи навчання, які сприяють розвитку зв'язного мовлення, пам'яті, уваги, аналітичного мислення, уяви та комунікативних навичок [3, с. 206]. Ці види діяльності інтегрують слухання, говоріння, читання та письмо, що відповідає принципам компетентнісного підходу, визначеним у Державному стандарті початкової освіти [1, с. 144]. Актуальність теми зумовлена необхідністю вдосконалення методик роботи над переказом для підвищення якості мовленнєвої підготовки учнів, їхньої готовності до ефективної комунікації та подальшого навчання в умовах сучасної освіти.

У психолого-педагогічній літературі усний переказ визначається як відтворення змісту прослуханого або прочитаного тексту в усній формі, що вимагає від учнів аналізу тексту, виділення ключових ідей та логічного викладу думок [2, с. 400]. Цей вид діяльності є природним для молодших школярів, оскільки базується на їхній здатності до усного мовлення, яка розвивається раніше за письмове. Усний переказ сприяє формуванню фонематичного слуху, артикуляційних навичок і вміння використовувати інтонацію для передачі емоційного забарвлення тексту [5, с. 48]. Наприклад, під час переказу української народної казки «Лисичка і Журавель» школярі вчаться змінювати

тон голосу, щоб передати хитрість Лисички чи спокій Журавля, що розвиває виразність мовлення учнів. Крім того, усний переказ допомагає дітям опанувати навички публічного виступу, що є важливим для їхньої соціалізації. Письмовий переказ, своєю чергою, передбачає відтворення тексту письмово з дотриманням норм орфографії, пунктуації та стилістики, що формує навички чіткого викладу думок, структурування тексту та самоконтролю [4, с. 99–111]. Цей вид діяльності є складнішим, оскільки вимагає вищого рівня концентрації, графічних умінь і відповідальності за якість виконаної роботи.

Особливості розвитку мовленнєвих умінь молодших школярів пов'язані з їхніми психологічними та віковими характеристиками. Учні початкових класів (6–9 років) мають обмежений обсяг уваги, слабо розвинену довготривалу пам'ять і схильність до образного мислення, що зумовлює необхідність використання текстів із чіткою сюжетною лінією, таких як казки, оповідання про тварин чи природу [3, с. 206]. Ці тексти викликають емоційний відгук, мотивують учнів до переказу та сприяють розвитку уяви. У процесі підготовки до переказу учні вчаться складати план, виділяти головну думку та відтворювати зміст у логічній послідовності, що розвиває аналітичне мислення та збагачує словниковий запас [1, с. 144]. Наприклад, робота з текстом казки «Кіт і Півник» із підручника дозволяє засвоїти нові лексичні одиниці, такі як «хитрий», «веселий», «спритний», які учні використовують у своїх висловлюваннях [2, с. 400]. Усний переказ допомагає практикувати ці слова в мовленні, тоді як письмовий переказ закріплює їх у письмовій формі, сприяючи формуванню мовленнєвої компетентності.

Ефективність формування навичок переказу залежить від створення на уроках сприятливих умов. По-перше, тексти мають бути доступними за обсягом (80–100 слів для 2–3 класів) і змістом, відповідати віковим особливостям учнів і сприяти досягненню освітніх цілей [1, с. 144]. Наприклад, для учнів 2 класу доцільно використовувати короткі казки з простими сюжетами, такими як «Рукавичка», а для 3 класу – тексти з елементами опису чи міркування, наприклад, «Лелека і жабка». По-друге, необхідна диференціація завдань: для учнів із низьким рівнем підготовки пропонуються детальні перекази з опорою на запитання вчителя чи опорні слова, тоді як для учнів із високим рівнем – творчі перекази з додаванням власних коментарів чи висновків [4, с. 99–111]. Наприклад, під час роботи з текстом «Як заєць хвалився» учні з середнім рівнем підготовки переказують за планом із 3–4 пунктів, а з високим – додають власну оцінку дій героїв, наприклад, пояснюючи, чому вихваляння зайця було недоречним. По-третє, використання інтерактивних методів, таких як групова робота, ігрові вправи («Ланцюжок розповіді», «Мікрофон», «Естафета розповіді») та мультимедійні засоби (презентації, ілюстрації, короткі відео) підвищує мотивацію та сприяє розвитку комунікативних навичок школярів [5, с. 48]. Наприклад, показ слайдів із зображенням героїв казки чи анімація епізоду допомагає учням візуалізувати зміст, полегшує запам'ятовування та стимулює уяву.

Психолого-педагогічні умови передбачають створення атмосфери довіри та підтримки, що є особливо важливим для молодших школярів, які часто

відчують невпевненість під час усного переказу через страх помилитися перед класом. Учитель має заохочувати учнів похвалою та конструктивним зворотним зв'язком, наприклад: «Ти добре передав головну думку, давай додамо більше деталей» або «Твій переказ дуже цікавий, спробуй говорити голосніше» [3, с. 206]. Це знижує психологічний бар'єр і сприяє формуванню впевненості. Для письмового переказу ефективним є використання чек-листів для самоперевірки, що включають критерії повноти викладу, зв'язності, лексичної точності та орфографічної грамотності [2, с. 400]. Наприклад, чек-лист може містити пункти: «Чи є вступ і висновок?», «Чи використано зв'язки між реченнями?». Такі інструменти допомагають учням перевіряти власні роботи, формуючи рефлексивні навички та відповідальність за якість виконаної роботи. Інтеграція переказу з іншими видами мовленнєвої діяльності, такими як аудіювання чи читання, забезпечує комплексний розвиток умінь. Наприклад, перед переказом доцільно провести вправу на аудіювання тексту у виконанні вчителя чи з аудіозапису, що допомагає учням краще зрозуміти зміст і підготуватися до відтворення [1, с. 144].

Отже, навчання усному та письмовому переказу сприяє вдосконаленню мовленнєвої підготовки учнів.

Список використаної літератури

1. Вашуленко М. С. Українська мова та читання : підручник для 2 класу закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах). Ч. 1. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2019. 144 с.
2. Вашуленко Н. С. Українська мова і мовлення в початковій школі : метод. посіб. Київ : Видавничий дім «Освіта». 2018. 400 с.
3. Нова українська школа: поради для вчителя / під заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди». 2017. 206 с.
4. Крисків М. Підготовка до написання творчого переказу, його аналіз та оцінювання. *Studia Methodologica*. 2021. №. 52. С. 99–111.
5. Марцин С. О. Методика розвитку усного та письмового мовлення в закладах загальної середньої освіти : метод. Рекомендації. Харків : СПД ФО Степанов В. В. 2024. 48 с.

Т. П. Соломко,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
початкової освіти та культури фахової мови **Рудницька Н. Ю.**
Житомирський державний університет імені Івана Франка

STEM-освіта як засіб формування креативного мислення молодших школярів на уроках математики

Сучасна школа має на меті не лише передавання знань, а й формування особистості, здатної мислити креативно, самостійно приймати рішення,

знаходити нові шляхи розв'язання завдань і генерувати власні ідеї. Згідно з Концепцією «Нова українська школа», серед наскрізних умінь здобувачів освіти визначено креативне (творче) мислення як здатність генерувати нові ідеї, шукати нестандартні рішення та творчо застосовувати знання у практичній діяльності [2, с. 12]. Формування креативного мислення в молодших школярів є актуальною проблемою, бо саме цей вік є найсприятливішим для формування основ самостійної, допитливої та творчої особистості. Одним із ключових напрямів розвитку креативності учнів є STEM-освіта, що поєднує інноваційні підходи до навчання із практичною діяльністю, стимулюючи здатність дітей до творчого пошуку та нестандартного мислення [7, с. 6].

Проблема формування креативного мислення є предметом уваги багатьох науковців, адже здатність до творчого розв'язання завдань розглядається як ключова компетентність сучасної освіти. Питання сутності та структури креативного мислення досліджували Дж. Гілфорд, К. Роджерс, Д. Сімпсон, Е. Торранс, які розглядали креативність як здатність до оригінального й гнучкого мислення [1, с. 53-56]. Серед українських науковців можна виділити О. Антонову, Н. Бондаренко, І. Білу, О. Жигайло, Н. Козирева, М. Ліпін, О. Моляко, В. Павленко, які підкреслюють роль становлення креативного мислення. Дослідники наголошують, що це відбувається тоді, коли учень активно досліджує, експериментує й стикається з проблемами, які потребують нестандартного підходу.

Сучасні дослідження спрямовані на пошук ефективних педагогічних технологій для розвитку здатності мислити креативно. Одним із таких напрямів є STEM-освіта, яка поєднує науку, технології, інженерію, мистецтво та математику.

Мета статті – визначити ефективність застосування STEM-освіти як засобу формування креативного мислення учнів початкової школи на уроках математики.

У «Рамковому документі щодо оцінювання креативного мислення», підготовленому в межах дослідження PISA-2022 та перекладеному Українським центром оцінювання якості освіти, зазначається, що креативне мислення – це компетентність продуктивно залучатись до генерування, оцінювання та вдосконалення ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях і дієвий прояв фантазії [3, с. 12].

STEM-освіта спрямована на задоволення зростаючого попиту суспільства на наукоємні знання та формування компетентностей, необхідних для успішної діяльності в умовах технологічного прогресу. Її важливою складовою є розвиток креативності – здатності генерувати нові ідеї, знаходити оригінальні й ефективні рішення, а також інноваційності, що виявляється у вдосконаленні вже наявних продуктів, процесів і підходів. У процесі STEM-навчання креативність тісно поєднується з критичним мисленням, когнітивною гнучкістю та здатністю до співпраці, що сприяє формуванню самостійності, відповідальності й готовності учнів до свідомого професійного вибору [4].

Особливе місце STEM-підхід посідає в початковій школі, адже саме в цьому віці закладаються основи пізнавальної активності, логічного мислення та творчої ініціативи [6, с. 156]. На початковому рівні ключовим завданням є пробудження дитячої допитливості, підтримка інтересу до пізнання навколишнього світу, мотивація до самостійних досліджень і створення елементарних технічних моделей, що формує навички науково-технічної творчості та підґрунтя для подальшого розвитку креативності [4]. Залучення дітей до STEM-завдань у молодшому шкільному віці сприяє розвитку дослідницьких умінь, формуванню креативного мислення, навичок співпраці та комунікації. Такий підхід не лише підсилює інтерес до навчання, а й забезпечує ефективну соціалізацію дитини через спільну діяльність і творчий пошук [7, с. 9].

Успішне впровадження STEM-освіти в початковій школі багато в чому визначається професіоналізмом педагога, який є не лише джерелом знань, а й координатором, помічником та мотиватором пізнавальної діяльності учнів. Саме педагог створює умови для розвитку креативного мислення, заохочуючи дітей до експериментування, пошуку власних рішень і творчої співпраці. Успіх цього процесу визначається рівнем професійної компетентності та здатністю вчителя інтегрувати знання з різних галузей. Учитель, який реалізує STEM-підхід, має володіти креативним і критичним мисленням, емоційним інтелектом, умінням мотивувати дітей та створювати сприятливе навчальне середовище. Постійне професійне вдосконалення й готовність до інновацій дають змогу педагогу ефективно поєднувати школу, науку й суспільство, формуючи в учнів компетентності, необхідні для життя в умовах динамічного розвитку технологій [7, с. 13–14].

Для ефективного формування креативного мислення засобами STEM-освіти важливо створити певні педагогічні умови. Серед них – інтеграція змісту навчальних дисциплін, використання проєктних і дослідницьких методів, організація навчання у формі командної роботи, а також створення сприятливого емоційного середовища, де дитина не боїться помилятися і висловлювати власні ідеї. Важливим є також забезпечення матеріально-технічної бази та підвищення кваліфікації педагогів, які впроваджують STEM-підхід. STEM-навчання передбачає поетапну організацію освітнього процесу, що складається з шести основних етапів: постановки проблеми, обговорення, створення дизайну, побудови структури, тестування та удосконалення. Така послідовність допомагає учням не лише засвоювати знання, а й застосовувати їх у реальних життєвих ситуаціях. Проте на практиці багато вчителів стикаються з труднощами під час планування STEM-уроків, адже вони часто є багатокомпонентними та потребують ретельної структуризації. Ефективність досягається тоді, коли педагог розділяє урок на окремі етапи, зберігаючи логіку та динаміку навчального процесу.

Ключовим елементом будь-якого STEM-уроку є формулювання проблемного питання, яке має викликати інтерес, заохочувати до дослідження та спонукати учнів самостійно шукати рішення. Саме проблемне завдання активізує мислення дітей, розвиває допитливість і створює умови для

формування креативності. Дослідження українських і зарубіжних педагогів свідчать, що незалежно від навчального предмета STEM-урок має спільну структуру, яка включає організаційний етап, актуалізацію знань, постановку проблеми, висунення гіпотез, визначення теми та мети, проведення дослідницько-практичної діяльності й підсумкову рефлексію.

Найдоцільніше проводити STEM-уроки на етапах закріплення чи узагальнення знань. Водночас педагог має продумати чіткий розподіл часу, щоб забезпечити активну участь усіх учнів, уникнути перевантаження та створити сприятливе середовище для творчого пошуку. Успіх STEM-навчання визначається не лише змістом завдань, а й тим, наскільки вчитель зуміє організувати процес як простір дослідження, взаємодії та мотивації до самостійного дослідження [7, с. 16-22].

Практична реалізація STEM-підходу на уроках математики передбачає використання інтегрованих завдань, що поєднують математичні знання з елементами природничих наук, технологій, інженерії та мистецтва. Такі уроки орієнтовані не тільки на засвоєння предметних знань, а й на формування творчого мислення, дослідницьких навичок та здатності використовувати отримані знання в повсякденному житті.

До прикладу, урок математики «Як побудувати міст?» демонструє можливості реалізації STEM-підходу в початковій школі. STEM-урок побудовано на інтеграції математичних, природничих і технічних знань через практичну діяльність. Учитель пропонує учням ситуацію: потрібно спроектувати міст через річку, яким зможе проїхати іграшкова машинка. Працюючи в групах, діти отримують різні матеріали (дерев'яні палички, картон, клей, гумки) і створюють конструкції, що мають витримати навантаження. У процесі роботи вони використовують математичні знання (вимірювання, пропорції), інженерні принципи (рівновага, міцність) і розвивають креативне мислення, експериментуючи з формами та способами з'єднання деталей. Після тестування моделей учні обговорюють результати, визначають причини успіху або помилок і пропонують шляхи вдосконалення [5, с. 11]. Така спільна діяльність формує критичне та креативне мислення сприяє розвитку комунікативних і соціальних компетентностей учнів – ключових для STEM-освіти.

Таким чином, STEM-освіта в початковій школі виступає не лише сучасним освітнім напрямом, а й ефективним засобом розвитку креативного мислення. Завдяки інтеграції знань, діяльнісному підходу та практичній спрямованості навчання учні оволодівають умінням аналізувати, досліджувати, генерувати ідеї та знаходити нестандартні рішення. Реалізація STEM-підходу формує в дітей творче, гнучке мислення, здатність до співпраці, самоорганізації та ініціативності, що є основою їх подальшого інтелектуального й особистісного розвитку.

Впровадження STEM-освіти в початковій школі є важливим чинником розвитку креативного мислення учнів. Завдяки інтеграції знань із різних галузей, орієнтації на дослідницьку та проєктну діяльність, STEM-навчання формує здатність дітей мислити творчо, критично оцінювати інформацію,

застосовувати творчі підходи до розв'язання проблем та втілювати власні ідеї у практичній діяльності. Такий підхід не лише розширює пізнавальні можливості школярів, а й виховує ініціативність, гнучкість мислення та готовність до інновацій, що є основою успішної самореалізації особистості в умовах сучасного світу. Отже, STEM-освіта виступає дієвим засобом формування креативного потенціалу молодших школярів і сприяє становленню активного, самостійного й творчого здобувача освіти.

Список використаної літератури

1. Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів: монографія / За ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка. 2024. 366 с.
2. Концепція «Нова українська школа» : затверджена рішенням Колегії МОН України від 27.10.2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 15.10.2025)
3. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення (чорновий варіант, третя редакція) / перекл. з англ. К. Шумової ; наукове редагування Т. Вакуленко, В. Терещенко ; передне слово та додатки А й Б Т. Вакуленко, В. Терещенко. Київ : Український центр оцінювання якості освіти. 2022. 131 с.
4. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) : розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960-р. *Урядовий кур'єр*. 2020. № 154. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.10.2025)
5. Сагайдаківська А. М. Практичний посібник «STEM для початкової школи: вивчаємо науку через гру» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://naurok.com.ua/praktichniy-posibnik-stem-dlya-pochatkovo-shkoli-vivchaemo-nauku-cherez-gru-449966.html>
6. Фонарюк О. В. STEM-орієнтований підхід до навчання математики. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 3(1). С. 154–160. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2020_3\(1\)_25](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vznu_ped_2020_3(1)_25) (дата звернення: 19.10.2025)
7. Хромчихіна О. О., Кармаліт О. Б. STEM-проекти для початкової школи. (Серія «Нова українська школа»). Харків : Вид. група «Основа». 2020. 95 с.

В. М. Стасюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Методика формування в молодших школярів навичок безпечної поведінки під час відпочинку на уроках «Я досліджую світ»

У сучасній школі дедалі більшої ваги набуває завдання виховання відповідального ставлення дитини до власного життя та здоров'я. Саме завдяки впровадженню інтегрованого курсу «Я досліджую світ» з'явилася можливість поєднувати знання з різних освітніх галузей, формуючи в учнів цілісне бачення світу, в якому безпечна поведінка під час відпочинку є невід'ємною складовою життєвої компетентності [1]. Нині кожна дитина повинна чітко усвідомлювати, що правила безпеки – не формальність, а спосіб турботи про себе й інших. Діти повинні засвоїти певні правила поведінки як у школі чи в громадському місці, так і на відпочинку, порушення яких призводить до поганих наслідків.

Вчитель у процесі вивчення вказаного курсу виступає партнером дитини, створюючи ситуації, в яких вона вчиться приймати рішення, аналізувати наслідки своїх дій, робити моральний вибір. Оскільки в основі змісту курсу покладений діяльнісний підхід, то завдяки цьому не треба вдаватися до готових висновків, а формувати їх за допомогою спостереження та безпосередньої практики. Тільки в такий спосіб учні навчаються діяти на практиці, незалежно від того, чи дитина відпочиває на водоймі, чи пішла до цирку зі старшими братами чи сестрами.

Особливість інтегрованого курсу «Я досліджую світ» полягає в тому, що він охоплює природничу, соціальну, здоров'язбережувальну, громадянську, історичну, мовно-літературну та інші освітні галузі [4; 5]. Встановлюючи міжпредметні зв'язки, важливо допомогти дітям побачити взаємозалежність людини і світу, зрозуміти, яким чином можна безпечно взаємодіяти з природою, як поводитися у певних ситуаціях. Як зазначає Л. Колток, «учні бачать людину і як біологічний вид, і як соціальне явище» [2, с. 93], адже дитина завжди з кимось комунікує, взаємодіє з певними предметами, спостерігає за різноманітними явищами. З юних літ дитина має усвідомити власну відповідальність за життя – своє й інших.

Тема відпочинку в межах вказаного курсу присутня вже з першого класу, що свідчить про її важливість у навчальному процесі та житті сучасної людини. Так, під час опрацювання теми про активний і пасивний відпочинок варто допомогти дітям сформувати корисні для життя звички. Учитель, ведучи бесіду, пояснює, що рухливі ігри, плавання, стрибки – це активний відпочинок, натомість читання, перегляд телевізора або гра в шахи – пасивний. С. Корнієнко слушно відзначає потенціал активних форм відпочинку для покращення фізичного стану та розумової активності школярів [3, с. 139], тому

доцільно буде пропонувати дітям активні форми відпочинку після навчання, щоб діти менше часу проводили з телефонами та комп'ютерами. Адже у центрі завданням сучасної початкової освіти – гармонійний розвиток дитини, поєднання пізнавальної активності з руховою, емоційною та соціальною. За допомогою активних форм відпочинку зміцнюється здоров'я, а також розвиваються комунікативні навички, діти вчаться співпрацювати, долати труднощі, діяти в колективі.

Крім цього, для гармонійного розвитку людині потрібно дотримуватися балансу між діяльністю і відпочинком. Для того, щоб донести це до юного покоління, доцільними є порівняння, міркування, спільні висновки тощо, у ході яких учні навчаються оцінювати власний режим дня, визначати користь і доцільність різних форм дозвілля.

Особливої уваги заслуговує методика формування навичок безпечної поведінки на природі. Так, вивчаючи тему «Відпочинок у лісі та на водоймі», потрібно пояснити, що ризикована та небезпечна поведінка може мати вкрай негативні наслідки для здоров'я та навіть життя людини. Використовуючи розповідь, ілюстрації та моделювання ситуацій, варто пояснити школярам, що найперша небезпека, яка може чекати на них у лісі – це небезпека загубитися. Ситуація може бути особливо скрутною, зважаючи на те, що в лісі погане мобільне покриття та немає, як правило, жодних вказівних знаків.

Окрім ризику заблукати, можлива небезпека від диких тварин, навіть якщо вони здаються мирними або пораненими, не варто торкатися незнайомих рослин, грибів і ягід тощо. На наочних прикладах у цьому контексті можна продемонструвати, наскільки схожими бувають їстівні й отруйні гриби.

У цілому ліс – це не лише гарне місце для прогулянок, а ще й складна екосистема, в якій людина повинна поводитися обережно й відповідально. Щодо методів роботи, то важливо не просто повідомити правила, а допомогти дитині зрозуміти, чому саме їх потрібно дотримуватися. Для цього варто використовувати бесіди, прості рольові ігри, обговорювати малюнки або короткі відеофрагменти. Розширюючи тему, можна організувати колективну гру або вправу «Безпечна стежка», в якій діти послідовно проходять умовні станції: «побачив незнайому рослину», «почув шерех», «заблукав», «знайшов дорогу» тощо.

Якщо йдеться про надзвичайні ситуації, учитель має надавати дітям чіткі алгоритми дій, що допоможуть уникнути паніки. Наприклад, доцільною є проста порада: «якщо ти загубився, зупинись і постарайся заспокоїтись», що вчить контролювати власні емоції. Використовуючи прості та доступні для дітей рекомендації, педагог навчає зберігати спокій, діяти послідовно, мислити логічно, в результаті чого поступово розвиваються навички діяти у складних обставинах і приймати обдумані рішення.

Під час формування навичок безпечної поведінки на водоймах важливо допомогти дітям зрозуміти, що відпочинок біля води може бути не лише приємним, а й потенційно небезпечним, якщо не дотримуватись певних правил. Саме тому, у прикладах із життя, спостереженнях та ігрових ситуаціях поступово виховується відповідальне ставлення до власної безпеки,

розвиваються уважність, обережність і самоконтроль. У ході бесіди доцільно спільно обговорити, чому не можна купатися без дорослих, чому важливо знати місце для купання і не заходити у незнайомі водойми. Адже на перший погляд спокійна річка або озеро можуть приховувати небезпеку – сильну течію, глибокі ями, заплутане дно або холодні підводні джерела.

У курсі «Я досліджую світ» ефективно поєднується навчальний матеріал різних галузей, що сприяє формуванню практичних умінь і життєвих компетентностей. Так, під час вивчення теми про водні ресурси України важливо об'єднати природничий і громадянський аспекти навчання, звертаючи увагу не лише на властивості води, її значення для життя людини, а й на правила безпечної поведінки біля водойм. Особливої актуальності це питання набуває в умовах російсько-української війни, коли купання в багатьох водоймах, зокрема в Чорному морі, часто заборонене через небезпеку.

Роль практичної діяльності в цьому контексті складно переоцінити, адже ігрові форми комунікації, вправи, моделювання ситуації мають величезний потенціал. Важливим є системний підхід, у ході реалізації якого варто поступово ускладнювати завдання, зокрема, у правилах ігор тощо.

Варто підкреслити, що ефективність методики значною мірою залежить від психологічного мікроклімату в класі. Щойно прийшовши до школи, дитина може відчувати проблеми з адаптацією до нового режиму, тому особливо важливою є підтримка з боку педагога. Тільки потрапивши у безпечне, комфортне середовище, кожна дитина може почуватися впевнено. Крім цього, необхідно пам'ятати про правильне освітлення, чистоту, температурний режим, ураховувати особливості зору, слуху та психологічної сумісності дітей під час розсаджування – усе це складові педагогічної чуйності, які безпосередньо впливають на ефективність навчання.

Отже, формування навичок безпечної поведінки під час відпочинку в молодших школярів – процес довготривалий, який потребує терпіння, послідовності й особистісної залученості вчителя. За допомогою курсу «Я досліджую світ» цей процес набуває природного, життєво орієнтованого характеру. Залучаючи дітей до активної участі за допомогою дослідницьких завдань, ілюстративного матеріалу і командних форм роботи, вчитель зможе сформувати в молодших школярів уміння приймати відповідальні рішення, усвідомлювати наслідки своїх дій, дбати про власне здоров'я і добробут.

Список використаної літератури

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 15.10.2025).
2. Колток Л. Місце природничої освітньої галузі у структурі інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Молодь і ринок*. 2025. № 3. С. 92–95.
3. Корнієнко С. М. Малі форми активного відпочинку школярів. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету*. 2017. Вип. 36. С. 139–144.

4. Підсосонна О. Критерії, показники та рівні сформованості наскрізних умінь молодших школярів на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2023. Вип. 59 (2). С. 361–367.

5. Процай Л. П. Освітня інфографіка в інтегрованому курсі «Я досліджую світ»: природнича, інформатична, математична освітні галузі. *Академічні студії. Серія : Педагогіка*. 2023. Вип. 1. С. 103–109.

К. О. Толкач,
студентка ННІ педагогіки,
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Басюк Н. А.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Методичні особливості ознайомлення молодших школярів із українською державною та національною символікою на уроках «Я досліджую світ»

Сучасні суспільно-політичні реалії в Україні зумовлюють потребу у вихованні в дітей молодшого шкільного віку свідомого ставлення до своєї держави, її історії, культури та національних символів. У листі Міністерства освіти і науки України №1/9-523 наголошено, що формування громадянської позиції та патріотичних почуттів здобувачів освіти є одним із ключових завдань початкової освіти.

Для учнів молодших класів, які лише починають формувати уявлення про державу та суспільство, важливо не лише ознайомити їх із державними символами України – прапором, гербом, гімном, – а й пояснити їх смислове, історичне та емоційне значення. Водночас перед учителями постає проблема добору доступних і водночас змістовних методик, які враховують вікові особливості учнів, сприяють зацікавленості та формують ціннісне ставлення до держави.

Інтегровані уроки «Я досліджую світ» у цьому контексті мають значну цінність, сприяючи цілісному сприйняттю дитиною навколишнього світу та виховують громадянина, який пишається своєю державою та її культурою. Успішність цієї роботи залежить від методичного забезпечення, професійної готовності вчителя та використання діяльнісних, інтерактивних і творчих методів.

У працях вітчизняних науковців проблема громадянського і патріотичного виховання розглядається досить часто. Зокрема, у дослідженнях О. Вашуленко підкреслюється, що сучасні підручники початкової школи інтегрують державну символіку у зміст предметів «Я досліджую світ», акцентуючи на емоційно-ціннісному ставленні до неї. У роботах Н. Басюк, І. Коновальчук, Н. Рудницької, Т. Шанскової розглядаються психолого-педагогічні засади

реалізації національно-патріотичного виховання молодших школярів. Окрім того, дослідниці окреслюють пріоритетні чинники (умови) реалізації цього процесу, серед яких – урахування емоційної сфери дитини, її пізнавальної активності та прагнення до вияву відповідальності та практичного втілення ключових концепцій та принципів.

Метою статті є аналіз методичних підходів до ознайомлення молодших школярів із українською державною і національною символікою на уроках громадянської та історичної освітніх галузей інтегрованого курсу «Я досліджую світ».

Патріотичне виховання є наскрізним компонентом усіх освітніх галузей, особливо громадянської та історичної, які представлені як інтеграція в курсі «Я досліджую світ», що містять у собі елементи природничої, громадянської та історичної освіти.

Молодший шкільний вік, за слушним зауваженням Н. Басюк, О. Вашуленко, є сензитивним періодом для реалізації мети і завдань національно-патріотичного виховання крізь призму формування в учнів морально-етичних якостей, почуття обов'язку та відповідальності за долю своєї Батьківщини. Цей процес має прямий та беззаперечний зв'язок із розвитком особистості: її мислення, уваги, пам'яті.

Дослідники (І. Коновальчук, Н. Рудницька, Т. Шанскова) також підкреслюють важливість формування громадянської компетенції учнів початкових класів в умовах становлення нової української школи. Це має реалізуватися у контексті врахування вікових, психологічних особливостей учнів крізь призму громадянської та історичної освіти.

Завдяки урокам інтегрованого курсу «Я досліджую світ» молодші школярі ознайомлюються з історією символів, формують уявлення про державу, громадянство, вчаться шанобливому та відповідальному ставленню до інших людей, до своєї Батьківщини, поважати святині українського народу – національні символи. Історичний контекст уроків допомагає дитині усвідомити, що державна символіка – результат боротьби народу за свою волю та незалежність.

Опишемо зміст, мету та програмові завдання ознайомлення молодших школярів із українською державною та національною символікою на уроках «Я досліджую світ» у цьому контексті. Освітній матеріал у межах ознайомлення із українською державою і національною символікою на уроках «Я досліджую світ» (громадянська та історична освітні галузі) охоплює такі аспекти:

- Що таке держава: її сутність, роль, етапи становлення України;
- Основні державні символи: Прапор, Герб, Гімн. Історія їх створення та символічне значення, правила використання;
- Національні символи та культурні ознаки: мова, пісня, народні традиції і символи (наприклад, вишиванка, тризуб, калина);
- Ставлення свідомого громадянина до символів: коли і як шанувати символіку, що вона означає для громадянина;
- Зв'язок символіки з історичними подіями та національною пам'яттю.

Ознайомлення з державною та національною символікою в курсі «Я досліджую світ» має такі цілі:

1. Надати учням базове розуміння державності України, її символів і історичного коріння.
2. Виховати почуття шанування та гордості за символи держави і належність до української нації.
3. Сприяти розвитку громадянської самосвідомості: розуміння категорій прав, обов'язків, відповідальності.
4. Формувати емоційно-ціннісне ставлення до культури, традицій та символів.

У формі бесід, спільних обговорень, у процесі ознайомлення з легендами, учні засвоюють відомості про те, що символіка виступає не лише як атрибут державності, а як носій духовних цінностей народу – свободи, гідності, єдності. Знайомство учнів із державними символами на уроках «Я досліджую світ» має будуватися поетапно – від емоційного сприйняття до осмислення історичного змісту. На першому етапі діти дізнаються про значення кольорів прапора, елементи герба, мелодію гімну. Далі вчитель розкриває історичний контекст їхнього виникнення, порівнює із символами інших країн.

Використання пісень, малюнків, відео або казкових історій про державні символи сприяє кращому запам'ятовуванню та особистісному ставленню до теми [6]. Через таку діяльність в учнів формуються базові національно-патріотичні якості, зокрема, почуття відповідальності.

Ефективні методи та форми роботи з ознайомлення молодших школярів з українською державою і національною символікою на уроках «Я досліджую світ» унаочнено у таблиці.

Таблиця 1

Ефективні методи та форми роботи на уроках «Я досліджую світ» щодо ознайомлення молодших школярів із українською державною і національною символікою

Метод / Форма	Суть та переваги	Приклад реалізації
Ігрові технології	Створюють емоційне підґрунтя, забезпечують активну участь дітей	Гра «Хто створить найгарніший прапор України» або «Зberi Герб»
Проектна діяльність	Розвиває ініціативу, навчає командній роботі	Проект «Символи мого краю» (створення колажів, виставка малюнків)
Інтерактивні форми та методи	Забезпечують візуалізацію та залучення до цифрових технологій	Віртуальна екскурсія до музею історії державності України
Тематичні заходи	Формують соціальну взаємодію та почуття	Ранок «День Прапора України», «Моя Україна –

	єдності	єдина й вільна»
Дискусії та обговорення	Розвивають критичне мислення, вчать висловлювати власну думку	Питання: «Що для мене означає бути громадянином?»

Використання наведених різноманітних форм і методів ознайомлення молодших школярів із українською державною та національною символікою підвищує ефективність навчального процесу, сприяє формуванню у них патріотичних почуттів, ціннісно-шанобливого ставлення до державних символів та усвідомлення своєї належності до українського народу.

Наведемо тематику інтегрованих уроків, на яких можна успішно застосовувати пропонований нами методичний інструментарій.

- Урок у 2 класі «Наш прапор і герб». Учні розглядають зображення прапорів України, які відомі в історії, порівнюють із сучасним, створюють власні варіанти символів. Завершення – виконання пісні про Україну.

- Урок у 3 класі «Гімн держави – музика єдності». Діти слухають гімн, обговорюють зміст тексту, дізнаються про авторів, складають короткий власний «гімн класу».

- Урок у 4 класі «Що означає бути громадянином України». Учні виконують вправи «Мої права і обов'язки», створюють міні-плакати з правилами доброго громадянина.

Оцінювання може бути формувальним, коли вчитель спостерігає за активністю, творчими роботами, участю дітей у проектах. Наприкінці уроку доцільно проводити коротку рефлексію: «Що я сьогодні дізнався про Україну?» або «Що означає для мене наш прапор?».

Отже, інтеграція історичних і громадянських компонентів у курсі «Я досліджую світ» сприяє становленню в дітей почуття гордості, належності до українського народу, розуміння власної ролі у державі. Саме через інтегрованість змісту цих занять створюються умови для формування в дітей національно-патріотичних почуттів, усвідомлення належності до українського народу, розуміння значення державних і національних символів.

Ознайомлення учнів початкової школи з українською державною символікою на уроках «Я досліджую світ» є важливим складником формування національно-патріотичних цінностей. Через пізнавальні, емоційні та практичні форми діяльності школярі не лише дізнаються про державні символи, а й починають усвідомлювати власну причетність до історії та культури України.

Список використаної літератури

1. Басюк Н. А. Формування почуття відповідальності у молодших школярів : автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.07; Київ. 2005. с. 21.
2. Вашуленко О. Національно-патріотичне виховання молодших школярів у підручниках «Українська мова та читання». Київ : ІМЗО. 2019–2021.
3. Добридень А. В. Проблема громадянсько-патріотичного виховання молодших школярів у педагогічній теорії і практиці. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/6789/9103> .

4. Про національно-патріотичне виховання у закладах освіти у 2019/2020 навчальному році : Лист МОН № 1/9-523 від 16.08.2019. Київ: МОН України. 2019.
5. Національно-патріотичне виховання в Україні : наук.-допом. бібліогр. покажч. / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ. 2019. С. 368.
6. Шанскова Т. І., Рудницька Н. Ю., Коновальчук І. М. Формування громадянської компетентності учнів початкових класів в умовах становлення нової української школи. *Актуальні питання гуманітарних наук*: міжвуз. зб. нау. праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2022. Т. 2. № 57. С. 285–292.

А. О. Топюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Гордієнко О. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання театралізації на уроках літературного читання як засіб активізації діяльності учнів

Сучасна початкова освіта потребує пошуку нових ефективних методів навчання, які б сприяли всебічному розвитку особистості дитини. Використання театралізації на уроках літературного читання може стати дієвим засобом досягнення цієї мети. Театр є синтетичним мистецтвом, що поєднує літературу, музику, образотворче мистецтво та хореографію.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку ефективних засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів початкової школи та підвищення їхньої мотивації до навчання літературного читання. Сучасна освіта не припиняє шукати шляхи оснащення молодших школярів усіма необхідними знаннями, про що свідчить реформування освіти – створення «Нової української школи». НУШ спрямована на те, щоб озброїти молодших школярів не тільки теоретичними знаннями, а й вміннями ефективно застосовувати їх в практичній діяльності. Варто зазначити, що значною особливістю новітньої школи є навчання дітей через гру, в чому театралізація відіграє значну роль. Доцільність використання театралізації в тому, що вона допомагає представити інформацію у вигляді, найбільш зручному новим потребам сучасного покоління учнів. Діти молодшого шкільного віку краще осмислюють інформацію через спроби відчувати себе в тій чи іншій ситуації та знайти елементи її вирішення. Тому саме театралізація відкриє шляхи до осмислення теоретичних знань та вмінь застосовувати їх на практиці.

Мета статті – проаналізувати можливості використання театралізації на уроках літературного читання як засобу активізації діяльності молодших школярів.

Театралізація в освітньому контексті розглядається як педагогічний метод, що передбачає використання засобів театрального мистецтва для досягнення навчальних та виховних цілей. За визначенням О. Рудницької, театралізація – це «спосіб художньо-педагогічної діяльності, спрямований на розвиток творчих здібностей особистості засобами театрального мистецтва» [4, с.284].

Н. Сорокіна підкреслює, що театральна діяльність на уроках літературного читання сприяє розвитку образного мислення учнів; формуванню емоційно-ціннісного ставлення до літературних творів; активізації пізнавальної діяльності; розвитку мовлення та комунікативних навичок [5, с. 198].

Дослідники виділяють різні форми театральної діяльності, адаптовані до вікових особливостей молодших школярів:

1. Драматизація – найпростіша форма театралізації, яка передбачає інсценування окремих епізодів або цілого літературного твору;
2. Ігри-драматизації – театральні ігри, які включають елементи імпровізації та дозволяють дітям самостійно створювати діалоги персонажів;
3. Тіньовий театр – використання силуетів для передачі змісту казок та оповідань;
4. Ляльковий театр – використання різних видів ляльок (пальчикові, рукавички, маріонетки) для інсценування творів.

М. Вашуленко зазначає, що театралізація значно впливає на розвиток пізнавальних процесів учнів. Так, театралізація сприяє концентрації уваги дітей на змісті твору, деталях сюжету, характеристиках персонажів; заучування реплік, запам'ятовування послідовності дій розвиває різні види пам'яті (словесно-логічну, образну, емоційну). Аналіз характерів персонажів, розуміння причинно-наслідкових зв'язків у сюжеті розвиває логічне та образне мислення школярів [2, с. 256].

За Н. Бібік, театралізація на уроках літературного читання значно впливає на розвиток мовлення учнів та сприяє збагаченню словникового запасу, вдосконаленню інтонаційної виразності мовлення дітей, формуванню навичок публічного виступу [1, с.203].

Театралізація тісно пов'язана з комунікативною компетентністю. Вона базується на вмінні особистості співпрацювати (комунікувати) з людьми, які її оточують. За Державним стандартом початкової освіти, комунікативна компетентність – це здатність школяра застосувати у певному спілкуванні навички роботи у групі, застосовувати свої знання з мови, взаємодіяти з навколишніми і віддаленими людьми. Не менш важливу роль у театральній діяльності відіграє міжпредметна естетична компетентність. Вона дає змогу дитині орієнтуватися в певних сферах життєдіяльності, які пов'язані з різними видами мистецтва (хореографічним, музичним, екранним, театральним, образотворчим). Також важливою є і соціальна компетентність. Завдяки їй особистість може продуктивно співпрацювати в групах, в парах, в командах, вміти домовлятися, виконувати різні функції та ролі в колективі.

Для проведення театралізації важливо дотримуватись таких етапів.

- 1) Підготовчий етап (вибір твору для інсценування; аналіз тексту з учнями;

розподіл ролей з урахуванням індивідуальних особливостей дітей. 2) Репетиційний етап (робота над текстом; відпрацювання визначності читання, зокрема, інтонації, міміки, жестів; підготовка костюмів та реквізиту (за можливості). 3) Етап презентації (власне театралізація; обговорення вистави; рефлексія).

Так, під час педагогічної практики ми готували виставу за українською народною казкою «Рукавичка», що, безумовно, мало свої результати. Діти краще запам'ятали сюжет казки, виявили зацікавленість та активність, бажання самостійно читати твори, готуючись до уроків позакласного читання. Також вони вчилися прислухатись одне до одного, відчувати настрій товариша, комунікувати, працювати в команді.

Отже, використання театралізації на уроках літературного читання є ефективним засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів. Вона сприяє підвищенню мотивації до вивчення літературних творів через емоційне залучення дітей; розвитку творчих здібностей завдяки можливостям імпровізації та творчої інтерпретації ролей; покращенню якості розуміння літературних творів через «проживання» образів персонажів; формуванню комунікативних навичок у процесі групової творчої діяльності.

Список використаної літератури

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у початковій освіті. Київ: Алерта. 2020. 203 с.
2. Вашуленко М. С. Методика навчання читання у початкових класах: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Слово». 2021. 256 с.
3. Матвієнко О. В. Ефективність використання театральних методів на уроках літературного читання. Педагогічні науки. 2021. № 2. 112–118 с.
4. Рудницька О. П. Педагогіка мистецтва: навчальний посібник. Київ: НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2019. 284 с.
5. Сорокіна Н. В. Театральна діяльність в початковій школі: теорія і практика. Київ: Генеза. 2020. 198 с.

М. О. Третяк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри початкової освіти та культури фахової мови
Гордієнко О.А.
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування орфографічної грамотності молодших школярів на уроках рідної мови

Мова – це не просто засіб спілкування, а ключ до розвитку мислення, культури та самовираження дитини. Вміння правильно писати слова та будувати текст – одна з найважливіших навичок, яку опановує школяр на

початковому етапі навчання. Орфографічна грамотність формує не лише точність письма, а й розвиває уважність, логіку, пам'ять та критичне мислення. Коли дитина аналізує, чи правильно написала слово, вона одночасно вчиться помічати закономірності мови, робити усвідомлений вибір і контролювати власне письмо. Саме тому розвиток орфографічних умінь у молодших школярів є фундаментом для подальшого успіху в навчанні та розвитку мовної компетенції.

Правильне письмо є однією з основних навичок, яку дитина повинна засвоїти в початковій школі. На цьому етапі учні не тільки вчать писати слова правильно, а й розвивають мислення, увагу, логіку, пам'ять та загальну мовну культуру. Орфографічна грамотність – це не лише знання правил, а й уміння застосовувати їх у практиці: помічати помилки, аналізувати їх та виправляти [6, с. 45].

Формування орфографічних навичок – це поступовий процес. Спершу діти знайомляться з новими правилами, потім пробують застосовувати їх у письмових завданнях і розмові. М. С. Вашуленко підкреслює, що навчання має бути активним: учні не просто заучують правила, а практично застосовують їх у різних мовних ситуаціях [6, с. 78]. Це означає, що дитина не просто знає правило, а реально вміє його використовувати без допомоги вчителя.

Навчання орфографії не обмежується заучуванням слів або правил. Дуже важливо, щоб учні навчалися самостійно знаходити «сумнівні» місця у словах – орфограми, пояснювати свій вибір написання і контролювати власне письмо [5, с. 112]. Наприклад, дитина бачить слово «велосипед» і замислюється над написанням «е, и» у середині слова. Вона застосовує правило і записує слово правильно. Такі вправи розвивають уважність та впевненість у письмі.

Орфографічна дія – це свідомий вибір правильного написання слова серед можливих варіантів. Вона включає:

- Пошук місця у слові, де може виникнути помилка.
- Використання способів її виправлення: застосування правила або добір перевірного слова [5, с.115].

Як зазначає О. Я. Савченко, спершу дитина свідомо застосовує правило, а з часом починає робити це автоматично, без підказок [5, с.118]. Наприклад, учень навчається писати слова з подвоєнням приголосних: спочатку він перевіряє правило, потім починає писати правильно без роздумів.

Особливу увагу слід приділяти орфографічній пильності – умінню помічати сумнівні місця у слові. Орфограма – це саме та буква або частина слова, де знання правила допомагає зробити правильний вибір [3, с.65]. Для цього використовують різні методи:

- порівняння слів;
- добір перевірних слів;
- графічне виділення орфограм;
- інтерактивні вправи: пояснювальні диктанти, редагування текстів, завдання «знайди і виправ помилку», орфографічні розминки [3, с.72].

Наприклад, учитель може дати невеликий текст із пропущеними буквами, а завдання учнів – знайти їх і пояснити правильне написання. Або можна

робити картки з буквами, де дитина вставляє правильну літеру і аргументує свій вибір. Такі вправи розвивають логіку, уважність і письмові навички.

Ще одним ефективним методом є алгоритмізація процесу навчання. Учні отримують чітку послідовність дій:

1. Знайти орфограму у слові.
2. Визначити частину слова або частину мови.
3. Пригадати правило.
4. Перевірити написання.
5. Записати слово правильно [3, с. 79].

Алгоритми можна оформлювати у вигляді схем, карток або пам'яток. Це допоможе дітям діяти послідовно, усвідомлено і поступово переходити до автоматичного використання правил [3, с. 81].

Формування орфографічних навичок тісно пов'язане з вивченням інших розділів мовознавства: фонетики, морфології, словотвору, граматики та лексикології. Н. В. Гавриш відзначає, що системний підхід і взаємозв'язок у вивченні цих розділів допомагає учням краще розуміти закономірності рідної мови [1, с.34].

Основні причини помилок у молодших школярів:

- недостатня увага;
- слабо розвинений фонематичний слух;
- труднощі з виділенням орфограм;
- розрив між знанням правил і їх практичним застосуванням;
- низька орфографічна пильність.

Дослідження показують, що навчання стає ефективнішим, якщо вчитель допомагає дітям розвивати спостережливість і вміння пояснювати свій вибір [2, с.132].

Робота над помилками має бути навчальною, а не каральною. Вчитель пояснює причину помилки, знаходить правило і допомагає дитині самостійно виправити написання [2, с.138]. Для цього можна використовувати картки, пам'ятки та завдання на самоперевірку. Це формує орфографічний самоконтроль і стійкі навички [2, с.141].

Сучасна школа активно використовує інтерактивні вправи, цифрові ресурси, ігрові методики та диференційований підхід [4, с. 55]. Наприклад, учні можуть виконувати вправи в зошитах чи на планшетах, брати участь у мовних іграх або працювати в групах, пояснюючи правила один одному. Такий підхід підвищує зацікавленість учнів і враховує їхні індивідуальні особливості.

Отже, формування орфографічної грамотності в молодших школярів – це складний і багатогранний процес, який потребує системного, цілеспрямованого підходу. Поєднання традиційних і сучасних методів навчання, розвиток уваги, мислення, орфографічної пильності та самоконтролю дозволяє знанням перетворюватися на стійкі навички. Орфографічна грамотність стає не просто навчальним завданням, а природною складовою мовної культури дитини, допомагає формувати впевненість у власних знаннях і сприяє подальшому успішному опануванню навчального матеріалу. Успіх цього процесу значною

мірою залежить від творчого й професійного підходу вчителя, який вміє мотивувати учнів, поєднувати різноманітні методи та створювати умови для усвідомленого навчання.

Список використаної літератури

1. Гавриш Н. В. Формування мовної особистості молодшого школяра у процесі вивчення української мови. Харків: Основа. 2021. 224 с.
2. Лапшина І. О. Орфографічна компетентність молодших школярів: теорія і практика. Київ: Педагогічна думка. 2022. 256 с.
3. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К. 2004. 192 с.
4. Роговська О. П. Інноваційні підходи до формування орфографічних умінь учнів початкової школи. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2023. 200 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: підручник. Київ: Генеза, 2002. 368 с.
6. Вашуленко М. С. Методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ: Видавничий дім «Освіта». 2019. 192 с.

Н. І. Фесько,

студентка ННІ педагогіки;

науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Басюк Н. А.

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Формування умінь і навичок здорового способу життя і безпечної поведінки молодших школярів на уроках «Я досліджую світ»

Формування умінь і навичок здорового способу життя та безпечної поведінки молодших школярів є одним із ключових завдань сучасної початкової освіти, спрямованої на збереження та зміцнення здоров'я дітей. У період молодшого шкільного віку закладаються основи фізичного, психічного й соціального благополуччя, формується ставлення до власного здоров'я та поведінкові моделі, що впливають на подальше життя дитини. В умовах зростання інформаційного навантаження, зниження рівня рухової активності та поширення небезпечних звичок серед дітей особливої актуальності набуває системна робота педагогів із формування в учнів практичних навичок дотримання правил гігієни, безпеки життєдіяльності та раціонального способу життя.

Сучасна система початкової освіти орієнтована на розвиток особистості, здатної відповідально ставитися до власного здоров'я, дотримуватися правил безпечної поведінки в побуті, школі та соціальному середовищі. Концепція

Нової української школи визначає виховання компетентного учня, який володіє практичними вміннями самозбереження, уміє приймати рішення, що сприяють фізичному та психічному благополуччю.

Навчальний процес у початковій школі передбачає не лише ознайомлення дітей із поняттям здоров'я, а й створення умов для активного засвоєння моделей поведінки, спрямованих на збереження фізичного, психічного й соціального благополуччя. На уроках «Я досліджую світ» учні мають можливість досліджувати явища, ситуації та події, що безпосередньо впливають на якість життя. Педагог організовує діяльність так, щоб діти не просто отримували інформацію, а вчилися застосовувати її у практичних діях. Навчання через діяльність формує зв'язок між знанням і поведінкою, що особливо значуще у формуванні здоров'язбережувальної компетентності.

Зміст курсу «Я досліджую світ» дає можливість педагогові моделювати навчальні ситуації, у яких учні опановують способи дій, корисні для зміцнення здоров'я. Наприклад, під час тем, присвячених людині та її організму, діти знайомляться з правилами гігієни, режимом дня, значенням рухової активності та правильного харчування. У процесі дослідження природних явищ школярі усвідомлюють вплив навколишнього середовища на стан організму, дізнаються про екологічні чинники ризику. Розгляд тем безпеки дорожнього руху, пожежної та побутової безпеки сприяє засвоєнню правил поведінки в потенційно небезпечних ситуаціях. Завдяки інтеграції навчального матеріалу учні формують цілісне уявлення про взаємозв'язок здоров'я людини, природи й соціуму.

Значну роль у процесі формування навичок здорового способу життя відіграє діяльнісний підхід. Виконання практичних завдань, участь у рольових іграх, експериментах, спостереженнях дають можливість не лише усвідомити теоретичні положення, а й відпрацювати конкретні моделі поведінки. Коли діти виконують вправи з моделювання ситуацій – наприклад, дій у разі пожежі, травмування, загрози на дорозі чи контакту з незнайомцями – формується автоматизм безпечних реакцій, що є запорукою адекватної поведінки у реальному житті. Практичні дії, спрямовані на самозбереження, закріплюються емоційно-позитивними враженнями, що підвищує стійкість засвоєних навичок.

Формування культури безпечної поведінки в молодшому шкільному віці має відбуватися системно. Зміст навчального матеріалу повинен поєднувати знання про правила безпеки з формуванням умінь застосовувати їх у різних життєвих умовах. Учні повинні навчитися передбачати можливі небезпеки, оцінювати ризики та приймати рішення, які зменшують загрозу. Уроки «Я досліджую світ» дають можливість органічно поєднати теми безпеки дорожнього руху, протипожежних дій, гігієни, екологічної безпеки та безпеки в Інтернеті в єдину систему формування життєвих компетентностей.

Залучення міжпредметних зв'язків між природничою, соціальною, громадянською, технологічною й фізкультурною освітніми галузями допомагає створювати цілісний образ здорового способу життя. Наприклад, під час вивчення тем про воду, повітря чи їжу можна проводити досліди, що демонструють значення чистоти середовища для здоров'я людини. Вивчення

тем про спілкування, дружбу, емоції дозволяє обговорити вплив позитивних взаємин на психологічний комфорт. Така інтеграція зміцнює усвідомлення єдності фізичного та соціального аспектів здоров'я.

Педагог має враховувати вікові особливості молодших школярів, їхнє прагнення до рухливості, ігрової діяльності, емоційності. Застосування дидактичних ігор, інтерактивних методик, цифрових ресурсів та візуальних матеріалів активізує пізнавальну діяльність і підвищує інтерес до теми. Учні краще сприймають знання, коли вони подані через досвід, експеримент, рольову взаємодію.

Важливу роль у реалізації завдань формування здоров'язбережувальних компетентностей відіграє співпраця з батьками. Сімейне середовище продовжує виховний вплив школи, тому педагог має залучати батьків до освітніх заходів, консультацій, спільних акцій. Формування єдиних підходів до розуміння здорового способу життя підсилює ефект навчання, адже дитина отримує узгоджені сигнали як у школі, так і вдома. Спільна діяльність родини та школи сприяє сталому засвоєнню навичок безпечної поведінки та гігієнічних норм.

Психолого-педагогічний аспект процесу передбачає формування позитивного ставлення до власного тіла, емоційного самопочуття, розвитку самоконтролю та самооцінки. Уроки «Я досліджую світ» можуть містити вправи з розвитку емоційного інтелекту, які допомагають дитині розпізнавати й регулювати власні емоції, адекватно реагувати на стресові ситуації, уникати конфлікти. Такі уміння формують основу психічного здоров'я, що є невід'ємною складовою здорового способу життя. Оцінювання сформованих умінь і навичок не повинно зводитися до перевірки теоретичних знань. Доцільно застосовувати спостереження за поведінкою учнів, аналіз виконання практичних завдань, самооцінювання [5]. Педагог має створювати умови для рефлексії, коли дитина усвідомлює, що саме допомагає зберігати здоров'я, а які дії можуть завдати шкоди. Такий підхід формує внутрішню мотивацію до саморозвитку та самозбереження.

Отже, розвиток умінь і навичок здорового способу життя та безпечної поведінки в молодшому шкільному віці визначає подальше ставлення людини до власного життя, праці, суспільства. Сформовані в цьому віці моделі поведінки мають довготривалий вплив, стаючи підґрунтям для свідомого вибору на користь здоров'я. Уроки «Я досліджую світ» створюють педагогічно сприятливий простір для такого розвитку, поєднуючи знання, діяльність і цінності у цілісну систему формування гармонійної, безпечної й здорової особистості.

Список використаної літератури

1. Качак Т. Б. Формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів засобами дитячої літератури. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи*. 2024. Вип. 98. С. 52–57. URL:

<https://enpuir.udu.edu.ua/entities/publication/db3c8ac2-0c29-47e0-987c-2a2721b6d83f>

2. Качур Б. М., Шеян М.О. Особливості формування навичок здорового способу життя в учнів молодших класів. *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2015. Вип. 35. С. 78–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuped_2015_35_25
3. Кобан М. Ю, Литмар Ю. М. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Вип. 12. № 1. С. 41–44. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/7.pdf
4. Коча І. А. Особливості формування здорового способу життя учнів початкової школи в сучасному освітньому просторі. *Педагогічний альманах*. 2018. Вип. 39. С. 10–16. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedalm_2018_39_3
5. Лимар Ю. М. Педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетентності молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Вип. 12. Т. 1. 2019. С. 41–44. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2020/25/part_2/7.pdf

М. О. Царюк,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри початкової освіти та культури фахової мови **Басюк Н. А.**
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Використання LEGO-технологій на уроках «Я досліджую світ» у початковій школі

Використання LEGO-технологій на уроках курсу «Я досліджую світ» у початковій школі є одним із найефективніших засобів інтеграції навчального матеріалу, розвитку творчих здібностей і формування соціально-комунікативних навичок молодших школярів. LEGO як педагогічна технологія поєднує у собі гру, дослідження, експеримент і творчість, створюючи сприятливе середовище для активного пізнання світу дитиною. Робота з конструктором допомагає школярам не лише виявляти ініціативу та фантазію, а й розвивати дрібну моторику, просторове мислення, логіку, уяву, емоційний інтелект і креативність.

Основна ідея LEGO-технології полягає в тому, що навчання має відбуватися через діяльність і взаємодію. Кожна деталь конструктора є матеріальним засобом для пізнання, а процес побудови – способом втілення ідей та задумів дитини у конкретну форму. Під час занять з використанням LEGO-технології діти мають можливість відчувати себе дослідниками, творцями, архітекторами або винахідниками, що підсилює їхню впевненість у власних силах і формує позитивне ставлення до навчання [4].

Наукові дослідження свідчать, що використання LEGO-технологій на уроках забезпечує природне поєднання навчальної, ігрової та дослідницької діяльності. Під час створення моделей учні засвоюють знання про властивості матеріалів, природні явища, функціонування технічних об'єктів, соціальні процеси, закономірності взаємодії людей і природи. Такі форми діяльності сприяють формуванню в учнів наукового світогляду, розвивають критичне мислення та вміння спостерігати, аналізувати й робити висновки [3].

Використання LEGO на уроках курсу «Я досліджую світ» не лише сприяє пізнавальному розвитку учнів, а й значною мірою формує їхні соціальну та комунікативну компетентності. Під час спільного конструювання діти вчаться взаємодіяти, домовлятися, розподіляти обов'язки, прислухатися до думок однокласників і разом ухвалювати рішення. Такі ситуації допомагають їм усвідомити цінність командної роботи, відповідальність за спільний результат, формують толерантність і взаємоповагу. Крім того, робота в групах стимулює розвиток лідерських якостей, оскільки хтось бере на себе організацію роботи, хтось пропонує ідеї, а хтось підтримує команду в складних моментах, забезпечуючи успіх усієї групи.

Одночасно LEGO-заняття ефективно розвивають мовлення дітей. Пояснюючи власні дії, школярі вчаться формулювати думки логічно та послідовно, аргументувати свої рішення й описувати етапи побудови моделей. Такі вправи стимулюють розвиток зв'язного мовлення, вміння дискутувати, ставити запитання та давати пояснення, що є невіддільною складовою формування комунікативної компетентності [2].

LEGO-технології також відкривають широкі можливості для інтеграції міжпредметних знань. Наприклад, у рамках теми «Природа навколо нас» учні можуть створювати моделі водойм чи річкових систем, відтворюючи рух води, рослинність та життя тварин і обговорюючи роль води в екосистемі. Також вони будують ландшафтні зони – гори, рівнини, ліси, степи – і порівнюють їхні кліматичні та природні особливості або створюють моделі екосистем, де кожен елемент – рослини, тварини, вода, повітря, сонце – посідає своє місце, а учні аналізують взаємозв'язки між ними [1].

У межах теми «Людина в суспільстві» LEGO дозволяє моделювати соціальні ситуації: школярі можуть конструювати макет міста з вулицями, транспортом, школою, лікарнею та парком, що дає можливість обговорювати правила дорожнього руху та безпечну поведінку. Вони також можуть створювати моделі школи або класу, визначаючи ролі учнів, учителя та персоналу школи, що формує вміння цінувати працю інших. Крім того, за допомогою LEGO можна відтворювати сценки з життя дітей.

Під час вивчення теми «Я і моя сім'я» учні можуть побудувати «будинок» своєї родини або родинне дерево, розповідаючи про членів сім'ї, їхні захоплення та професії, що розвиває емоційно-ціннісні уявлення. Вони також можуть моделювати сімейне свято, обговорюючи сімейні традиції, спільні радості та взаємопідтримку. Такі завдання сприяють інтеграції знань з природознавства, математики, мовознавства, мистецтва та технологій,

реалізують принципи діяльнісного та компетентнісного навчання, дозволяючи дітям застосовувати теоретичні знання у практичних ситуаціях [1].

Особливої уваги у використанні LEGO-технологій на уроках «Я досліджую світ» заслуговує індивідуальний підхід, який вони природно забезпечують. Кожен учень працює у власному темпі, самостійно обирає способи конструювання, рівень складності завдання та спосіб реалізації ідеї, що сприяє розвитку самостійності, ініціативи та відповідальності за результат. У такому навчальному середовищі роль учителя змінюється: він стає не стільки джерелом готових знань, скільки організатором, наставником і модератором, який підтримує дітей, допомагає їм долати труднощі та створює умови для успішного самовираження кожного. Такий підхід формує впевненість, позитивну самооцінку та усвідомлення цінності власного внеску в спільну роботу.

LEGO-технології роблять уроки динамічними, інтерактивними та емоційно насиченими. Учні із задоволенням беруть участь у побудові моделей, обговорюють їх функціональне призначення, проводять мінідосліди або прості експерименти, перевіряючи гіпотези на практиці. Наприклад, у процесі моделювання екосистеми вони можуть розташовувати водойми, рослини та тварин так, щоб відтворити взаємозв'язки в природі, спостерігати наслідки певних змін і аналізувати їх. Такий формат навчання стимулює пізнавальну активність дітей, формує в них здатність самостійно здобувати знання, критично мислити, висувати власні припущення та перевіряти їх, а також презентувати результати своєї роботи перед однокласниками. У результаті діти не лише закріплюють отримані знання, а й набувають практичних умінь планування, аналізу та оцінювання [4].

Отже, LEGO-технології на уроках «Я досліджую світ» виступають потужним інструментом розвитку молодших школярів. Вони сприяють формуванню ключових компетентностей – пізнавальної, комунікативної, соціальної, творчої, розвивають мислення, мовлення, уяву, стимулюють дослідницький інтерес і бажання пізнавати нове. LEGO допомагає дітям не лише засвоювати знання, а й застосовувати їх на практиці, створюючи простір для активної взаємодії, творчості та особистісного зростання. Таким чином, використання LEGO-технологій є сучасним підходом до організації освітнього процесу, який відповідає вимогам компетентнісного та діяльнісного навчання Нової української школи.

Список використаної літератури

1. Євсюкова А. В. 6 цеглинок на заняттях в ДНЗ та початковій школі НУШ. URL: <https://osnova.com.ua/lego-tehnologiya-charivni-tseglinki-uspihu/> (дата звернення: 19.10.2025).
2. Рома О. Ю. Гра по-новому, навчання по-іншому : методичний посібник. Київ : the LEGO Foundation, 2018. 44 с.
3. Романенко Л., Воловенко Н. Застосування LEGO-технології на уроках математики в початковій школі : теоретичний вимір. *Молодий вчений*. 2020. №10 (86). С. 429-434. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-88>

4. Akbari S., Rahimzadeh M., Abdi M., Mansourzadeh H. The effect of lego education on students' social and problem-solving skills. *Journal of Positive School Psychology*. 2022, Vol. 6, No. 4. P. 11242–11252.

К. А. Чернікова,
студентка ННІ педагогіки;
науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка
кафедри початкової освіти та культури фахової мови

Шанскова Т. І.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Дидактична гра як засіб активізації навчальної діяльності молодших школярів при вивченні курсу «Я досліджую світ»

У сучасній початковій освіті активізація навчальної діяльності молодших школярів із використанням ігрового навчання залишається актуальною. У Державному стандарті початкової освіти передбачено організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного підходу з переважанням ігрових методів у першому циклі (1-2 класи) та на інтегровано-предметній основі у другому циклі (3-4 класи) [5].

Одним із ключових принципів Нової української школи є компетентнісний підхід, який передбачає перехід від пасивного засвоєння інформації до активної пізнавальної діяльності учнів.

Питання активізації навчальної діяльності молодших школярів привертає увагу багатьох українських науковців. Проблему активізації навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів досліджували С. Божук, М. Горват та інші. Вони довели, що навчальний інтерес не виникає сам по собі – його потрібно цілеспрямовано формувати, використовуючи методи, що відповідають віковим особливостям дітей [2; 3]. Зокрема, дослідження О. Березіної та О. Цимбалюк присвячені організованій навчально-пізнавальній діяльності дітей молодшого шкільного віку, де підкреслюється важливість активних форм роботи [1, с. 210].

Особливу увагу автори приділяють ігровим методам навчання. Роль дидактичної гри в процесі навчальної діяльності дітей досліджували М. Гришко, І. Підгорна, О. Савченко та ін. Їхні наукові праці підтверджують, що гра є ефективним педагогічним інструментом, який поєднує інтереси дитини з навчальними цілями вчителя. На важливості системного використання ігор у навчанні в початковій школі також акцентували увагу Р. Сопівник, Л. Дубровська, В. Дубровський та інші [7, с. 111].

Результати наукових досліджень підтверджує досвід сучасної школи: на уроках з використанням дидактичних ігор учні краще засвоюють матеріал, мають високий рівень навчальної мотивації. Сучасні діти молодшого шкільного віку відзначаються високою візуальністю, кліповим мисленням, прагненням до

швидких результатів, інтерактивності та соціальної взаємодії. Для них характерна емоційна залученість і потреба бути активним учасником навчального процесу. Перехід від ігрової до навчальної діяльності в цьому віці відбувається поступово, тому саме гра є природним способом пізнання світу для дитини.

Дидактична гра – це вид ігрової діяльності, яка одночасно спрямована на навчання та розвиток дитини з використанням набутих знань в ігровій формі за певними правилами. Це цілеспрямована навчальна діяльність, де діти активно застосовують свої знання, розвивають мислення, пам'ять, увагу та пізнавальні здібності, залишаючись зацікавленими через ігровий процес [7, с. 112].

Інтегрований курс «Я досліджую світ» посідає центральне місце в освітньому процесі початкової школи, оскільки саме він формує в молодших школярів цілісне уявлення про навколишній світ, природу, суспільство та місце людини в них. Його ефективно викладання, як зазначають Н. Поліщук, Д. Бугайчук та Т. Старчук, вимагає від учителя гнучкості та використання інтерактивних, дослідницьких та ігрових методів, що відповідають інтегрованому змісту курсу [6, с. 35].

Інтегрований характер курсу передбачає об'єднання змісту природничої, громадянської та історичної, соціальної та здоров'язбережувальної освітніх галузей. Він спрямований на формування цілісної картини світу, розвиток дослідницьких умінь та соціалізацію молодших школярів, вимагає від учителя використання таких методів, які б забезпечували не лише засвоєння знань, а й стимулювали внутрішню мотивацію до навчання.

Ключовою особливістю курсу є його дослідницька спрямованість. Учні не просто отримують готові знання, а самостійно досліджують явища, проводять спостереження, експерименти, роблять висновки. Це сприяє розвитку критичного мислення, формуванню природничо-наукової компетентності. Типовими видами діяльності на уроках ЯДС є спостереження за природними об'єктами, проведення дослідів і експериментів, робота з картами та схемами, моделювання природних і соціальних процесів, виконання проєктних завдань.

Програма курсу передбачає значний обсяг практичної роботи: екскурсії в природу, відвідування музеїв, соціальних установ, спостереження за сезонними змінами, догляд за рослинами і тваринами. Така практична спрямованість забезпечує зв'язок навчання з реальним життям, формує життєві компетентності.

Специфіка курсу «Я досліджую світ» створює широкі можливості для використання дидактичних ігор. Він передбачає встановлення міжпредметних зв'язків, що природно реалізується через дидактичні ігри. Наприклад, гра-подорож може поєднувати знання про природні зони, їх населення, господарську діяльність людей, культурні особливості.

Практична спрямованість курсу, орієнтація на формування життєвих компетентностей відповідає діяльнісному характеру дидактичних ігор. Ігри-імітації, сюжетно-рольові ігри дозволяють моделювати реальні життєві ситуації, формувати практичні уміння.

Дослідницька спрямованість курсу, розвиток критичного мислення ефективно реалізуються через проблемні ігри, ігри-експерименти, ігри-дослідження. Такі ігри стимулюють пізнавальну активність, формують уміння спостерігати, аналізувати, робити висновки.

Для першокласників краще підходять ігри з казковими персонажами, для третьокласників – більш реалістичні ситуації, елементи змагання. Правила гри організовують поведінку учасників. Правила мають бути чіткими, зрозумілими, справедливими. Вони не повинні бути занадто складними, інакше діти заплутаються і втратять інтерес. Правила також виконують виховну функцію – привчають дітей до дисципліни, дотримання норм, поваги до інших гравців.

Наприклад, під час вивчення теми «Вода і її властивості» важливо показати дітям роль води у природі та житті людини. Ефективною буде гра «Для чого потрібна вода?». Учитель демонструє малюнки або предмети (чайник, рослина, річка, риба), а учні пояснюють, як саме вода використовується в кожному випадку. Діти доходять висновку, що вода – це джерело життя, без якого не можуть існувати люди, рослини й тварини. Іншою цікавою грою може бути «Подорож краплинки», де діти уявляють себе краплинкою води й описують її подорож від хмарки до землі, у річку чи море. Такі завдання розвивають уяву, екологічне мислення й розуміння природних процесів.

У процесі вивчення теми «Жива і нежива природа» ігри з природним матеріалом (шишки, листя, ґрунт) стають незамінними. Вони задіюють усі органи чуття, розвиваючи сенсорне сприйняття. Діти навчаються розрізняти живу та неживу природу через захоплюючу гру.

На уроках «Я досліджую світ» варто формувати соціальну компетентність, уявлення про взаємодію людей. Під час вивчення теми «Я частина суспільства» доцільно використовувати дидактичну гру «Павутинка добрих справ», яка символізує зв'язок добрих справ у суспільстві, виховує почуття належності до спільноти, розвиває вміння співпрацювати та поважати інших.

Для вивчення теми «Органи чуття» ефективною є гра «Відгадай на дотик» або «Відгадай за запахом», яка розвиває сенсорне сприйняття та допомагає усвідомити роль різних органів чуття. Під час вивчення теми «Безпека життєдіяльності» доцільно використовувати сюжетно-рольові ігри, де діти моделюють різні ситуації та вчать правильно діяти.

Для засвоєння історичного матеріалу ефективно ігри-подорожі в минуле, де діти можуть відчувати себе жителями інших епох, познайомитися з побутом, звичаями, традиціями пращурів.

На уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» для активізації навчальної діяльності молодших школярів можна використовувати предметні ігри, в яких використовують реальні об'єкти природи. Ці ігри найповніше реалізують дослідницький характер курсу «Я досліджую світ», формують наукове мислення, уміння спостерігати, порівнювати, робити висновки, перевіряти свої припущення.

Словесні дидактичні ігри розвивають мовлення, логічне мислення, уміння аргументувати свої думки. Це можуть бути ігри типу «Так чи ні?», «Впізнай за описом», «Четвертий зайвий».

Настільно-друковані ігри (лото, доміно, пазли з природничою та соціальною тематикою) розвивають увагу, пам'ять, уміння класифікувати та систематизувати знання. Рухливі ігри з дидактичним змістом дозволяють поєднати фізичну активність із засвоєнням навчального матеріалу, що особливо важливо для молодших школярів.

Систематичне використання дидактичних ігор на уроках забезпечує підвищення мотивації до навчання. Діти з нетерпінням чекають уроків, на яких можна гратися, експериментувати, змагатися. Вони охоче виконують навіть складні завдання, якщо вони подані в ігровій формі. Навчання перестає бути нудним обов'язком, стає цікавою та бажаною діяльністю. Особливо важливо це для дітей, які мають труднощі в навчанні або низьку мотивацію через попередній негативний досвід.

Активізація навчальної діяльності проявляється в тому, що в грі всі діти активні, навіть ті, хто зазвичай мовчить на уроках. Гра знімає страх перед помилкою, боязнь осуду. У грі помилка сприймається не як провал, а як можливість спробувати ще раз, знайти інший спосіб розв'язання. Тому діти сміливіше висловлюють свої думки, беруть участь в обговореннях. Навіть сором'язливі діти в командній грі відчують підтримку однокласників і долають свою невпевненість.

Отже, дидактична гра є ефективним засобом активізації навчальної діяльності молодших школярів у процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Інтегрований характер курсу, його практична та дослідницька спрямованість, орієнтація на формування ключових компетентностей створюють сприятливі умови для використання різноманітних дидактичних ігор.

Список використаної літератури

1. Березіна О., Цимбалюк О. Організована навчально-пізнавальна діяльність дітей молодшого шкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 2018. 304 с.
2. Божук С. Психолого-педагогічні умови розвитку пізнавального інтересу дітей молодшого шкільного віку. *Кривий Ріг*. 2019. Том 2. С. 124–127.
3. Горват М. В., Кузьма-Качур М. І. Активізація навчально-пізнавальної діяльності молодших школярів у процесі формування природознавчої компетентності. *Науковий вісник Мукачівського державного університету*. Серія «Педагогіка та психологія». 2019. Вип. 2 (10). С. 134–137.
4. Гришко М. Особливості використання дидактичних ігор в початковій школі. *Молодий вчений*. 2023. № 10 (122). С. 74–78.
5. Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 18.10.2025)

6. Поліщук Н. А., Бугайчук Д. Ф., Старчук Т. А. Особливості викладання інтегрованого курсу «Я досліджую світ». *Педагогічний пошук*. 2020. № 4. С. 35–40. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2020_4_10 (дата звернення: 18.10.2025)

7. Сопівник Р. В., Дубровська Л. О., Дубровський В. Л. Система дидактичних ігор як засіб ефективності навчально-виховного процесу у сучасній початковій школі. *Психолого-педагогічні науки*. 2016. № 4. С. 11

Т. І. Шанскова,
доктор педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри початкової освіти та культури фахової мови
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

Надання підтримки учням з ознаками стресу як реалізація психологічної компетентності вчителя початкових класів

У Професійному стандарті вчителя закладу загальної середньої освіти вагоме місце приділено його психологічній компетентності, що полягає у знанні індивідуальних особливостей здобувачів освіти, їх впливу на засвоєння навчального матеріалу й успішну соціалізацію, знанні ознак погіршення психоемоційного стану, а також умінні надавати підтримку учням з ознаками стресу [1].

На сьогоднішній день найпоширенішою причиною стресу в дітей є життя в умовах військового стану. Ознаками стресу в дітей 6 - 12 років є: зміна рівня фізичної активності, розлади сну та апетиту, збентеження, відстороненість, уникання соціальних контактів, постійне повторення розмов про подію, небажання ходити до школи, демонстрація страху, агресія та дратівливість, самозвинувачення та відчуття провини. Також спостерігається погіршення пам'яті, зниження концентрації уваги

З метою подолання наслідків стресу заходи з психосоціальної підтримки дітей мають бути спрямовані на налагодження факторів їхнього благополуччя, які є найважливішими в конкретний момент, а саме:

- 1) оточення допомагає дитині грати звичні для неї ролі, жити у звичних, передбачуваних умовах, підтримувати і зберігати спокій;
- 2) оточенню необхідно мінімізувати вплив негативних новин на дитину, турботливі батьки повинні стати прикладом позитивного наслідування;
- 3) слід залучити дитину до «здорових» видів діяльності (сон, харчування, різні види соціальної активності);
- 4) необхідно допомогти дитині використовувати ефективні копінг-стратегії і відмовитись від уникання (впадати у відчай, звинувачувати інших, виявляти агресію);

В україномовній психологічній літературі «резилієнс» перекладають як стресостійкість, життестійкість, життєздатність, стійкість до травми, емоційна стійкість, що вживаються для позначення ресурсів опанування стресовими і

травмуючими подіями, психологічними наслідками травматичного стресу, втрати тощо [2].

У різних дослідженнях та наукових джерелах пропонуються різні варіанти визначення поняття «резилієнс»: збереження позитивної адаптації, попри значний досвід перебування у стресових ситуаціях, відновлення після травми [3]; збереження стану благополуччя (англ. «well being»), незважаючи на негаразди; позитивну відповідь на негативні події життя, компетентне функціонування в умовах стресу і компетентність у протистоянні до негараздів [4].

За визначенням Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ), резилієнс – це здатність людини добре справлятися з важкими ситуаціями, наповнення особистими ресурсами [5].

Резилієнс – це поняття, що описує, з одного боку, індивідуально-психологічну характеристику людини (дитини), яка виявляється в здатності до позитивного, конструктивного опанування важкою (травмуючою) ситуацією, з іншого боку, – процес використання, задіяння особистістю (або громадою, групою) внутрішніх і зовнішніх ресурсів такого опанування та підтримування своєї цілісності, повноцінного функціонування, рівноваги.

У надзвичайних ситуаціях наявність і включення ресурсів резилієнс може запобігти розвитку патологічних наслідків травматичного стресу.

Фактори формування резилієнс у дітей пов'язані з характеристиками середовища, в якому вони зростають, насамперед – особливостями спілкування та взаємодії з близькими дорослими. Теплі, приязні стосунки, в яких дорослі передають дитині почуття безпеки, навички конструктивної поведінки та емоційного опанування в складних ситуаціях є найважливішим чинником формування резилієнс у дитини.

Педагог може діяти як фасилітатор, здатний створити в класі «дружній до дитини» простір, який задовольнить потреби школярів у безпечному спілкуванні з однолітками та емоційній підтримці. Вчитель має розуміти природні і закономірні психічні реакції дітей на стрес і травму, що дозволяє надати дитині необхідну підтримку у важкий для неї період.

Дитина, яка пережила ситуації сильного стресу, може на певний час регресувати і ніби «втратити» ті здібності та вміння, які до важкої події були сформовані. Тому на певному етапі дитині може знадобитися додаткова допомога дорослого.

Через вияв дорослим власних почуттів дитина виявляє свої переживання, починає бачити і розуміти, що можна відкрито говорити про свої почуття і виявляти їх, що емоцій не треба боятися, навіть якщо вони сильні та негативні (страх, сум, злість, обурення тощо).

Різні види цікавої і позитивної активності дітей (малювання, конструювання, аплікація, ліплення, дії з піском тощо) дають дитині відчуття задоволення і радості, власного успіху та захоплення. Включення гри та приємної активності у взаємодію вчителя з молодшим школярем є потужним чинником ресурсного наповнення життя дитини. Якщо в її житті є час і місце для гри та цікавої приємної активності, то для неї це є сигналом, що «все

добре», «все налагоджується», «тут комфортно», «у школі можна сміятися та грати, отже, у житті є радість і задоволення».

Як говорити про війну з дітьми 6–10 років?

1. Відповідайте саме на поставлене запитання дитини, дбаючи про те, аби відповідь була простою і не перевантаженою зайвими деталями.

2. Підтримуйте дитину та допомагайте впоратися з емоціями, що виникли від почутого чи побаченого.

3. Діліться з дитиною власними думками та почуттями, цікавтеся її баченням та поглядами.

З метою подолання стресу вчителю початкових класів пропонується проводити низку вправ [6].

Дихальна практика «Долонька». Розкрийте долоньки. Поставте вказівний палець правої руки на зап'ястя лівої руки. Зробіть вдих носом і проведіть пальцем правої руки вгору до кінчика мізинця лівої, затримайтесь на кінчику мізинця. Повільно видихніть ротом, проводячи пальцем по мізинцю вниз, наче обмальовуючи пальчики. Зробіть паузу і потім так само дихайте та «обмальовуйте» усі пальчики на лівій руці. Повторіть усе те саме з правою рукою. Потім розітріть долоньки і потрусіть ними, ніби струшуєте крапельки води.

Вправа «Пружина». Кожен із нас знає, що пружина має здатність досить сильно розтягуватися і потім повертається до своєї форми. Це дозволяє їй виконувати свою функцію та не піддаватися впливу зовнішніх обставин. Уявімо на мить, що ми теж маленькі пружинки. Для цього присідаємо, міцно обійнявши коліна, рахуємо до десяти розімкнувши руки, підстрибуємо вгору, виправляючись. Повторюємо вправу 3–5 разів. Завершуючи вправу, робимо глибокий вдих та повільно видихаємо повітря.

Вправа «Добрі та злі собаки». Давайте потренуємося виявляти свої емоції. Пам'ятаєте, як радісно зустрічає вас песик, коли ви приходите додому, приїжджаєте до бабусі з дідусем або приходите в гості до друзів? Уявіть себе таким песиком – добрим, лагідним та радісним, який виляє хвостиком. Станьте таким песиком на декілька хвилин, покажіть його за допомогою рухів тіла, голосу, міміки. Тепер давайте перетворимося на злих песиків, які гарчать один на одного. Продемонструйте це за допомогою рухів тіла, голосу та міміки. І тепер знову перетворюємось на лагідних, дружелюбних песиків. Тепер прошу вас завершити вправу та розказати, як змінився ваш настрій.

Отже, під час війни психологічна компетентність учителя початкових класів дозволяє педагогу зберегти емоційне здоров'я дітей, сприяти формуванню в них життєстійкості, підтримувати атмосферу безпеки.

Список використаної літератури

1. Професійний стандарт вчителя закладу загальної середньої освіти, затверджений Наказом МОН України № 1225 від 29 серпня 2024 р. <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-profesiinoho-standartu-vchytel-zakladu-zahalnoi-serednoi-osvity>. (дата звернення 18. 10. 2025).

2. Шклярська О. Психологічна пружність – запорука виживання під час війни. URL: http://www.aratta-ukraine.com/text_ua.php?id=3373. (дата звернення 17.10. 2025).
3. Чернобровкіна В. Феномен «резилієнс» в контексті психосоціальної підтримки людей, що зазнали впливу воєнного конфлікту URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/704336c4-f9c1-47b1-9f08-43537d5e7c6a/content> (дата звернення 16.10.2025).
4. Scoloveno R. A Concept Analysis of the Phenomenon of Resilience / Robert Scoloveno // Simulation Laboratory, Rutgers University Camden, USA, 2016. Vol. 5 P. 353.
5. Facilitator guide MHPSS in Complex Emergencies Training Course. Setting Up Community-Based Supports : Training materials, 2016. 17 p.
6. Методичні рекомендації щодо надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу. Фундація Олени Зеленської «Ти як?». URL: https://drive.google.com/file/d/1sr_z859EwCQTLyTbOdj5oXa1MiO1XpOu/view?fbclid=IwY2xjawNkyANleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFPZmxLdnBwOGdYa2VFb3lJAR7rkvtM1G3db6lBxu6SZZFiXfBhNaqMkP7NQz0D6dnynXcWDthF8YIW N0HlBQ_aem_cRI9WBKV5pue9Zb1uP3grA. (дата звернення 16. 10. 2025).

Наукове видання

Члени редакційної колегії: Шанскова Т. І., Басюк Н. А., Голубовська І. В., Гордієнко О. А., Коновальчук І. М., Підгурська В. Ю., Рудницька Н. Ю., Танська В. В.

Початкова освіта: виклики сьогодення та перспективи розвитку: збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції (4 листопада 2025 року) / за заг. ред. О. Гордієнко. Житомир: Вид-во ім. І. Франка. 2025. 158 с.

Надруковано з оригінал-макета авторів